

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇAĞDAŞ KENTSEL TASARIM PARADİGMALARI,
YENİ KAVRAMLAR VE KENTTEKİ YANSIMALARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Nur ULUSHAN
519021002**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 26 Nisan 2004
Tezin Savunulduğu Tarih : 18 Mayıs 2004**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Cengiz Giritlioğlu
Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. Nur Esin Altaş
Prof.Dr. Ayşe Sema Kubat

MAYIS 2004

ÖNSÖZ

Tezin oluşumunda emeği geçen; değerli fikirleri, her türlü yardımı ve anlayışından dolayı danışmanım Prof. Dr. Cengiz GİRİTLİOĞLU'na, maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen çok değerli ailem Emin, Saadet ve Ufuk ULUSHAN'a, daima bilgi alışverişinde bulunduğum Selin SAYLAĞ ve Canan YOLDAŞ'a, her zaman yanımda olan Ayşegül ÜNALAN'a sonsuz teşekkürlerimle.

Nisan 2004

Nur ULUSHAN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	x
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin niteliği, kapsamı ve tezin amacı	1
2. KENTSEL TASARIM KAVRAMI, ÖNEMLİ KURAM & YAKLAŞIMLAR	3
2.1. Kavram olarak kentsel tasarım-farklı tanımlamalar	3
2.2. Kentsel tasarım gelişim süreci	7
2.2.1. Kentsel tasarım kavramının ortaya çıkışı	7
2.2.2. 1960-1980 arası kentsel tasarım	11
2.2.3. 1980-1990 arası kentsel tasarım	13
2.2.4. 1990 sonrası kentsel tasarım	16
2.3. Kentsel tasarımda estetik değerlendirme	17
2.3.1. Güzel kavramı-kentte estetik	17
2.3.2. Duyusal estetik	18
2.3.3. Formal/biçimsel estetik	18
2.3.4. Sembolik estetik	20
2.4. Kentsel tasarımda sosyal-kültürel değerler	22
2.4.1. İnsan değeri	22
2.4.2. Kentler ve toplum	23
2.5. Çağdaş kentsel tasarım kuramları	25
2.5.1. Kuramlara genel bakış- ideolojik temeller, ortak özellikler ve farklılıklar	25
2.5.2. Kuramların sınıflandırılmasında farklı yaklaşımlar	26
2.5.2.1. Sosyoloji-insan merkezli kuramlar	29
2.5.2.2. Formal/fiziksel yapıya ilişkin kuramlar	29
2.5.2.1. Çevresel kuramlar	29
2.5.3. Kentsel tasarımda 3 yeni yaklaşım	29
2.5.3.1. Günlük kentsellik (everyday urbanism)	30
2.5.3.2. Yeni şehircilik (new urbanism)	32

2.5.3.3. Post-strüktürel yaklaşımlar (post urbanism)	33
2.6. Bölüm sonucu ve değerlendirme	38
3. DÖNÜŞEN KENTLER, ÇAĞDAŞ KENTSEL TASARIM PRATİĞİ & YENİ KAVRAMLAR	41
3.1. Dönüşen kentler	41
3.1.1. Sosyo-kültürel, ekonomik ve politik dönüşümler	41
3.1.2. Fonksiyonel dönüşümler	42
3.1.3. Formal dönüşümler	42
3.2. Tasarımda yeni kavramlar ve kentteki yansımaları	45
3.2.1. Sürdürülebilirlik	45
3.2.2. Kullanıcı katılımı	48
3.2.2. Teknoloji	49
3.3. Kentsel tasarım uygulamalarının niteliksel & niceliksel değerlendirmesi	52
3.3.1. Kamu sektöründe kentsel tasarım	52
3.3.2. Özel sektörde kentsel tasarım	53
3.3.3. Önemli kuruluş ve organizasyonlar	54
3.3.4. Yarışmalar	55
3.4. Ükelere göre yaklaşımlar - kentsel tasarım örnekleri	56
3.4.1. ABD	56
3.4.2. İngiltere	60
3.4.3. Fransa	65
3.4.4. Almanya	68
3.4.5. İspanya	71
3.4.6. Hollanda	75
3.4.7. Türkiye	78
3.5. Bölüm sonucu ve değerlendirme	80
4. KURAM - UYGULAMA DİYALEKTİĞİ, FARKLILAŞMANIN SEBEPLERİ & ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	82
4.1. Kuram - uygulama arasındaki gerilim	82
4.2. Kentsel tasarım uygulamalarındaki eksikliklerin temel sebepleri	82
4.2.1. Kentsel tasarım çokyönlülüğü karşısında kuramların odakçı yaklaşımı	83
4.2.2. İdeolojik ve politik çerçevenin bütünleşememesi	84
4.2.3. Sürece ilişkin kuramsal ve kurumsal yapı eksikliği	85
4.2.4. Kentsel tasarım aktörleri arasında koordinasyon ve işbirliği eksikliği	87
4.3. Eksikliklerin giderilmesine yönelik çözüm önerileri	88

4.3.1. Kentsel tasarım sürecinin tanımlanması ve rehberler oluşturulması	88
4.3.2. Yasal düzenlemeler ve yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması	90
4.3.3. Gerekli kuruluşlar arası koordinasyon sağlanması	93
4.4. Bölüm sonucu ve değerlendirme	94
5. GENEL SONUÇLAR, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	95
KAYNAKLAR	97
ÖZGEÇMİŞ	102

KISALTMALAR

İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İŞAT	: İstanbul Şehircilik Atölyesi
LDDC	: London Docklands Development Cooperation
LDA	: London Development Agency
BRA	: Boston Redevelopment Authority
CNU	: Congress for the New Urbanism

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1	: Le Corbusier – Paris ideal kenti önerisi	10
Şekil 2.2	: Le Corbusier – Paris ideal kenti önerisi	10
Şekil 2.3	: Halkalı toplu konutları	12
Şekil 2.4	: Kevin Lynch'in Floransa katedrali eskiz çalışması	12
Şekil 2.5	: Cullen'in seri görüntü çalışmaları	13
Şekil 2.6	: Rossi – Quartier Schützenstrasse yenileme projesi	14
Şekil 2.7	: Rossi – Quartier Schützenstrasse yenileme projesi	14
Şekil 2.8	: Krier'in meydan form ve ölçek analizleri	14
Şekil 2.9	: Krier – Alessandria projesi vaziyet planı	14
Şekil 2.10	: Krier – Alessandria projesi genel görünüm	15
Şekil 2.11	: Norman Foster – Carre d'art, Nimes.....	15
Şekil 2.12	: Spokane kent merkezi – ABD.....	15
Şekil 2.13	: Charles Moore – Piazza d'Italia.....	16
Şekil 2.14	: Jon Jerde – City Walk alışveriş merkezi	17
Şekil 2.15	: Michelangelo – Campidoglio meydanı, Roma.....	20
Şekil 2.16	: Schwartz – Manchester Exchange meydanı.....	21
Şekil 2.17	: Schwartz – Manchester Exchange meydanı.....	21
Şekil 2.18	: Schwartz – Manchester Exchange meydanı.....	21
Şekil 2.19	: Schwartz – Manchester Exchange meydanı.....	21
Şekil 2.20	: Schwartz – Jacob Javitz Plaza, NY, ABD.....	21
Şekil 2.21	: St. Louis Pruitt Igoe toplu konutları.....	22
Şekil 2.22	: St. Louis Pruitt Igoe toplu konutları.....	22
Şekil 2.23	: Piazza Navona, Roma	24
Şekil 2.24	: Eastgate Center, Basildon, İngiltere.....	24
Şekil 2.25	: Seattle kent meydanı, ABD.....	24
Şekil 2.26	: Trancik – şekil-zemin analizi	27
Şekil 2.27	: La Defense bölgesi, Paris, Fransa.	28
Şekil 2.28	: D. Perrault – Antigone, Montpellier	28
Şekil 2.29	: Florida yerleşkesi, Florida, ABD....	28
Şekil 2.30	: Pioneer Courthouse meydanı, Oregon, ABD	30
Şekil 2.31	: Pioneer Courthouse meydanı, Oregon, ABD	30
Şekil 2.32	: South street limanı, Manhattan, NY, ABD	31
Şekil 2.33	: South street limanı, Manhattan, NY, ABD	31
Şekil 2.34	: South street limanı, Manhattan, NY, ABD	31
Şekil 2.35	: South street limanı, Manhattan, NY, ABD	31
Şekil 2.36	: Yeni Şehircilik modeli.....	33
Şekil 2.37	: Duany & Plater-Zyberg, Florida yerleşkesi, ABD.....	33
Şekil 2.38	: Duany & Plater-Zyberg, Florida yerleşkesi, ABD.....	33
Şekil 2.39	: P. Calthorpe, T.O.D. çalışmaları.....	34
Şekil 2.40	: P. Calthorpe, T.O.D. çalışmaları.....	34
Şekil 2.41	: Rem Koolhaas – Generic city.....	35

Şekil 2.42	: Rem Koolhaas – Generic city.....	35
Şekil 2.43	: B. Tschumi – Parc de la Vilette.....	35
Şekil 2.44	: B. Tschumi – Parc de la Vilette.....	37
Şekil 2.45	: Koolhaas – McCormick Tribune kampüs merkezi, Chicago.....	37
Şekil 2.46	: Koolhaas – McCormick Tribune kampüs merkezi, Chicago.....	37
Şekil 2.47	: Koolhaas – McCormick Tribune kampüs merkezi, Chicago.....	37
Şekil 2.48	: Koolhaas – McCormick Tribune kampüs merkezi, Chicago.....	37
Şekil 3.1	: İstanbul – Levent kuleler bölgesi.....	43
Şekil 3.2	: Titanic Quarters, Avustralya.....	43
Şekil 3.3	: Titanic Quarters, Avustralya.....	43
Şekil 3.4	: Calatrava – Gar projesi, Liege.....	44
Şekil 3.5	: Kuzey elçilikleri yerleşimi, Berlin.....	44
Şekil 3.6	: D. Liebeskind – Yahudi müzesi, Berlin.....	44
Şekil 3.7	: Sydney Olimpiyat Köyü.....	46
Şekil 3.8	: Sydney Olimpiyat Köyü.....	46
Şekil 3.9	: Sydney yerleşkesi – atletler köyü.....	47
Şekil 3.10	: Beddington yerleşkesi, İngiltere.....	47
Şekil 3.11	: Beddington yerleşkesi, İngiltere.....	47
Şekil 3.12	: Boston revitalizasyon projesinde kullanıcı katılımı.....	48
Şekil 3.13	: R. Erskine, Bruket yerleşkesi.....	48
Şekil 3.14	: R. Erskine, Bruket yerleşkesi.....	48
Şekil 3.15	: R. Erskine, Bruket yerleşkesi.....	48
Şekil 3.16	: R. Erskine, Bruket yerleşkesi.....	48
Şekil 3.17	: Canary Wharf, İngiltere.....	50
Şekil 3.18	: Strasbourg kent meydanı.....	50
Şekil 3.19	: Pompidou kültür merkezi, Paris.....	50
Şekil 3.20	: Jon Jerde, Beursplein, Rotterdam, 1996.....	51
Şekil 3.21	: Güney Boston liman alanı.....	57
Şekil 3.22	: BSA barometresi – güney boston kıyıbandı analizi.....	58
Şekil 3.23	: Güney Boston kıyıbandı alanı.....	59
Şekil 3.24	: Güney Boston kıyıbandı alanı.....	59
Şekil 3.25	: Canary Wharf – Cabot meydanı, İngiltere.....	62
Şekil 3.26	: Canary Wharf – Canada meydanı, İngiltere.....	62
Şekil 3.27	: Revitalizasyon öncesi Canary Wharf bölgesi.....	63
Şekil 3.28	: Revitalizasyon sonrası Canary Wharf bölgesi.....	63
Şekil 3.29	: Canary Wharf bölgesi yerleşim planı.....	64
Şekil 3.30	: La Defense bölgesi, Paris, Fransa.....	66
Şekil 3.31	: La Defense bölgesi, Paris, Fransa.....	67
Şekil 3.32	: La Defense bölgesi, Paris, Fransa.....	67
Şekil 3.33	: Berlin Nordhafen limanı tasarım çalışması.....	70
Şekil 3.34	: Berlin Nordhafen limanı tasarım çalışması.....	70
Şekil 3.35	: Poblenou bölgesi, olimpiyat öncesi hazırlanan proje.....	73
Şekil 3.36	: Poblenou bölgesi, uygulama aşamasından görünüm.....	73
Şekil 3.37	: Poblenou forum 2004 öncesi hazırlanan kentsel proje.....	74
Şekil 3.38	: Poblenou forum 2004 öncesi hazırlanan kentsel proje.....	74
Şekil 3.39	: Poblenou forum 2004 öncesi hazırlanan kentsel proje.....	74
Şekil 3.40	: Kop van Zuid bölgesi, Hollanda.....	76
Şekil 3.41	: Kop van Zuid bölgesi tasarım eskizi	77
Şekil 3.42	: Kop van Zuid bölgesi, Hollanda.....	77
Şekil 4.1	: Kentsel tasarım süreci, Günay (1999).....	84
Şekil 4.2	: Basitleştirilmiş kentsel tasarım modeli.....	89

Şekil 4.3	: İBB kentsel tasarımla ilgili organizasyonel yapısı.....	91
Şekil 4.4	: kentsel tasarım uygulamalarında örgütlenme şeması.....	93

ÇAĞDAŞ KENTSEL TASARIM PARADİGMALARI, YENİ KAVRAMLAR VE KENTTEKİ YANSIMALARI

ÖZET

Kentsel tasarım kavramı; farklı disiplinlerin ilgi alanında olması nedeniyle farklı ideolojiler barındıran, tanımının ve kapsamının hala tartışıldığı bir kavramdır. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren konuyla ilgili pek çok fikir ortaya koyulmuş, kuramsal yaklaşımlar belirli kriterlere göre sınıflandırılmıştır. Günümüzde ise üç yeni yaklaşım olan günlük kentsellik, yeni şehircilik ve post-strüktürel yaklaşımlar çerçevesinde kentsel tasarım kuramları tartışılmaktadır.

Günümüzde, değişen yaşam koşulları, gelişen teknoloji, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişimler gibi sebepler dolayısıyla içinde yaşadığımız kentler büyük dönüşümlere sahne olmakta, kentlerin 21. yüzyıla adapte olabilmesi için büyük ölçekte kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilmektedir. Kuramlara temellenen ve genellikle uzun vadeli düşünülen bu projelerin hayata geçirilebilmesi için kentsel tasarımın sürecine ilişkin yapılanmanın netlik kazanması bir zorunluluktur. Ancak bu sayede kuramsal yaklaşımların uygulamaya dönüştürülebilmesi mümkün olabilecektir.

Pek çok gelişmiş ülkede, bu doğrultuda çalışmalar gerçekleştirilmiş, gerekli yasalar çıkartılmış, kentsel tasarımın sürecine ilişkin kuramsal ve kurumsal yapılanma oluşturulmuştur. Dolayısıyla kentsel dönüşümlerde başarılı sonuçlar elde edilebilmiştir. Ülkemizde ise konuyla ilgili çalışmaların azlığı ve organizasyonel yapı eksikliğinden dolayı henüz olması gereken düzeyde ilerleme kaydedilememiştir. Bu hedefe ulaşabilmek için; öncelikle kentsel tasarım kavram ve kuram olarak bir zemine oturtulmalı, gelişmiş ülkelerdeki örneklerden ve yapılan çalışmalardan da yararlanarak uygulamaya dönük kurumsal yapılanma oluşturulmalıdır. Bu amaç doğrultusunda;

1. bölümde; kentsel tasarım, kavram olarak ele alınmıştır. Kentsel tasarımın tanımı yapılmış, 1960'lardan günümüze dek gelişimi incelenmiş ve bu süre içinde önemli kuramsal çalışmalara imza atmış kişiler ve fikirleri hakkında bilgi verilmiştir. Kentsel tasarımın estetik ve sosyo – kültürel boyutlarına değinilmiş, çağdaş kentsel tasarım yaklaşımları incelenmiştir.

2. bölümde; yeni yüzyılda kentlerimizdeki dönüşümler örneklerle ele alınmış, ortaya çıkan yeni kavramlar ve bu kavramların kentteki yansımaları irdelenmiş, uygulamaların genel niteliksel ve niceliksel değerlendirmesinden sonra son yıllarda farklı ülkelerdeki kentsel dönüşüm projeleri incelenmiştir.

3. bölümde; ilk iki bölüm sonucu elde edilen bilgilerin de yardımıyla, kentsel tasarımda teori ve pratik arasındaki boşluklara değinilmiştir. Kuram ve uygulamada farklılaşan alanların sebepleri ve bu farklılaşmanın ne şekilde giderilebileceği üzerinde durulmuştur.

4. bölümde; genel sonuçlara değinilmiş, değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

CONTEMPORARY URBAN DESIGN PARADIGMS, NEW CONCEPTS AND THEIR REFLECTIONS IN THE CITY

SUMMARY

Urban design is a notion consisting of different ideologies due to its interdisciplinary structure, and its definition and content are still being argued. Especially from the beginning of the second half of 20th century, plenty of ideas are put forward, theoretical approaches are classified according to certain criterias. Nowadays, urban design approaches are being considered around the frame of three new approaches that are everyday urbanism, new urbanism and post-structural urbanism.

As a result of changing life styles, improving technology, social, cultural, economic and politic changes, the cities we live in are the stages of big transformations, and urban revitalization projects in big scales are being implemented in order to adapt to the 21st century. For the realization of these projects that are based on theories and thought for a long time period, it is an obligation to set the structuring of urban design process clear. If only so, the theoric approaches may be turned into realization.

In many of the developed countries, lots of work have been done in this direction, the necessary policies are prepared, the theoric and institutional structuring of the urban design process is formed. However, in our country, the aimed progress has not gained due to the inefficient work about the subject and the lack of organizational structure. In order to reach the goal, first of all, urban design should be clearly set as a concept and as a theory, and then making use of the examples and practices done in developed countries, the institutional structuring towards practice should be formed. In this direction;

In the 1st Chapter; urban design is taken as a concept. It is defined and its development from the 1960's to now is researched. In this period, the theoreticians having important ideas are mentioned. The socio – cultural and aesthetic dimensions of urban design are studied and the contemporary urban design approaches are researched.

In the 2nd Chapter; the transformations of the cities in the new century are studied with the examples, the new concepts and their reflections in the city are mentioned, after the general evaluation of practices, the urban revitalization projects in different countries in the recent years are researched.

In the 3rd Chapter; with the help of the knowledge gained from the first two chapters, the gap between urban design theory and practice is researched. The reasons of the areas with differences in theory and practice, and the ways for the remove of this differentiation are mentioned.

In the 4th Chapter; the general results are given, evaluations and suggestions are made.

1. GİRİŞ

1.1. Problemin niteliği, kapsamı, tezin amacı

Kentsel tasarım kavramı; 60'lı yıllardan itibaren tasarım çevrelerinin sıkça tartıştığı, modernizm uygulamalarının eleştirildiği, çoğulcu yaklaşımların hakim olduğu eleştirel çevrede tanımının tekrar tekrar yapılmaya çalışıldığı, ideal olanı bulma arayışlarının çok farklı görüşler doğurduğu ve yine bu farklı görüşler sonucunda, birbirinden farklı tanımlar, sınıflamalar, ideolojiler ve kuramların ortaya atıldığı bir kavramdır.

Günümüzde kentsel tasarım konusunda fikir birliği içinde olunan en önemli özellik, kentsel tasarımın içinde barındırdığı ya da ilişki içinde olduğu disiplinlerin çokluğu ve bunların bir bütün olarak tasarım sürecinde göz önünde bulundurulmasının gerekliliğidir. Ne var ki, gerek kuramda, gerekse pratik hayatta bazı disiplinler ve dolayısıyla bazı nitelikler ön plana çıkarılırken, bir takım değerler önemsizlenmektedir. Bunun sonucunda, özellikle kuramsal çalışmaların uygulamaya aktarılması sürecinde aksaklıklar yaşanmakta; istenen ölçüde kentsel kaliteye ulaşılmasında zorlanılmaktadır.

Kentsel tasarımda teorik çerçevenin henüz tam netlik kazanmamasıyla beraber, kentsel tasarımın sürecine ilişkin fikir ve yaklaşımlar son derece yetersizdir. Amerika ve Avrupa'da, özellikle son 20 yılda kentsel tasarımın sürecine ilişkin kuramsal ve kurumsal yapılanma oluşturulmuş, bu sayede nitelikli kentsel çevreler yaratılabilmesi için uygun zemin hazırlanmıştır. Değişen yaşam koşulları, gelişen teknolojinin tasarım alanına kazandırdığı yeni kavramlar önemsizlenmekte, böylelikle bugünün beklentilerini karşılamakla beraber geleceğe dönük, vizyonel yaklaşımlar gerçekleştirilebilmektedir. Ülkemizde ise, bu doğrultuda yapılan çalışmaların yetersizliği, mevcut teoriler ve uygulama arasında boşluğa sebep olmakta, iki çerçeve arasında bütünlük kurulamamaktadır. Bu bağlamda;

Tezin amacı; içinde yaşadığımız 21. yüzyılın kaotik düşünsel ortamı içinde yeniden şekillenen yaşam biçimleri, insan ilişkileri ve dolayısıyla kentlerimizdeki dönüşümlerin birebir yansıdığı kentsel tasarım kavramını yeniden sorgulamak; ortaya koyulan ideoloji ve kuramların çeşitliliğine rağmen, bunları sistematik bir yaklaşımla sınıflandırmak,

Çağdaş kentsel tasarım kuramlarının; uygulama aşamasındaki başarısını tartışmak, teori ve pratik arasındaki boşluğu irdelemek ve bu boşluğun giderilmesi için çeşitli fikirler ortaya koymaktır.

2. KENTSEL TASARIM KAVRAMI, ÖNEMLİ KURAM VE YAKLAŞIMLAR

Kentsel tasarım kavramı; kullanılmaya başlandığı 50'li yıllardan itibaren ilgili alanlarda pek çok kuramcının sözlüğünde yer almış, üzerine fikirler üretilmiş, tanımlanmaya çalışılmış ve günümüze gelene kadar çeşitli evrelerden geçmiştir. Konuyla ilgili kuramsal altyapıyı daha iyi kavrayabilmek için, kavram olarak kentsel tasarım üzerine görüşleri açıklamak, tüm farklılıklara rağmen ortak bir paydaya varabilmek ve süreç içindeki gelişmesini anlamak gerekmektedir.

2.1. Kavram olarak kentsel tasarım - farklı tanımlamalar

Kentsel tasarım kavramı, disiplinlerarası bir kavramdır. Sadece tasarımcıların değil, plancıların, sosyologların, psikologların, felsefecilerin ve ilgili diğer disiplinlerin üzerinde fikirler ürettiği bir kavramdır. Kentsel tasarımın bu çokyönlülüğü, her disiplinin konuya kendi bakış açısıyla yaklaşmasına ve dolayısıyla, ortak noktaları bulunmakla birlikte, birbirinden farklı tanımların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Mimarlar, kentsel tasarımı genelde 'büyük ölçekte mimarlık' olarak görme eğilimindedirler. Projelerinde, tasarımın politik boyutuyla ilgilenmezler, genelde yeni ve yaratıcı bir fikir-anlam yaratma çabasındadırlar ve çoğunlukla formal yaklaşıma sahiptirler. Plancılar ise, mimarların aksine, daha çok sosyo-ekonomik ve politik yaklaşımları ön plana çıkarırken, yenilikçi yaklaşımlardan ve arayışlardan uzaktırlar (Stein, 2003). Diğer meslek profesyonelleri de, kendi disiplinleri doğrultusunda fikirlerini yansıtırken, bu fikirlerin uygulanabilirliği üzerinde fazla düşünmezler.

Kentsel tasarım, hiç şüphesiz sözü edilen tüm disiplinlerin arakesitinde yer alır, kente dair her türlü düşüncüyü bünyesinde barındırır; bu nedenle de konuyla ilgili kesin ve net yargılara ve tanımlara ulaşabilmek son derece zordur. Kavramın farklı çevrelerce farklı yorumlanış biçimlerine değinmek, bu amaçla yerinde olacaktır.

Şehir plancısı Günay'a göre kentsel tasarım; makro, meso ve mikro ölçeklerde kentin form ve yaşamını üretme teori ve pratiğidir. Planlama kararlarının gerçekleştirme süreci ve kentsel çevrenin yaratılmasıdır (Günay,1999: 32). Benzer bir yaklaşımla,

Frederick Gutheim'a göre; kent planlamanın, kentlerin estetik, düzen ve formuyla ilgilenen bölümüdür (Günay, 1999). New York Kentsel Tasarım Grubu'ndan Jonathan Barnett'e göre kentsel tasarım, sadece binaların değil, kentlerin tasarlanmasıdır (Velibeyoğlu, 1999).

Mimarlık disiplinine daha yakın olan yaklaşımlara ve tanımlara değinmek gerekirse; Broadbent (1990); kentsel tasarımın anlamını kentsel mekan tasarımına daraltır. Kentsel tasarım teorisini iki kavramsal iskelete, dönemin felsefi akımları rasyonalizm ile emprisizme temellendirir. Rasyonalizm temelli düşüncede, soyut insanlar ve soyut geometri ile ilgilenilir. Düzenli sosyal dünya ve geometrik saflık aranır. Emprisizmde ise, kentsel yaşantı gözlemlendiğimiz biçimde algılanır (Günay, 1999: 25). Christian Norberg-Schulz ise, 'anlam'ı ön plana çıkararak, kentsel çevrede mimarın rolü üzerinde durur. Ona göre kentsel tasarım, kentsel anlamın belli bir amaca yönelik olarak, mekansal elemanlar arasındaki ilişki kurularak yaratılmasıdır (Günay, 1999: 23).

Kentsel tasarımın interdisipliner boyutuna değinen kuramcılar da vardır. Shirvani'ye göre kentsel tasarım; mimarlık, peyzaj mimarlığı, şehircilik, inşaat ve ulaşım mühendisliği, psikoloji, hukuk, gayrimenkul gelişimi ve diğer ilgili disiplinleri barındıran karmaşık disiplinlerarası bir alandır (Günay, 1999). Maria Auböck, 'Open Spaces-The City' adlı kitabında; kentsel tasarımın, kentsel plan ve mimari proje arasında yer alan, iki dünya arasında köprü niteliğinde, yeniden canlanan bir disiplin olarak tanımlar. Ona göre kentsel tasarım, kısmen plan, kısmen projedir, kamusal-kentsel mekan strüktürünü tanımlayan süreç içinde estetik ve yasal araçtır (Auböck, 1996).

Her ne kadar üniversitelerde ve mesleki literatürde sıkça karşılaştığımız bir terim olsa da, kentsel tasarım kavramı, farklı ortamlarda, farklı disiplinler çevrelerce farklı yorumlanan ve belirsizliğini koruyan bir terimdir. Konu üzerindeki artan ilgi ve bu alanda çalışma yapanların sayılarının artışı göz önüne alındığında daha açık bir tanıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için de tanımda farklılaşmaların sebepleri üzerinde durulmalı ve sonra bunları ortadan kaldıran genel bir tanıma gidilmelidir. "Kentsel mekanın tasarımı(design of urban space)" adlı kitabında Madanipour, kentsel tasarımın tanımlanmasındaki fikir ayrılıklarına detaylı bir biçimde değinerek kavramın sistematik bir biçimde incelemesini yapmıştır (Madanipour, 1996).

Kentsel tasarımda bir tanıma ulaşabilmek için tüm bu farklı yaklaşımları dikkate almak ve karışıklık ve belirsizlik yaratan elemanları belirlemek gereklidir. Böylelikle

kentsel tasarımın ne olduğu hakkında daha kesin ve net bir yargıya varmak mümkün olabilir.

Madanipour'a göre, kentsel tasarımda tanımların farklılaştığı yedi alan mevcuttur.

Bunlar;

- a. kentsel tasarımın yöneldiğı kentsel dokunun ölçeğı
- b. kentsel tasarımın görsel ve mekansal etkileri
- c. kentsel tasarımın mekansal ve sosyal etkileri
- d. kent tasarımında süreç ve ürün ilişkisi
- e. farklı disiplinler ve onların aktiviteleri arasındaki ilişkiler
- f. kentsel tasarımda özel ve kamu sektörleri arasındaki ilişkiler
- g. objektif-rasyonal ya da subjektif-dışavurumcu süreç olarak tasarım 'dır.

Bu alanlar kentsel tasarımın süreci ya da ürünü olmalarına göre gruplandırılabilir. İlk üç alan kentsel tasarımın sonucu yani kentsel mekan ile ilgili belirsizliklere değinir. Son üç alan ise kentsel tasarımı süreç olarak ele alır. İkisi arasındaki ilişki de ayrı olarak ele alınır (Madanipour, 1996: 93).

Kentsel tasarım tanımları, hem kentlerin ve yerleşimlerin bir bütün olarak tasarımını, hem de kentsel alanların belirli bölümlerinin tasarımını kapsar. Bu ikisine yönelik yaklaşımlar birbirinden oldukça farklıdır. İlki mekan ve fonksiyon organizasyonunun daha geniş sonuçlarına odaklanır, diğeri ise mimarinin kamusal yüzüne, kentlerin belli yerlerindeki kamusal mekanlara ve o ölçekteki tasarımın daha detaylı fikirleriyle ilgilenir. Dolayısıyla iki farklı ölçekte farklılaşan tanımlar ortaya çıkar.

Madanipour'a göre; tasarımın mikro ölçekte değerlendirilmesinin sebepleri, biraz da ekonomik-politik kaygılardan kaynaklanmaktadır. Belediyeler ve devlet daha büyük alanlar için yeterli bütçeyi ayıramamaktadır. Fakat ABD gibi gerekli bütçeyi ayırabilen, ekonomisi buna izin veren gelişmiş ülkelerde makro ölçekte tasarım ve çalışmalar bir ölçüde devam etmektedir. Ekonomik kaygılar olmaksızın kentsel tasarımda daha küçük ölçeğin tercih edilmesi, daha insancıl yaklaşımlar peşinde olan postmodernizmin, modernizme bir tepkisi olarak ta değerlendirilebilir. Bununla beraber, ölçek büyüdükçe, genişleyen alanda yaşayan insanların sosyal ve kültürel olarak farklılaşması, çeşitlilik göstermesine rağmen aynı tasarım ilkelerinin uygulanması, istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir (Madanipour, 1996). Sonuçta küçük ölçek de olsa büyük ölçek de olsa kentsel tasarım, kentsel mekanı şekillendiren aktivitedir. Kentsel tasarım her

ölçekteki kentsel mekanla ilgilenir. Makro ölçekte de olsa, mikro ölçekte de olsa, benzer problemlere çözüm arar ve birbiriyle yakın ilişki içindedir

Kentsel çevrenin görsel değerleri ile ilgilenen kentsel tasarım algısı da farklılıklara yol açmaktadır. Bu alanda 2 eğilim mevcuttur:

- kentsel tasarımı güzel imajlar üretmek için bir aktivite olarak görmek;
- kentsel tasarımı sadece kentsel çevrenin estetiğiyle ilgili değerlendirmek (Madanipour, 1996: 101).

Kentsel tasarım uzun zamana yayıldığı ve bu süre içinde politik ve ekonomik değerler değişebileceği için, yapılan bir tasarımın hiçbir zaman bütünüyle uygulanmama olasılığı her zaman vardır. Bu durum da bazı çevrelerin kentsel tasarımı artistik ve futuristik bir tasarım eylemi olarak görmelerine, sadece kağıt üzerinde kalacak tasarımlar yapmalarına sebep olmaktadır. Kentsel çevrenin estetiği olarak bakıldığında ise; kentsel tasarımı sadece görsel kalite olarak görmek gibi bir yanlış yaklaşım mevcuttur; oysa ki mekan yaratma olgusuna da dikkat çekmek gerekmektedir. Görsel kalite, mekansal kalitenin alt başlığıdır, bunlardan sadece birine odaklanmak kavramın kapsamını daraltır.

Kentsel tasarımın süreç mi yoksa ürün mü olduğu da bir diğer tartışma konusudur. Mimarlar geçmişten beri, tasarımlarının sonucuyla, ürünüyle ilgilenirler ve yönetsel ve kentsel gelişim süreçlerini gözardı ederler. Diğer taraftan ise plancılar, kentin fiziksel dokusu üzerindeki ilgilerini tamamen çevremizdeki değişimlerin yasaları ve prosedürleri üzerine çevirmişlerdir (Günay, 1999). Sonuçta kentsel tasarım, mimarlık ve şehir planlamanın arakesitindedir ve ikisinin de paradigmatlarıyla ilgilidir. Dolayısıyla, hem sürece hem de sonuca işaret eder.

Kentsel tasarımla ilgili sektör profesyonellerine baktığımızda; tarihi çevre koruma, kentsel yenileme, kentsel parklar ve mekanlar, kıyıbandı yerleşmeler gibi pek çok farklı alanda faaliyet gösterdiklerini görmekteyiz. İngiltere’de 1986 yılında, kentsel tasarım profesyonellerini biraraya getirmek ve manifesto üretmek için kurulan ‘Urban Design Group’a göre; kentsel tasarım, bilinen çevresel profesyoneller arasındaki merkez zemin olarak rol alan disiplinlerarası bir aktivitedir (Madanipour, 1996: 108). Farklı disiplinlerden gelen profesyonellerin biraraya gelerek kentsel tasarım sürecine katılmaları gerekir , ya da bu bilince sahip kişilerin konuyla ilgilenmeleri gerekir.

Sektör açısından değerlendirildiğinde; kamu sektörü de olsa, özel sektör de olsa, kentsel tasarım, kentsel mekanı şekillendiren bir süreçtir ve bu mekan onu yapanın değerlerini ve beklentilerini yansıtacaktır. Bu beklentilerin, kamu sektöründe daha çok kamu yararı, özel sektörde ise daha çok kapital ağırlıklı olması kaçınılmazdır.

Kentsel tasarımın, pek çok insan tarafından gerçekleştirilen gerçekçi bir süreç mi yoksa bir tasarımcı tarafından gerçekleştirilen öznel bir süreç mi olduğu sorusu da sıkça gündeme gelmektedir. Bu konuda rasyonalist iki yaklaşım mevcuttur (Madanipour, 1996):

- Descartes modeli: En iyi binalar, yasal sistemler ve düşünceler, tek bir kişi tarafından ortaya koyulanlardır' düşüncesidir. Mantık ve rasyonalitenin ortaya koyduğu klasisist ve bireyci bir kanıdır ve emprisistlerin ve idealistlerin tepkilerini almıştır.
- Habermas modeli: Rasyonalitenin daha çağdaş ve daha kompleks bir kanısıdır. Habermas'ın aksiyon ve rasyonalite modelleriyle ilişkilidir (communicative action models).

Sonuç olarak; kavramsal tanımlarda karşımıza çıkan pek çok farklılığa rağmen, kentsel tasarımı, "yapılaşmış çevremizi bilinçli olarak şekillendirmemizi ve yönetmemizi sağlayan süreç" olarak tanımlayabiliriz. Geniş tanımlamalarla kentsel tasarımın tüm kapsamını ele alabiliriz.

Kentsel tasarım; kentsel çevreleri şekillendiren ve organize eden-yöneten disiplinlerarası bir aktivitedir. Hem bu şekillendirmenin süreciyle, hem de ortaya çıkan sonucu olan kentsel mekanlarla ilgilidir. Kentsel tasarımcılar, teknik-teknolojik, sosyal ve dışavurumcu değerleri birleştirerek, iletişimin görsel ve sözel anlamlarını kullanırlar.

Bu bağlamda kentsel tasarımın temel amacı, hangi ölçekte olursa olsun fiziksel mekanların, sosyal ve ekonomik hayatla bütünleştirilerek nitelikli, yaşanabilir kentsel çevreler yaratmaktır.

2.2. Kentsel tasarımın gelişim süreci

Kentsel tasarım; literatüre girdiği 1960'lı yıllar sonrasında büyük bir ivme ile gelişmiştir. Çeşitli teorisyenlerin ürettiği fikirler ve sonrasındaki uygulamalar, bir sonraki dönemin yoğun eleştirilerine maruz kalmış, yeni düşüncelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tasarımın her alanında olduğu gibi kentsel tasarımda da sürekli bir gelişim ve değişim söz konusudur. Önceki bölümde yer alan kavramsal açıklamalardan sonra, bu gelişim sürecine değinmek yerinde olacaktır.

2.2.1. Kentsel tasarım kavramının ortaya çıkışı

Tarihsel süreç içinde, ideal yaşam çevresini elde etmek amacıyla kentlere dair pek çok fikir ortaya koyulmuştur. Rönesans döneminde, özellikle İtalya, Fransa ve Almanya'da, daha çok bir düzenleme sanatı olarak kabul edilen şehircilik, sanayi devrimiyle beraber sosyal ve ekonomik sorunlarla da ilgilenmeye başlamıştır. Yerleşmelerde varolan kır-kent dengesinin bozulması ve kırsal yaşamı terkeden nüfusun kentlerde yığılması sonucunda 19. Yüzyılın ikinci yarısında sosyal yenilik hareketleri başlamıştır. Şehircilik, kentlerdeki gelişmelerle ilgilenen değişik kesimlerden ve formasyondan insanların katkılarıyla gelişerek doktrinleşmiştir. Bu çerçevede değinilmesi gereken önemli isimler aşağıdaki gibidir(Çubuk, 2004):

Camillo Sitte; planlamasında düzensizliği ön plana çıkarıp, ortaçağ İtalyan kentini referans alarak plaza, sokak ve meydanların tasarımındaki temel kuralları soyutlama yoluna gitmiştir. Resimsel ve estetik kent arayışı içinde olmuştur.

Soria Y Mata; ilk modern şehircilik uygulayıcısıdır. 1882 yılında Madrid'de 'lineer kent' eskizini yayınlamıştır. Önerdiği sistem içinde özellikle kentsel ulaşım konusunu incelemiştir. Şehircilik sorunlarının tümünün ulaşım sorunlarından doğduğunu ileri sürmüştür. Mata'nın lineer kent fikri ve önerisi daha sonra 20. Yüzyılda yeni bir formül gibi kabul edilerek tekrardan ele alınmış ve ıslah edilerek büyük sanayi kentlerinde uygulanmak istenmiştir. Garnier'in sanayi kenti projesinde bu fikir işlenmiştir.

Clarence Stein; 'komünite planlama' ve konutla ilgili sosyal sorunlarla ilgilenmiştir. Howard'ın fikir ve kuramının Amerika'daki savunucusudur. Unwin ve Parker'ın planladığı Letchworth Bahçe Şehrinden etkilenmiştir.

Henry Wright; komünite gelişimi konusunda yeni fikirler getirmiştir, komşuluk ünitesi planının öncülerindendir. Radburn'ün planıcılarından birisi olarak yaya ve araç trafiğinin ayrılması gerektiğini savunmuştur.

Clarence Perry; komşuluk ünitesini bugünkü anlamıyla değerlendiren ilk kişidir.

Ebenezer Howard; bahçe şehir hareketinin kurucusudur. Merkezde bir park ve bunun etrafında kentsel işlevlerin yerleştirilmesiyle ve birimlerin yol ağıyla birbirine bağlanmasıyla oluşturduğu planı her ne kadar 'bahçe banliyö' kavramıyla karıştırılmış olsada Howard'ın amacı, yerel istihdam ile kentin tamamının planlanması olmuştur.

Tony Garnier; 1901 yılında 'sanayi kenti' projesini hazırlamıştır. 35000 nüfuslu bir yerleşme olarak düşünülen kent, Howard'ın bahçekent fikrine de benzemektedir. İşlev bölgelerine ayırdığı kentin etrafını yeşil kuşakla çevrelemiştir. Bu proje ile çağdaş gereksinimlere çözüm getirmiştir.

Eliel Saarinen; düşüncesinin özünü doğanın dengeleme gücü oluşturur. 'sadece bugünün değil, yarının insanı için de tasarım- sürdürülebilirlik' kavramını ilk kullananlardandır ve statik şehirler için desantralizasyonu öngörür.

Eric Gloden; molekül şehir modelini (1923) geliştirmiştir.

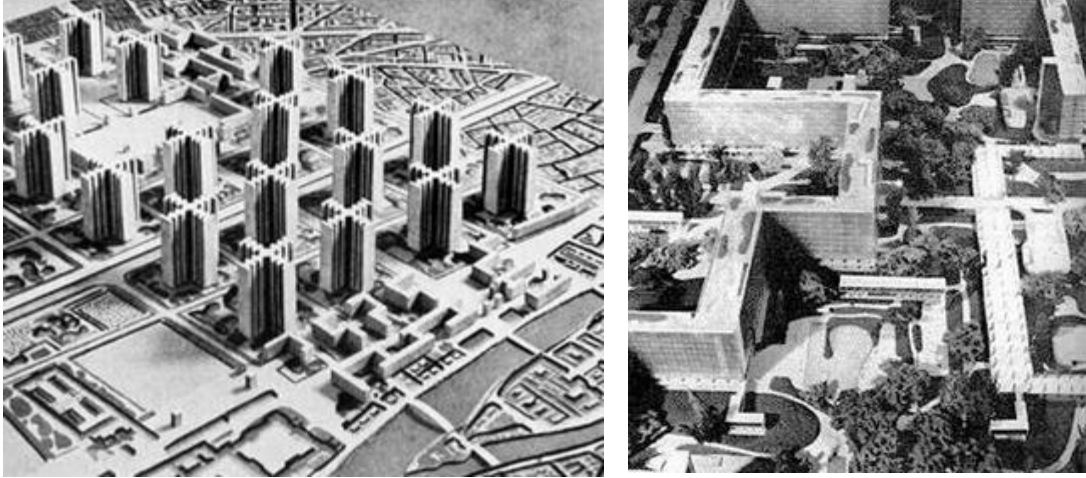
Hilberseimer; konut ya da konut dizileri ve onların servislerine odaklanan bir kentsel gelişim modeli üzerinde durmuştur. Sonraki dönemlerdeki çalışmaları daha az rijiddir, kentsel mekan problemi üzerinde durmamıştır (Krier, 1988). 1939'da Londra için 'tarak şehir' modelini geliştirmiştir.

F. L. Wright; Broadacre City projesi (1935) ile yerleşimlerin ideal, desantralize formu kavramını geliştirmiştir. İnsanın doğa ile bütünleşmesini amaçlamıştır (Krier, 1988).

Gaston Bardet; 1949'da 'salkım şehir önerisi'ni geliştirmiştir. Coğrafi ve topoğrafik verilere dayanan, organik ve gerçekçi bir modeldir. Değişikliklere uyma iddiası taşır.

Her ne kadar, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında, yukarıda değinilen isimler tarafından kentlerin bütününe dönük planlar yapılmış olsa da, endüstri devrimi sonrası, modernizm akımıyla birlikte mevcut kent dokularına meydan okuyan modernist kentsel tasarımlar ortaya çıkmıştır. Le Corbusier'in 1920'lerdeki kentsel projeleri (şekil 2.1, 2.2.) başlangıç noktası olmakla birlikte, geç 50'lerde kentsel tasarım Amerika'da enstitüleşmeye başlamıştır. Kentsel tasarımın temellerinin daha önceye dayanmasıyla beraber, kavram olarak kentsel tasarımın ilk kullanıldığı yer, 1956 yılında Harvard'da

gerçekleştirilen kentsel tasarım konferansları olarak literatüre geçmiştir (Velibeyoğlu, 1999). Savaş sonrası, temel yaşam standartlarını, bireysel kentsel deneyimi artırma çabaları kentsel tasarım vasıtasıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır ki, bu çabalar genellikle Le Corbusier ve CIAM ile birlikte anılmıştır. Günümüz kentsel tasarım eleştirel ortamının temeli, 2. Dünya savaşı sonrası kentlerde izlenen yerleşme politikalarında yatmaktadır.

Şekil 2.1, 2.2: Le Corbusier'in Paris için 'İdeal Kent' önerisi.

Harvey'in de değindiği gibi, bu dönemde, koşullar ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genelde eğilim, savaş döneminin kitle üretimi ve planlama deneyimini, dev bir yeniden inşa ve yeniden yapılanma programını başlatmanın bir aracı olarak görmek yönündeydi. Kentsel dokunun yeniden inşası ve yeniden biçimlendirilip yenilenmesi de, bu düşüncenin temel unsurlarından biri haline geldi (Harvey, 1996: 87).

Bu genel çerçeve içinde, farklı türden pek çok çözüm denenmiştir. Örneğin İngiltere'de, kent planlamasına ilişkin oldukça katı yasalar kabul edilmiş, bunun sonucunda altkentleşmenin sınırlandırılması, onun yerine, Howard türünde, planlanmış yeni kent gelişiminin ya da Le Corbusier türünde yüksek yoğunluklu doldurma ya da yenilenmenin ön plana çıkartılması söz konusu olmuştur. Modernist mimarların önerdiği rasyonel planlama yöntemleriyle, modüler konutlar, okullar, hastaneler, fabrikalar inşa etmek için yöntemler bulunmuştur. Avrupa ülkelerinin çoğu İngiltere'nin uyguladığı çözümün bir çeşitlemesini benimserken, ABD oldukça farklı bir kentsel yeniden inşa sürecine girmiştir. Hızlı ve oldukça denetimsiz bir altkentleşme, şahsi temellerle gelişmiş, hem istihdam olanaklarının hem insanların kentlerin dışına akmasıyla birlikte iç kentlerin çürümesi, eski kent merkezlerinin geniş ölçüde temizlenmesine ve yeniden

inşasına yönelik etkili ve devlet tarafından desteklenen bir kentsel yenilenme stratejisinin uygulanmasına yol açmıştır (Harvey, 1996).

2.2.2. 1960-1980 arası kentsel tasarım

1950'li yılların sonu ve 1960'lardan itibaren CIAM'ın modernizmi ve izlediği kent politikaları yoğun biçimde eleştirilmeye başlanmıştır. 1960'lardan 1980'lere uzanan dönem içinde, kentsel tasarım teorisinde büyük dönüşümler meydana gelmiş, pek çok farklı trend ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde, modernizmin evrenselliğine tepki olarak, kentsel altkültürlere (çoğulculuk, çokkültürlülük) olduğu kadar, bölgesel ve tarihsel stillere de ilgi artmıştır. Kamusal anıtları konut mimarisinden ayırma isteği doğmuş; tüm bu reaksiyonlar, içinde tek bir gerçek yerine, pek çok 'anlam(multivalency)' ya da 'okuma(reading)' barındırmış ve bunu yapılaşmış formun sembolik boyutuyla dışavurmuştur (Ellin, 1999: 23).

1960'ların modernist kent tasarımı yaklaşımlarını eleştiren ve karşıt fikirler üreten teorisyenlerin en önemlileri arasında Jane Jacobs, Kevin Lynch, Christopher Alexander, Gordon Cullen isimlerini görmekteyiz:

Jane Jacobs:

20. yüzyılda, kenti kadın gözüyle bütünüyle değerlendiren ilk yaklaşımdır. 1961'de Jane Jacobs, 'Büyük Amerikan Kentlerinin Ölümü ve Yaşamı' adlı kitabında, savaş sonrası yeniden oluşmuş kentsel manzarayı eleştirirken, yapılan çalışmaların ve izlenen politikanın kentlerin yeniden inşası değil, kentlerin yağmalanması olduğunu vurgulamıştır (şekil 2.3). Şöyle der:

'Ne tuhaftır ki, kent planlaması, kent halkının bağrında ortaya çıkan kendiliğinden çeşitlenme süreçlerine saygı göstermez, ama bu tür bir çeşitlenmeyi sağlamak için çaba da göstermez. Ne tuftadır ki, kent tasarımcıları kendiliğinden çeşitlenmenin bu gücünü ne kabul ederler nede bunu ifade etme açısından varolan estetik sorunlarla ilgilenirler' (Harvey, 1996).

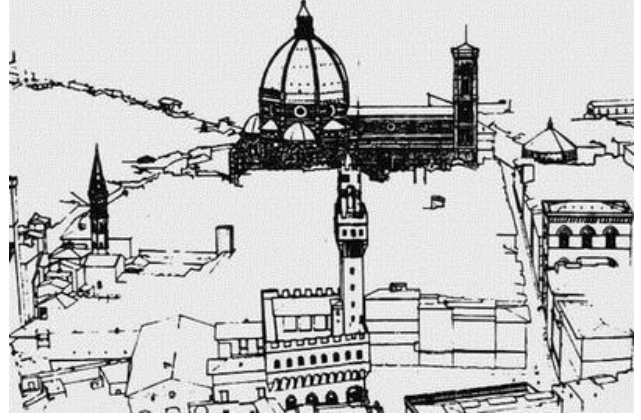
Kevin Lynch:

1961 yılında yayınlanan 'Kentin İmajı (image of the city)' adlı eseri, 5 temel elemana (yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm noktaları, nirengi noktaları-odaklar) temellenen okunaklılık kavramının yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır (şekil 2.4). Kentin algılanmasında kullandığı duysal haritalar, kentsel tasarımcıları, daha önceki iki boyutlu fiziksel master planların durağanlığından kurtarmıştır. Kevin Lynch, kentte insan

algısı ve davranışları üzerine pek çok araştırma yapılmasına öncülük etmiştir (Banerjee, 1990).

Şekil 2.3: Jacobs'un bahsettiği modern kentlerin sıkıcılığına örnek – Halkalı toplu konutları

Şekil 2.4: Lynch'in imaj çalışmalarına örnek, Floransa katedrali eskizi – Kevin Lynch.

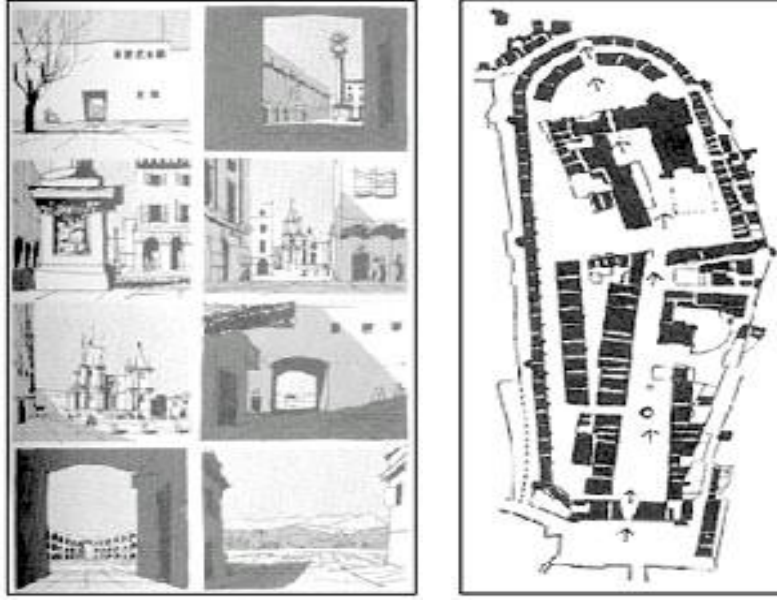
Christopher Alexander:

Temel düşüncesi; 'doğal kent' (kent plancısının yapay kente karşılık olarak); organize edilmiş karmaşıklığın mekanıdır. Alexander'ın görüşüne göre; plancılar ve tasarımcılar, kentsel strüktürü, basit, ağaç benzeri hiyerarşilere benzetirler. Ama gerçekte, kentler, 'yarım-kafes (semi-lattice)' biçiminde organize olan ve birbiriyle örtüşen karmaşık sosyal ağların ortak mekanlarını içerirler (Alexander, 1977).

Gordon Cullen:

Cullen'ın 1961 de yayınlanan "The Concise Townscape" adlı kitabı pek çok kentsel tasarımcı üzerinde etkili olmuştur. Cullen; Camillo Sitte, Barry Parker, Raymond Unwin gibi plancıların düşüncelerindeki gibi, kentsel tasarımda geleneksel ve sanatsal yaklaşımları benimsemiştir. Kentsel alanı, birbiriyle bağlantılı mekanların serisi biçiminde tanımlayan 'seri vizyon - serial vision' kavramını ortaya koymuştur (şekil 2.5). Resimsel kentsel çevrelerin tasarlanmasındaki estetik yaklaşımları kentsel tasarımcıların sözlüğünü genişletmiştir (Günay, 1999).

Bu dört teorisyen, farklılaşan yönelimleriyle beraber, kentte insan konusuna eğilirler, kentin kullanıcısı gözüyle eleştirirler. İleride değinilecek Rossi, Rowe gibi teorisyenler ise daha geleneksel kaynaklara, mimarlık tarihine ve teorisine yönelirler.

Şekil 2.5: Gordon Cullen'in 'seri görüntü dizisi – serial vision' çalışmaları

2.2.3. 1980-1990 arası kentsel tasarım

1970'lerin sonlarından itibaren mimari yaklaşımlar farklılık göstermeye başlamıştır. Mimari bakış, bireyselleşmeye, toplum yararından uzaklaşıp, bireysel bildirilere dönüşmeye başlamış, felsefi bildirilere yönelmiştir. Çoğu post-modernist yaklaşımlar bu kategoriye girmektedirler. Bununla beraber önceki dönemlerdeki çoğulcu ve toplumsal yaklaşımlar da yenilenerek güncelliğini korumaya devam etmiştir. Bu dönemde kentsel tasarıma katkı sağlayan teorisyenlerin en önemlileri arasında Rossi, Krier kardeşler, Rowe ve Coetter sayılabilir (Ellin, 1999).

Aldo Rossi:

Kentin fiziksel bütünlüğünü, akılda kalıcı, en az yapı tipi ve en az dış mekanla tanımlamayı ve böylelikle arınmış bir dil geliştirmeyi hedeflemiştir. Rossi düşüncesinin özünü, tasarımın temel biçimsel verilerinin ya da malzemesinin kentsel olgularda ve onların en önemlisi olan tipolojide varolması oluşturur (şekil 2.6, 2.7). Tipoloji; şehirde ve tek yapıda, daha fazla indirgenemeyecek olan eleman tiplerinin öğretisidir. O'na göre kent, kendi tarihselliği içinde gizlidir. Bu tarihsellik, zaman içinde, kolektif bir bilinç oluşturmuştur. Kent, toplumsal ve işlevsel gerekçeler bağlamında değil, kentin biçimsel varlığı açısından yorumlanıp incelenmelidir. Rossi'ye göre, kentsel fenomenlerin oluşması, fonksiyonla ilgili bir olgu değildir. Rossi "tarihselcilik" ve "kolektif bellek" kavramlarını getirmiştir (Rossi, 1982).

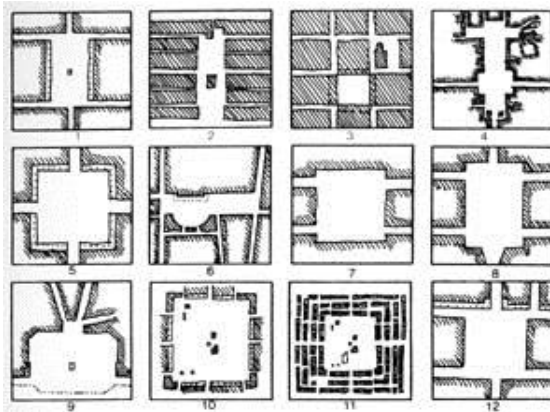

Şekil 2.6, 2.7: Aldo Rossi; Quartier Schützenstrasse yenileme projesi, Berlin, tarihselci ve tipolojik arayışlar

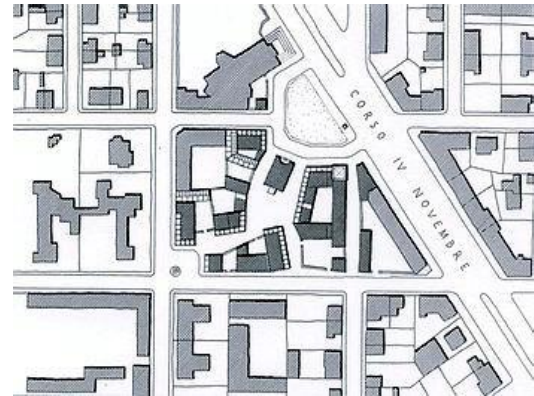
Erken neo-rasyonalistlerin en dikkat çekenini Aldo Rossi'dir. Kitabı ' kent mimarlığı' Avrupa'da modern hareketin ilk eleştirilerindendir. Formun ilk belirleyicisi olarak rasyonelliği reddetmektedir. Çünkü bu düşünce şehrin karmaşıklığını reddeder ve bazı formların sürekliliğini, fonksiyon değişmiş olsa bile, açıklayamaz (Ellin, 1999: 24).

Leon ve Rob Krier:

Mekana özerk bir varlık alanı yaratmaya çalışmışlardır. Yapısalcı dilbilimin mümkün kıldığı tipolojik çözümleme anahtarını geçerli ve doğru bir formel çeşitleme tekniğine, bu tekniği de yeniden inşa kılavuzuna dönüştürmeyi hedeflemişlerdir. Kentsel yaşantıyı; cadde, meydan ve yapıların geleneksel hiyerarşisini yeniden canlandırarak sağlamayı hedeflemişlerdir (şekil 2.8). Bununla beraber, çözümlemekle yaratmak arasında her zaman sorunlu bir ilişki ve boşlukla karşılaşmışlar, düşüncelerini uygulama konusunda pek başarılı olamamışlardır (Krier, 1988).

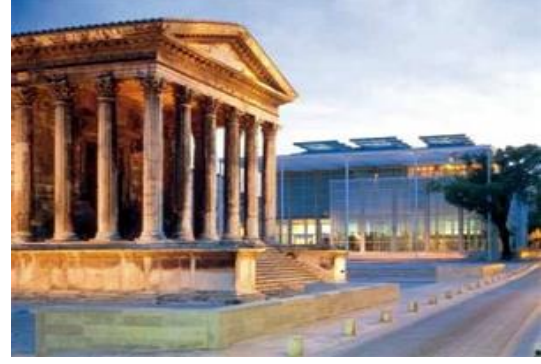
Şekil 2.8: Krier'in meydan form ve ölçek analizleri

Şekil 2.9: Krier – Alessandria projesi vaziyet planı

Şekil 2.10: Krier – Alessandria projesi

Şekil 2.11: Carre d'art – N. Foster, Lyon.
Rowe & Coetter 'ın kolaj
metaforuna çağdaş bir çözüm

Rowe ve Coetter:

Eski ve yeni formların aynı kent mekanı içinde uyumla varolmasını öngören 'kolaj' metaforunu önermişlerdir (Rowe, Koetter, 1978).

1980'li yıllarda, tarihi kent merkezlerinin revitalizasyonu - yeniden canlandırılmasına ayrı bir önem verilmiş ve kentsel tasarım çalışmaları genelde bu doğrultuda ele alınmaya başlanmıştır. Lynch, Alexander gibi teorisyenler önceki fikirlerini geliştirip bir adım daha ileriye götürme çabasıdayken, Roger Trancik tarafından 1986 yılında yayınlanan 'finding lost space' adlı kitap, kentsel tasarımın temel başvuru kitabı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Trancik bu kitabında, kentlerimizdeki yozlaşmış çevrelerin (şekil 2.12) ve tahribatın sebepleri üzerinde durduktan sonra, kaybolmuş mekanları yeniden bulmamız için tasarım kriterlerini ortaya koyar (Trancik, 1986).

Şekil 2.12:
Trancik'in
'kayıp mekan'
tanımına bir
örnek: Otopark
olarak kent
merkezi,
Spokane, WA,
ABD

2.2.4. 1990 sonrası kentsel tasarım

Kentlerin, diğer kentlerle yarış haline olduğu ve kentin, imajların mekanı olarak görüldüğü postmodern kent düşüncesinin hakim olduğu 1990'lı yıllarda, kentsel tasarım düşüncesinde de pek çok değişiklik meydana gelmiştir. Kentsel tasarım paradigmaları, şimdiye kadar, postmodern mimarlık teorilerine temellendirilerek geliştirilmiştir. Bu bağlamda kentsel tasarım da sosyal ve ekonomik boyuttan yoksun oldukları gerekçeleriyle plancılar tarafından eleştirilmiştir. Kentsel tasarım sadece güzel imajlar yaratmak demek değildir. Hem süreç, hem de ürün olarak çevresel, tarihsel kamusal alan konularıyla ilgilenir. Ve gelecekte kentsel tasarım üç önemli konuyla yüzyüze gelecektir:

- iyi kentsel çevreler, yapılaşmış alanlar için, iyi kentsel tasarım çözümlerini gerektiren global yarış.
- Sürdürülebilirlik, çevresel iyileştirme ve koruma.
- Kamusal alanlardaki düşüş, gerileme (Velibeyoğlu, 1999).

Harvey'e göre, postmodernizm kentsel dokuyu zorunlu olarak parçalanmış görür: Geçmiş biçimler bir palimpsest'te olduğu gibi, üstüste yığılmıştır. Günümüzün kullanımları, ki çoğu gelip geçici olabilir, bunun üzerinde yer alan bir kolajdır. Metropolün tamamını hakimiyet altına almak olanaksız olduğuna göre, kent tasarımı, basit biçimde bölgesel geleneklere, yerel tarihçelere, tikel istek ve ihtiyaçlara duyarlı olmayı amaçlar (Harvey, 1996: 84).

David Harvey; postmodern kenti, aşağıdaki 3 kavramın ortaya çıkışı ile tanımlar:

- tarihsel ektektisizm (eski formları taklit ederek bir gelenek oluşturma – şekil 2.13)
- Çok kültürlülük (yerellik ve etnisiteye referans veren)
- Etkileyici görünüm – spectacle (tiyatro sahnesi, yapılaşmış çevreyi ticari mal haline getirme – şekil 2.14)

Şekil 2.13: Harvey'in tarihsel eklektisizmine örnek: Piazza d'Italia – Charles Moore

Günümüzde kentsel tasarımda tek bir amaç ve doğrultudan bahsetmek mümkün değildir. Tasarım çalışmalarında, bağlam ve uygulama açısından pek çok farklı düşünce mevcuttur. Buna rağmen, genel eğilimin, kent merkezi revitalizasyon projeleri, tarihsel

koruma, kamusal alanlarında düzenleme projeleri üzerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

Şekil 2.14: Harvey'in 'tiyatro sahnesi' metaforuna örnek: Jon Jerde, City Walk alışveriş merkezi, LA, ABD

2.3. Kentsel tasarımda estetik değerlendirme

Tasarımın her alanında olduğu gibi kentsel tasarımda da estetik konusu tartışılmalı alanlardan biridir. Çevrenin estetik değerlendirmesinde, son yıllarda, hermeneutik, fenomenoloji, varoluşçuluk ve politik bilim metodları gibi pek çok teorik çalışma mevcuttur. Kentsel tasarımda estetiğin varlığı/sağlanabilirliği üzerine çeşitli yaklaşımlara değinmeden önce estetik değerlendirmede temel kriter olarak kabul edebileceğimiz 'güzel' kavramını açıklamak yerinde olacaktır.

2.3.1. Güzel kavramı – kentte estetik

Güzel kelimesi, temelde; 'neden olan durum veya nesne karşısında duyulan beğeni, hayranlık, heyecan ve mutluluk' şeklinde tanımlanabilir. Her güzel, düşünülmüş bir etkinliğin sonucunda ortaya çıkar; anlamı yere ve zamana göre değişir. Estetik ise, 'her türlü güzel bilimi' anlamına gelir (Timuçin, 2002).

Estetiğin en temel çelişkisi, öznelinden ayrı tutulamayan bir alanla ilgili olarak nesnel bilgiler ortaya koyabilme zorunluluğudur. Timuçin'e göre estetik bir bakış biçimidir, öngörüdür, bir genel beğeni düzenidir, bu beğeniye somutlaştıran ya da somutlaştıracak olan kurallar dizgesidir (Timuçin, 2002:16). Estetik özgün bir tasarlama biçimidir, kendine özgü yanları olan bir bileştirme biçimidir.

Günümüzde estetik bilimi, estetik olarak değerlendirilen bir mimari yapının, ya da çevrenin, 'yaşanması ve deneyimlenmesi' gerektiğini ortaya koyar. Bu bağlamda

kentsel mekanların estetik değeriendirilmesinde de, çeşitli kriterlerin nasıl etkiler yarattığı, mekanın oluşumuna ve yaşatılmasına nasıl katkıda bulunduğı incelenir.

Günümüzde estetik değeriendirme çabaları, yapıli çevre ve insanlar arasındaki duyusal, biçimsel ve simgesel etkileşimler bağlamında tartışılmaktadır (Lang, 1994).

2.3.2. Duyusal estetik

Duyusal estetik; çevreden kaynaklanan, bilinçli ya da bilinçaltı duyumların, haz verip vermemesi ile ilgilidir. Kentsel deneyimleme, dolayısıyla kentin estetik yargısı, çok kodlu bir algılama sürecidir. Bu algılama sürecinde, mekanda hoşumuza giden, ya sevmediğimiz niteliklere göre edindiğimiz yargı, bizim estetik yargımızı oluşturur.

Lang'a göre, duyusal estetiğe göre tasarım yaparken doğal elemanlardan yararlanmak daha kolaydır ve pek çok temel ihtiyacın karşılanmasına – örneğin bir mekanın algılanmasına, ait olma hissine ve oryantasyona - yardımcıdır (Lang, 1994:331)(şekil 2.17, 2.18).

2.3.3. Formal/biçimsel estetik

Biçimsel estetik; tasarımda görsel etki ve bu etkiyi oluşturan bileşenlerle ilgilidir; uyarıcı kaynakların görsel değeriendirilmesine dayanmaktadır. Her çevre bir geometriye sahiptir ve örüntüler içerir. Her tasarımcı, tasarlama sürecinin sonunda kentsel çevreyi şekillendiren bir geometri ortaya koyar (Lang, 1994).

Geometrik örüntünün kompozisyonu; oran, ritm, denge, doku, karmaşıklık derecesi gibi kavramlarla analiz edilir (şekil 2.15). Bu biçimsel özellikleri inceleyen yaklaşımlardan biri de Gestalt teorisidir. Gestalt sözcüğü, Almanca'da, "aralarında dinamik bağlar olan anlamlı bir bütün" olarak tanımlanmaktadır. Bu teori, görsel düzeni oluşturan parça-bütün arasındaki ilişkiyi, bütünün ancak aralarında dinamik bağlar olan parçaların anlamlı bir biçimde bir araya gelmesiyle oluştuğunu, tek başına bu parçaların bir şey ifade etmediğini açıklar. Oluşan bu bütünlük, biçimsel organizasyon ilkeleriyle sağlanır(şekil 2.20). Gestalt görsel organizasyon kurallarına göre, formal estetik yargı, bilinçaltında oluşturduğumuz, düzen derecesine göre şekillenir (Lang, 1994: 322).

Kentin örüntüleri, pekçok farklı amaca ve fonksiyona hizmet eder ve her farklı fonksiyon, farklı bir geometri gerektirir. Estetik değeriendirmede, çokyapılılık içinde biryapılılık, bütünlük arayışı sözkonusu olduğuna göre (Timuçin,2002: 23), kentin formal estetik değeriendirilmesinde de, birbirinden farklı formal özellik gösteren birimler

arasında bir bütünlük arayışı esas alınmaktadır. Christopher Alexander'a göre; 'gerçek bir çevre, düzenli ve uyumludur, doğasıyla gerçektir ve bütündür. Bu gerçeklik, bütünlük ve sadeliğe bağlı olarak daima doğanın geometrisine sahip olmalı, doğa ve ürünleri gibi, sonsuz çeşitlilik içinde ve her parçası, her seviyede eşsiz olmalıdır. Bir çevre yalnız, eğer kullanılan dil bütünsel güzel olabilir (Alexander, 1987).

Kentlerin estetiğini formal açıdan değerlendirdiğimizde, temelde iki farklı yaklaşım-düzen karşımıza çıkmaktadır: Rasyonel ve organik düzenler:

Kentsel tasarımda rasyonel yaklaşımlar:

Rasyonel düzen, neoklasik, barok ve aydınlanma dönemlerinin karakteristiğidir. Gridlere ve akslara dayanır. Bu yaklaşımda anıtsallık sözkonusudur. Grid, fiziksel organizasyon ve yönlenmeyi destekler. Kendi içinde bir düzen barındırır. Ayrıca politik bir boyutu da vardır.

İleriki bölümlerde bahsedilecek olan, günümüz çağdaş kentsel tasarım yaklaşımlarından art-yapısalcı kentçilik yaklaşımı, tasarımlarda genellikle rasyonel düzen arayışı içindedir. Artyapısalcılığın ilk ve en önemli örneklerinden kabul edilen Parc de la Vilette, bu fikri çok iyi yansıtmaktadır. Benzer şekilde Koolhaas'ın da kentlere dair fikir ve projeleri formal açıdan rasyonellik içermektedir. Ancak unutmamak gerekir ki; art yapısalcıların rasyonelliği klasik rasyonellikten, 'düzensizliğin düzenini' aramalarıyla ayrılır.

Kentsel tasarımda organik yaklaşımlar:

Organik düzen ortaçağ, romantizm ve nasyonalizm karakteristiğidir. Topografya, kendiliğinden oluşmuşluk, çevreye uyum gibi değerler ön plandadır. Organik doku, kentsel yaşantıda, hız, yön vb. yerine rahatlayacak, deneyimlenecek mekanlar oluşturur. Organik tasarım kriterleri, kentin çevresiyle olan ilişkisini pekiştirir (Kostof, 1991).

Daha çok günlük kentsellik olmakla beraber, yeni şehircilik de, bu anlayış çerçevesinde şekillenen tasarımlara sahiptir. Anlamı ön plana çıkaran, kentsel mekanların kullanıcılar tarafından kolay ve iyi anlanabilen ve deneyimlenen mekanlar olması arayışında olan tasarımcılar, formal açıdan organik düzene sahiptirler. Buna en iyi örnek olarak Krier kardeşler verilebilir.

2.3.4. Sembolik estetik

Sembolik estetik; mimari ve kentsel mekan ile formu birleştiren anlamı vurgulamaktadır. Uyarıcının fiziksel özelliklerine karşın, yorumlayanın zihninde oluşan süreçlere ve değerlendirmelere öncelik verilmektedir. Çevreye yüklenen bu çoğu bilinçli sembolik anlamlar, çevreye duyulan beğeni ve onunla kurulan ilişkiyle alakalıdır. Yüklenen bu kişisel anlamlar doğrultusunda çevreye ilişkin oluşturulan yargı sembolik estetik başlığı altında ele alınır (Lang, 1994:326)(şekil 2.19).

Kentsel tasarımı sembolik estetik bağlamında ele alırken, mekanları kullanacak olan kişilerin yüklemeleri olası anlamların bilinebilmesi için, sosyal ve kültürel tercihlerinin çok iyi bilinmesi ve tasarıma yönelik değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 2.15: Michelangelo, Campidoglio – Capitol Meydanı, Roma.

Formal estetik arayışlarının en üst düzeyde olduğu Rönesans döneminden düzenli geometrik forma bir örnek. Birbirine paralel olmayan binalar meydana derinlik katmıştır. Form, mekandaki elemanların kompozisyonu ve döşemenin oluşturduğu bütün tasarımın sadeliğini ve uyumunu yansıtır.

Şekil 2.16, 2.17, 2.18, 2.19: Manchester Exchange Meydanı, İngiltere, Martha Schwartz.
Duyusal, Formal ve Sembolik estetik açısından olumlu nitelikler taşıyan modern bir kent meydanı.

Şekil 2.20: Jacob Javitz Plaza, Martha Schwartz, NY.
Yoğun ofis blokları ve trafik arasında yaratılmaya çalışılan dinlenme mekanında formal estetik kaygılar ve görsellik ön planda.

2.4. Kentsel tasarımda sosyal/kültürel değerler

2.4.1. İnsan değeri

Modernizmin en çok eleştirildiği yönlerden biri de, hiç şüphesiz, insanla olan bağlarını koparmış olması, kullanıcısıyla ilişki kuramamasıdır. Charles Jencks, modernizmin bittiği ve postmodernizmin başladığı anı, St. Louis'deki pruit-igoe toplu konut bloklarının, içinde yaşayan düşük gelirli insanlar için oturulamaz bir çevre oluşturduğu gerekçesi ile dinamitle havaya uçurulduğu 15 Temmuz 1972 günü saat 15.32 olarak tanımlar(şekil 2.21, 2.22). Modern çevre, endüstriyel bir ürün olarak insanla etkileşime girememiş ve bunun sonucunda kullanıcı tarafından reddedilmiştir (Harvey, 1996).

Şekil 2.21, 2.22: St. Louis Pruitt-igoe toplu konutlarının, kullanıcısı tarafından benimsenmediği için Yıkılması.

Doğal ve yapılaşmış çevre ile insan bilincinin birleştirilmesine yönelik yaklaşımlar, postmodern anlayış çerçevesinde üretilmeye başlanmıştır. Postmodern kentte, insan ölçeği ve insan algısı yeniden önem kazanmıştır. Postmodern tasarımda, insanın kentle, daha dar anlamda, yaşadığı çevreyle ve içinde bulunduğu mekanlarla kurduğu ilişkiler son derece önemlidir. Aslında son derece basit, belki de tamamen rastlantı sonucu olduğunu düşündüğümüz birtakım gerçekler bu durumun önemini ortaya koyar. Örneğin bir yere ulaşmak için hangi yolu seçtiğimiz, dinlenmek, eğlenmek için gitmeyi tercih ettiğimiz mekanlar bilinçsizce gibi görünse de, bilinçaltında pek çok sebep barındıran mekansal gerçeklerle ilişkilidir (Madanipour, 1996).

Çevresel algı üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki farklı insanlar, geçmişlerine ve deneyimlerine göre, çevrelerini farklı yorumlamaktadırlar. Moore'a göre, çevresel algı, bireysel farklılıklara, etnisiteye, yaşa, cinsiyete, yaşam tarzına, bölgede yaşama süresine, kentteki dolaşım biçimine göre değişir (Madanipour, 1996: 63).

Günümüzde, değişen yaşam koşullarına bağlı olarak yeniden yaratılan-dönüştürülen çevrelerde, insanın kendi içinde 'ait olma' hissini duyabileceği ortamların azlığı ve giderek yok olmaları, adından sıkça bahsedilen 'yabancılaşma'nın ve kültürel yozlaşmanın en önemli sebeplerinden biridir.

2.4.2. Kentler ve toplum

Kentler, insanların tekil özellikleri ve algı mekanizmalarına olduğu kadar, bütün olarak insan topluluklarının ihtiyaçlarına da cevap vermeye çalışır, benzer şekilde toplumlar tarafından şekillendirilirler. Kuramcıların çoğunluğu, çağdaş toplumların yeni ya da artan ölçülerde bir parçalanma, çoğulculuk ve bireycilik sergilediğini öne sürer. Bu durum kısmen iş örgütlenmesi ve teknolojiye değişimlerle ilintilendirilir. Politik, ekonomik ve kültürel hayat, küresel düzeyde ortaya çıkan gelişmelerden oldukça etkilenir (Kumar, 1999: 148). Son zamanlarda sıkça gündeme gelen tasarımda yerellik konusu bununla yakından ilgilidir. Kentlerin içinde barındırdığı toplum, bu toplum içindeki değişik sınıflar, etnik farklılaşma, uyum-uyuşmazlık-dışlama gibi konular, kent üzerine çalışmalar yapan sosyologların söylemlerinin ötesine geçilmesi gereken, ciddi bir kentsel tasarım problemidir.

Unutmamak gerekir ki; kamusal olan her tasarım, kendi sınıfını yaratır ve onu kullanıcısı yapar. Bu durum belki de kentsel tasarımcının en büyük sorumluluğudur, hiçbir zaman aklından çıkarmaması gereken en önemli tasarım kriteridir.

Kent kimliği, oluşumunu, toplum kadar, tasarımcının da etkilediği tamamen yeni öğelerin ya da geçmişteki öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgu olup, onu geçmişten geleceğe bir süreklilik olarak algılamak ve kavramak, kentli yaşamada ilk temel ilke ve önceliktir.

Kültürün yaşamsal kanıtı mekanlardır, kentlerdir. Şehir, insanlarıyla zengin ve kompleks kurallar zincirini kurar. Buna bağlı olarak, kentlerde konuşulan dil ortak ve anlaşılır olmalıdır. Alexander'a göre; içinde bulunduğumuz zamanda konuştuğumuz dil ile yaşadığımız mekan arasındaki bağ kopmuştur (Alexander, 1987).

Şekil 2.23: Piazza Navona, Roma.
Geleneksel kent meydanlarına
iyi bir örnek.

Şekil 2.24: insanların yoğun buluşma
noktalarının değişen yüzü.
Eastgate centre, Basildon,
İngiltere.

Şekil 2.25: Kent meydanı, Seattle, Wa., ABD.
İç mekan aktivitelerinin yoğunlaştığı alanlarda, bu aktivitelerin dış
mekana yansıtılması ve çekicilik kazandırılması yoluyla çağdaş kamusal
meydanlar oluşturulabilir.

2.5. Çağdaş kentsel tasarım kuramları

2.5.1. Kuramlara genel bakış – ideolojik temeller, ortak özellikler ve farklılıklar

1960’lardan itibaren, kentsel tasarım üzerine ortaya koyulan fikirler ve teoriler, büyük bir çeşitlilik içermektedir. Mekan kavramı, yüzyıllardır pek çok disiplinin ilgi alanına girmiş, üzerine pek çok fikir ve teoriler üretilmiş, hala da üretilmekte olan çok yönlü bir kavramdır. Özellikle ‘mekan yaratan’ meslek profesyonelleri, zaman içinde süreklilik gösteren bir arayışın uzantıları olarak, gerek diğer ilgili disiplinlere gerekse kendi disiplinlerine ait kavramsal bulgulardan faydalanarak yeni mekansal kuramlar geliştirmişlerdir. Bu çeşitlilik, her türlü farklı yaklaşımı tanımak ve bilgi sahibi olmak açısından olumlu olarak değerlendirilse de; aynı zamanda kavram karmaşasına yol açtığı da bir gerçektir.

Kentsel tasarım gibi eylem ağırlıklı dallar için kuram; sorunlara çözüm üretmekte kullanılan tasarım ilkeleri olarak tanımlanabilir. Kuram, fiziki ve sosyal bilimlerde farklı yapılara sahiptir. Fiziki bilimlerde kuram pozitiftir, yani ilkeleri çoğu kez sayısal değerlerle ölçülebilir. Sosyal bilimlerde kuramlar ise normatiftir. Yani ne olması gerektiğine ilişkin ilkelere yoğunlaşır, olması gerekenler için ifadeler kullanır. Kentsel tasarımda da kuramsal yapı normatiftir. İnsan, yapılı çevre ve bunların birbiriyle ilişkisi ve görevlerinin ne olduğuna ilişkin fikirsel temelleri oluşturur. İyi bir kent ya da kent parçasının nasıl olması gerektiğine ilişkin normatif ilkeleri tanımlar (Karaman, 2001:49).

Kentsel tasarımın normatif teorileri, en iyi kentsel çevrenin nasıl yaratılacağıyla ilgilenir. Bununla beraber, ‘en iyi’ sorusu değerlerle ilgili bir kavramdır ve şehirlerin ne şekilde kavramsallaştırıldıklarıyla da ilintilidir. Kimileri için estetik değerler bu sorunun cevabını ararken en önemli kriter olmalıdır. Kimilerine göre ise şehrin iş yapma kapasitesi, diğer bir deyişle şehrin neye hizmet ettiği önemlidir. Ya da, günlük yaşantı için gerekli olan sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinimleri karşılayabildiği ölçüde şehir, iyi şehirdir (Stein, 2003).

Tıpkı değer yargılarındaki bu farklılık gibi, normatif teoriler de kendi içlerinde farklılaşırlar. Bazı teoriler, şehirle, toplumun bir ifadesi olarak ilgilenirler, daha çok büyük ölçeklerde çalışırlar, çevresel değerlere ve estetiğe çok az önem verirler. Öte yandan bazı teoriler ise kentsel formun estetik ya da duysal beklentilerine yoğunlaşırlar, fonksiyonel ya da sosyal gereksinimleri önemsemezler. Kimi teoriler ise, mekansal

karakter, trafik- ya da hareket, enerji korunumu gibi, bir ya da daha fazla seçilmiş amacı vurgularlar.

Şehirler, içerdikleri zenginlik ve kapsamlarının çokluğu nedeniyle, araştırmacıları konuyu belli spesifik açılardan ele almaya yöneltmiştir. Hiç şüphesiz, kentsel tasarım teorilerinin sadece belli noktalarda başarılı olması, bunun yanında pek çok eksiklerinin görülmesi de bu teorik daralma yüzündendir.

2.5.2. Kuramların sınıflandırılmasında farklı yaklaşımlar:

Farklı teorisyenler; normatif kentsel tasarım teorilerinin sınıflandırılması için farklı yollar önermişlerdir:

1. Gosling & Maitland, 1984- kavramsal köklerine göre sınıflandırma
2. Broadbent,1990 – felsefi tutumlarına göre sınıflandırma
3. Lynch, 1981 – yol gösteren metaforlarına göre sınıflandırma
4. Madanipour, 1996 – küçük ya da büyük şehre temellendirilmiş olmalarına göre sınıflandırma (Stein, 2003).

Örneğin Kevin Lynch; geçmişten günümüze dek kentlere ilişkin teorileri başlıca 3 grupta toplamaktadır:

1. planlama teorileri
2. fonksiyonel teoriler
3. normatif teoriler

Planlama teorileri, kent gelişimindeki karmaşık toplumsal kararların nasıl olduğu ya da olması gerektiği üzerinde dururlar. Daha çok politik ve ekonomik kararlar düzeyindedirler.

Fonksiyonel teoriler, kent formunun ortaya çıkışı ve nasıl işlediği konusuna değinir.

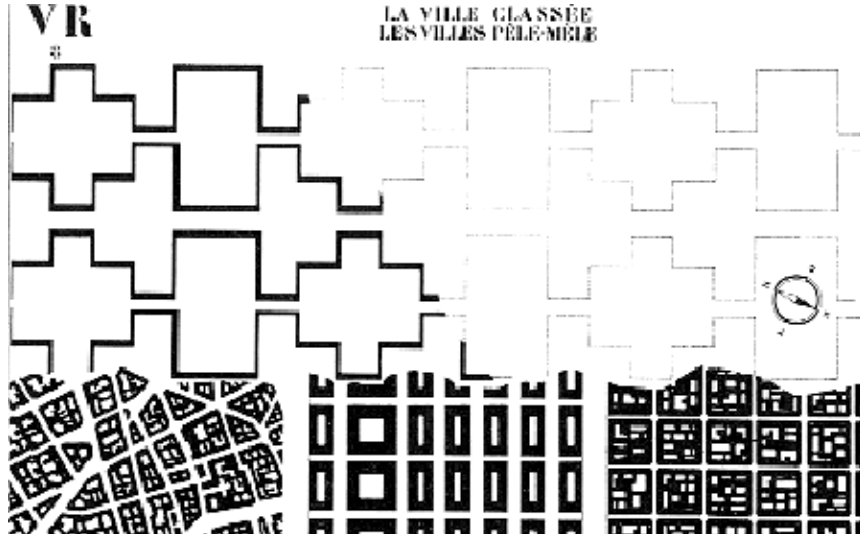
Normatif teoriler ise, insani değerler sistemi ve yerleşim formu arasındaki bağlar ile ilgilenen kentsel motivasyonu açıklamaya yönelik teorilerdir. Kent formlarının nasıl ve neden belli bir şekilde oluştuğu ve nasıl olması gerektiği konuları üzerine kurulmuş teori ve modelleri kapsar. Lynch, bu teorileri de kozmik; mekanik kent ve organik kent olmak üzere üçe ayırır (Lynch, 1981).

Roger Trancik ise , son yüzyılda ortaya çıkan modern mekan anlayışına ait yaklaşımların üç teori üzerine kurulu olduğunu belirtir:

1.Şekil-zemin teorisi: Kentsel formun anlaşılması için çıkış noktası, yapı kütleleri ve açık mekan ilişkisinin analizidir. Şekil-zemin analizleri, mekansal sorun ve kentsel doku ve modellerin tanımlanmasında güçlü çalışmalar olmakla birlikte, statik ve iki boyutlu mekan algısının dışına çıkamamaktadırlar (şekil 2.26).

2.Bağlantı teorisi: Dolaşımın dinamizmi, kent formunun üreticisi konumundadır. Mekansal tanımlamalar açısından eksiktirler.

3.Yer teorisi: Açık kentsel mekanlarda tarihi, sosyal ve kültürel değerlere duyulan ilgi tasarımcılar arasında büyük bir artış göstermiştir. Sosyo-kültürel değerler bu teorinin ana fikrini oluşturmuştur (Trancik, 1986).

Şekil 2.26: Trancik'in Şekil – zemin analizlerinden, Le Corbusier'in İdeal kenti ile mevcut ölçekte kent dokularının karşılaştırmasına örnek.

Kentsel tasarım teorisine farklı bir yaklaşım da son yıllarda Nan Ellin'den gelmiştir. 'Postmodern Şehircilik – Postmodern Urbanism' adlı kitabında Ellin; geç modern ve postmodern kentsel tasarım teorilerini, temelde Avrupa merkezli ve Amerika merkezli olmak üzere ikiye ayırır. Avrupa merkezli teorileri, neorasyonalizm, neoklasisizm, açık mimarlık, fransız yaklaşımı ve mimari sergiler; Amerika temelli teorileri de, kasaba(townscape) hareketi, katılımcı planlama, bölgeselcilik ve yerel tasarım, bağlamsalcılık, tarihsel eklektisizm, tarihsel koruma ve yenileme, eleştirel bölgeselcilik, planlı komuniteler, yeni geleneksel şehircilik ya da yeni şehircilik, kenar kentler ve postmodern mimarlık ile kentsel tasarım şeklinde kategorize eder (Ellin, 1999)(şekil 2.27-2.29).

Aslında, tüm mevcut sınıflandırmaların içerdikleri teori ve fikirler, özünde aynı ya da benzerdir. Sadece farklı üst başlıklarla tanımlanırlar ve bu durum da kavram karmaşasına yol açabilir. Kentsel tasarım teorilerinin, toplumsal, formal ve çevresel beklentileri ne ölçüde karşıladıklarıyla ilgili olarak yapılacak bir kategorizasyon daha yerinde olacaktır.

Şekil 2.27: Ellin'in kategorizasyonunda Fransız yaklaşımına örnek: La defense bölgesi kentsel tasarımı.

Şekil 2.28: Perrault – Antigone, Montpellier. Neoklasisizm örneği bir yerleşim.

Şekil 2.29: Florida yerleşkesi, yeni kasaba hareketine örnek.

2.5.2.1. Sosyoloji/insan merkezli kuramlar

Tasarımda insan algısı ile ilgili çalışmalarda, mekanın boyutsal, geometrik ve diğer fiziksel özellikleri, insan psikolojisine olan etkileri açısından incelenmiştir. İnsan ve fiziksel çevre etkileşiminin psikolojisi, sosyoloji, ekonomi ve kültürel davranışsal açıdan irdeleyen, sonuçlar çıkaran yaklaşım mevcuttur. Rapoport, Jacobs, Lynch, Venturi, Lang gibi teorisyenler bu kategoriye girer (Karaman, 2002; Stein, 2003). Gestalt kuramıyla ilgili çalışmalar, Cullen'in ardışık mekanların seri olarak algılanması ile ilgili çalışmaları ve Bacon'ın mekan algılanması ve mekan psikolojisini vurgulamaya yönelik, mekan-zaman ve mekan-hareket yaklaşımları da örnek gösterilebilir.

2.5.2.2. Formal/fiziksel yapıya ilişkin kuramlar

Çevrenin mekansal ve morfolojik özelliklerini belirleyen, biçimsel estetik boyutlarını ayrıştıran, oluşumların sosyal ve kültürel nedenlerini araştıran kuramsal çerçevedir (Karaman, 2002; Stein, 2003). Daha çok yapılaşmış çevrenin görünümüyle ilgilenirler, form ön plandadır. Rossi, Rowe & Coetter, Norberg – Schultz'un çalışmaları ile Tschumi, Koolhaas gibi art-yapısalcı teorisyenler bu kategoridedirler.

2.5.2.3. Çevresel kuramlar

Çevresel kuramlar; üstteki iki kuramsal yapının arasında yer alır, içinde yaşanılacak bir yer olarak yapılaşmış çevrenin değeriyle ilgilenir. Yaşantının değeri bir ölçüde toplumun organizasyonu ile de ilgili olduğu için, bazı çevresel teoriler, toplumsal konulara da değinirler. Formal kaygılardan ise büyük ölçüde uzaktırlar. Bu kategoriye örnek olarak; Allan Jacobs ve Donald Appleyard, Leon Krier ve Yeni Şehircilik yaklaşımları gösterilebilir (Stein, 2003).

2.5.3. Kentsel tasarımda 3 yeni yaklaşım

Günümüzde çok zengin ve bir o kadar da şaşırtıcı olan kentsel tasarım teorisi , yeni ortaya çıkan 3 farklı ideolojiye bölünmüştür: günlük kentsellik, yeni şehircilik ve post strüktürel yaklaşımlar.

Bu üç kavram çağdaş mimarlık paradigmalarıyla paralel olarak gelişmektedir. Tarihselcilik, çevreselcilik, yerellik gibi kavramlar ve ideolojiler de aslında bu üçünün içinde yer almaktadır (Kelbaugh, 2001).

2.5.3.1. Günlük kentsellik (everyday urbanism)

Günlük kentsellik; kamusal aktivitenin günlük mekanlarına odaklanır. Kenti, herşeyin ötesinde, bir sosyal ürün olarak görür ve amacı işleyen bir yaşantı biçimi yaratmaktır (şekil 2.32-2.35). Zamanı, en az mekan kadar önemser, günün ihtiyaçları ön plandadır. Sosyal teorileri temel alır; yaşam deneyimine yeni bir anlam kazandırmaya çalışan Henry Lefebvre, Guy Debord gibi sosyal teorisyenlerin düşüncelerini tasarım diline yansıtır. Tasarımcının hedefi, gücü profesyonel uzmanlardan alıp sıradan insanlara vermektir. Projeler ve uygulamalar genellikle katılımcı temellidir, kullanıcı katılımı ön planda tutulur (şekil 2.30, 2.31). Stratejik olmaktan çok taktikseldir. Özellikle Amerika ve Avrupa’da, günlük kentçilik anlayışını yansıtan ve o doğrultuda örgütlenen pek çok özel kuruluş ve organizasyon, yeni fikirler ve projeler üretmekte, tasarım sürecinde kullanıcıların da fikirlerinden yararlanmaktadırlar. Ülkemizde ise henüz bu doğrultuda bir toplumsal bilinç ve örgütlenme oluşmamıştır.

Günlük kentsellik, ütöplast ve strüktüralist değildir. Ütöplast değildir çünkü günlük, sıradan hayatı ve gerçekliği tartışır. John Kaliski, Margaret Crawford gibi bu düşüncedeki teorisyenlerin dediğı gibi, kent ve tasarımcılar, çoğulculuk, simultanelik, geçicilik, uyumsuzluk-karmaşa gibi, tanımı güç olan elemanlara açık olmalıdırlar. Günlük kentselliğı oluşturan da bu çoğulcu informalliğe karşı açıklıktır. Yapısalcı değildir çünkü fiziksel tasarım ve sosyal davranış arasında direkt ilişkiyi önemser (Kelbaugh, 2001).

Şekil 2.30, 2.31: Pioneer Courthouse meydanı, Oregon, ABD. Kullanıcı katılımıyla gerçekleştirilen ve yoğun olarak kullanılan günlük kentsellik örneğı bir kent mekanı.

Şekil 2.32, 2.33, 2.34, 2.35: günlük kentsellik yaklaşımına örnek, south street limanı kentsel revitalizasyonu, NY, ABD.

2.5.3.2. Yeni şehircilik (New urbanism)

Yeni-şehircilik akımı; günümüzde en çok sözü edilen konulardan biridir. Amacı, herkes için daha iyi bir gelecek yaratmak, yapılaşmış çevremizin tasarımına yeni bir boyut getirmek, daha iyi mekanlar yaratarak yaşam standartımızı arttırmaktır. Bunu yaparken geleneksel yerleşimleri temel alarak; farklı, yürüyüş mesafesinde, kompakt, heyecan verici yerleşimleri yaratmayı ya da revitalize etmeyi amaçlar (şekil 2.36-2.38).

Kelbaugh'a göre, yeni şehircilik akımı ütopiktir. Stilde ilham verici ve bağlamda strüktüralisttir. Ütopiktir çünkü eski komuniteleri iyileştiren ya da yeni komuniteler kuran ve bunu farklı gelir, kültür, ırk, yaş ve etnisitedeki insanları eşit olarak birbirine karıştırarak yapan bir sosyal etik yaratma arzusu içindedir. Benzer biçimde farklı kullanım alanlarını ve farklı mimari tiplere sahip binaları eşit olarak karıştıran bir kamusal ideale sahiptir. İlham vericidir çünkü insanları, kendi özel ve bireysel dünyalarından daha önemli olan, bir kültürün parçası olmaktan ötürü mutlu edecek kamu mimarisini ve kamusal alanları; ve doğal ekolojiyi destekler. Yeni şehircilik, aynı zamanda, modern hayatın fiziksel parçalanmasını ve fonksiyonel bölünmesini eleştirir ve 'bilgi ve duygu arasında, toplum içinde insanların neye inanıp ne yaptıkları ile özel hayatlarında zihinlerini meşgul eden şeyler arasında bir bağ' kurmaya çalışır. Sosyal davranış ve fiziksel form arasında doğrudan, strüktürel bir ilişki olduğunu savunması bakımından strüktüralisttir. Normatiftir; çünkü iyi tasarımın, mekan ve komünite duygusu üzerinde ölçülebilir pozitif etkisi olduğunu ve bu etkinin sağlıklı ve sürdürülebilir bir toplum için çok önemli olduğunu düşünür. Fiziksel modeli; özel ve kamusal mimari hiyerarşisine sahip, sosyal iletişime olanak sağlayan mekanlara sahip, kompakt, yürüyüş mesafesindeki kentlerdir. Bahçeler ve konut alanlarının ortak buluşma noktalarında kamusal alanlar ve binalar, meydanlar ve parklar yer alır (Kelbaugh, 2001). Yeni şehircilik akımının benimsediği temel prensipler şunlardır:

- yürünebilirlik
- bağlantı
- çok amaçlı kullanım ve farklılık
- mimarlık ve kentsel tasarımda kalite
- geleneksel komşuluk yapısı
- arttırılmış yoğunluk
- akıllı ulaşım sistemleri
- sürdürülebilirlik

- yaşam kalitesi (CNU, 2004).

Şekil 2.36: Yeni şehircilik genel yerleşim modeli. Yerleşimler, ana ulaşım arterine meydanağı transit durak ile bağlanıyor ve bu park çevresinde konut alanları yer alıyor. Yerleşkenin gereksinim duyduğu tüm işlevler yürüme mesafesinde tasarlanıyor.

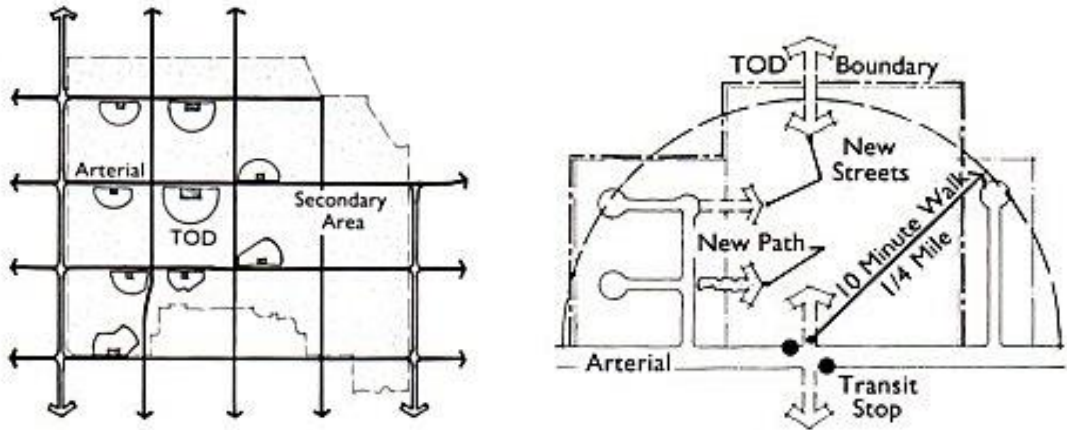
Şekil 2.37: Duany&Plater-Zyberg, Florida yerleşkesi vaziyet planı. Yeni şehircilik modeliyle örtüştüğü görülmekte.

Şekil 2.38: Florida yerleşkesi genel görünümü. Yerleşke, yeni şehircilik akımının en önemli örneklerinden biri olarak gösterilmektedir.

Yeni şehircilik akımının önemli temsilcilerinden biri olan Calthorpe; 'The Next American Metropolis' adlı kitabında, iyi çevreler yaratmanın yollarını arar. Kitabının ilk bölümünde, temel felsefesini açıklar. İkinci bölümde daha detaylı tasarım kriterleri yer alır. Son bölümde ise belirli projeler üzerinde bu ilkeleri tasarım diline yansıtır (Velibeyoğlu, 1999). O'na göre, savaş sonrası gelişim politikaları Amerikan kentlerinin ruhunu öldürmüştür. Değişen yaşam koşullarına rağmen, tasarımcılar hala eskisi gibi mekanlar üretmektedirler. Calthorpe'a göre, Amerika'yı yeniden keşfetmek istiyorsak, sadece tasarım felsefesinde değişim değil, sosyal, ekonomik, politik ve çevresel limitleri de göz önünde bulunduran bir değişimi içeren, yeni bir 'mekan estetiğı' geliştirmek zorunludur.

Calthorpe, orta yoğunlukta, sürdürülebilir kentsel yaşam için bir manifesto geliştirmiştir. 'Transit Oriented Development - (TOD)' kavramı ile yeni yerleşimler yaratmak için tasarım rehberi yaratmıştır. Buna göre, ulaşım ağlarını seviyelere bölerek, yürünebilir komünelere zarar vermeyen, transit geçen yeni bir ağ oluşturmuştur (şekil 2.39-2.40).

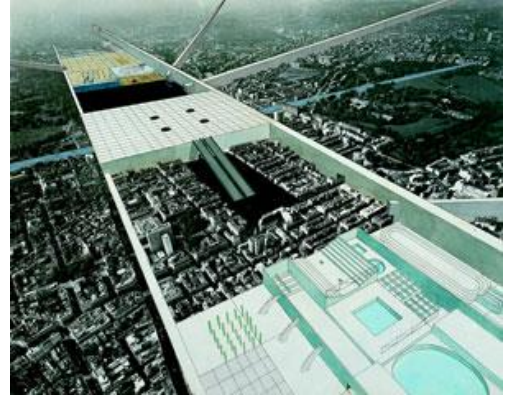

Şekil 2.39, 2.40: Peter Calthorpe'un TOD çalışmaları

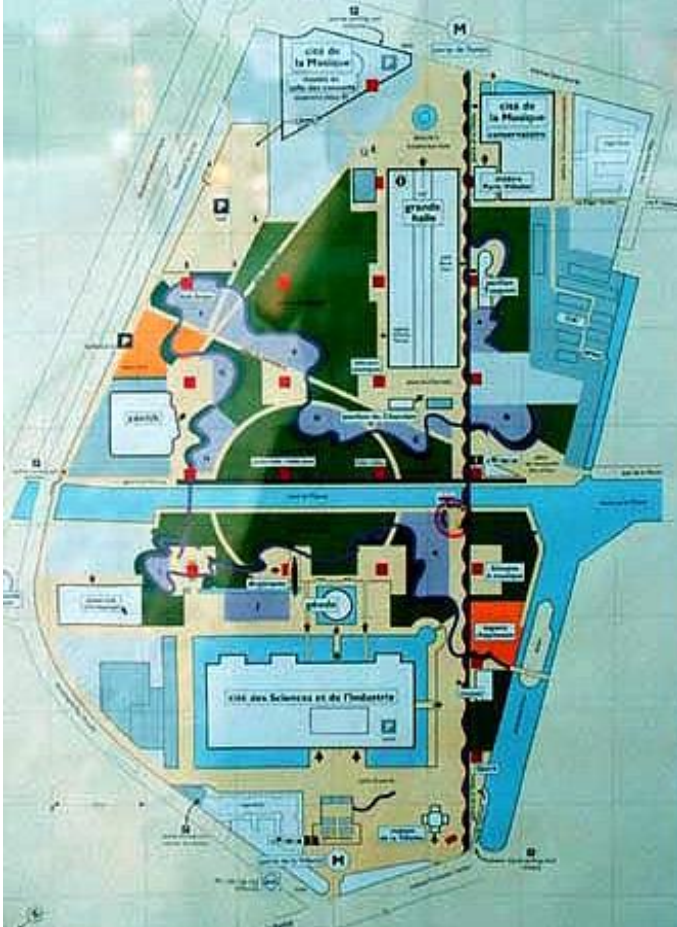
2.5.3.3. Post - strüktürel yaklaşımlar (post urbanism)

Koolhaas, Tschumi gibi mimarlar tarafından öncülüğü yapılmıştır. Post strüktürel yaklaşımlar, bir ölçüde içinde yaşadığımız kentlerin farklı bir boyutundan, gelişen iletişim ve bilgi teknolojilerinin sosyal ve fiziksel mekanlarda yarattığı etkilerden ilham almıştır. Bağlantısız hipermodern binaları ve alışveriş merkezi şehirciliğini bize tanıtır.

Koolhaas'a göre kent; görsel bir sonu veya mimari bir tutarlılığı olmayan, ancak sonsuz bir seçim ve paylaşım potansiyeli sunan rastlantısal bir çekiciliktir. Kentlerde yaşanan dönüşüme, nostaljik tepkilerle karşı çıkmak yerine durumu kabullenerek, elektronik, iletişim, trafik gibi kavramları mimaride kullanmanın yollarını aramak ve bu kavramları tasarıma katmak gerektiğine inanır. 'Generic City' adını verdiği kent (şekil 2.41-2.42); ona göre kentsel hayatın büyük kısmı sanal dünyaya taşındıktan sonra geride kalandır. Koolhaas'a göre; artık kent bağlamında tartışılacak tek konu beğeni ve estetikdir. Mimarlar, bu gerçeğin farkına vardıklarında, kentsel mekanın, iletişimin, şehirciliğin yok olduğu gibi melankolik düşüncelerden arınabilirler (Sigler, 1998).

Şekil 2.41, 2.42: Rem Koolhaas - Generic City çalışmaları

Şekil 2.43: Bernard Tschumi - Parc de la Vilette genel yerleşim planı.
En önemli post strüktüralist projelerden biridir.

Tschumi; art-yapısalcı mimarlık ve şehirciliğin en önemli temsilcilerinden bir diğeridir. Kuramını, olay kavramı üzerine şekillendirir. 'Event- cities' adlı kitabında, mimarlığın olay ve zamanla oluşan ve yaşamadığı zaman anlamını bulamayan, toplumla birlikte mayalanmış bir bütün olduğu fikrini savunur. Tarihin bu dönemi, bir yapıyı sadece kendi biçimsel bileşenleriyle tanımlayamaz. O'na göre kentteki devinim, bir katalizör görevi yaparak kentsel oluşumda kurucu bir öge niteliği kazanabilir (Tschumi, 1996). En önemli projesi olan Parc de La Vilette; alışlagelmiş kentsel park imgesinin yerini almıştır (şekil 2.43, 2.44).

Art yapısalcılar, geleneksel değerlere, paylaşımlara aldırılmazlar, çünkü onlara göre içinde yaşadığımız dünya, izole, ayrımcılığın olduğu parçalanmış bir dünyadır. Tüketime, internetin dünyasıdır ve bu dünya bilginin yeni formlarına, yeni hibrid olanaklara, özgürlüğün öngörülemez formlarına açıktır. Mevcut düzenlemeye karşı bu güvensizlik art yapısalcıları geleneksel mimari ve kentsel tasarıma karşıt yapar. Onlara göre fiziksel mekanı temel alan geleneksel komunitelerin modern teknoloji ve iletişim çağıyla ilgisi yoktur (Kelbaugh, 2001).

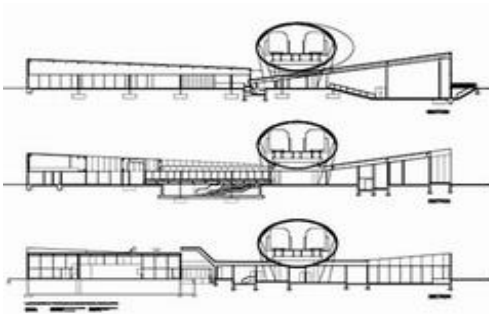
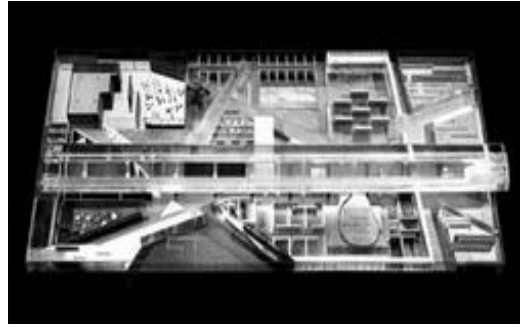
Modernizm gibi, mimari dili genelde soyuttur, mevcut fiziksel ve tarihsel bağlama referansı çok azdır ya da hiç yoktur. Bazen, modernist avantgardlar gibi, yapı alanı ya da program ne olursa olsun, şaşırtıcı olanı gerçekleştirme hedefler.

Koolhaas, Eisenman, Hadid, Libeskind, Tschumi ve Gehry, farklı eğilimlere sahip olmakla birlikte art-yapısalcı mimarlık ve şehircilik altında birleşirler. Düzen, durağanlık, baskın güç gibi geleneksel kavramları reddederler. 'Belirsizliklerin sahnesini' yaratmaya çalışırlar. Derrida, Foucault gibi art yapısalcı düşünürlerden etkilenmişlerdir. Kentsel kaosa estetik bir varlık kazandırmaya çalışırlar. Gehry, kente kattığı coşkulu eklemeleri, her ne kadar yereli inkar eden ve onun önüne geçen nitelikte olsalarda, açık ve demokratik kentçiliğin örnekleri olarak tanımlamaktadır. Art-yapısalcı projeler; genellikle kendi kendilerine yeten projelerdir, kentsel dokuyu tamamlayacak diğer çalışmaları ve yapıları önemsemezler (Kelbaugh, 2001).

Art-yapısalcı çalışmalar, daha dinamik, destabilize ve daha az tahmin edilebilir mimarlık ve şehircilik içerir. Yapılar, adeta mimarının imzası haline gelmişlerdir, bağlamsal olmaktan çok bireyseldirler.

Şekil 2.44: Tschumi - Parc de la Vilette, Paris. Parkın genel görünümü

Şekil 2.45, 2.46, 2.47, 2.48: Rem Koolhaas, McCormick Tribune Kampüs Merkezi, IIT, Chicago

2.6. Bölüm sonucu ve değerlendirme

Bu bölümde; kentsel tasarım kavram olarak ele alınmış, farklılaşan tanımlara yer verilmiş, zaman içinde kentsel tasarım teorisindeki gelişmelere, çağdaş kentsel tasarım kuramlarındaki farklı sınıflandırmalara ve yeni yaklaşımlar ile örneklerine değinilmiştir. Kentsel tasarımda estetik değerlendirme ile sosyal ve kültürel değerlerin yansımaları üzerinde durulmuştur.

Kentsel tasarım kavramı üzerinde pek çok farklılaşan düşünce mevcuttur. Bunun en önemli sebebi olarak, konunun pek çok disiplini ilgilendirmesi ve her disiplinin kendi bakış açısıyla konuya farklı yorumlar getirmesi gösterilebilir. Temel kavramsal farklılaşma alanları; kentsel tasarımın yöneldiği kentsel dokunun ölçeği, kentsel çevrenin görsel değerleri ya da mekansal değerlerinin ön plana çıkartılması, sosyal ve toplumsal değerlerin önceliği, kentsel tasarımın bir süreç mi yoksa bir ürün mü olduğu sorusu, içinde barındırdığı farklı disiplinler ve bu disiplinlerin aktiviteleri arasındaki ilişkiler, özel ve kamu sektörleri arasındaki ilişkiler ve sektörlerin önceliği, kentsel tasarımın objektif ya da subjektif oluşu konusundaki fikir ayrılıkları gösterilebilir.

Tüm bu farklılaşmalara rağmen, sonuçta kentsel tasarım, yapılaşmış çevremizi bilinçli olarak şekillendirmemizi ve yönetmemizi sağlayan süreçtir, kentsel çevreleri biçimlendiren ve organize eden – yöneten disiplinlerarası bir aktivitedir. Kentlerin estetik, düzen ve formuyla ilgilenirken toplumsal değerleri de gözönünde bulunduran katılımcı bir süreçtir.

Kentsel tasarım kavramı, özellikle ikinci dünya savaşı sonrası kentlerin yeniden inşasına yönelik izlenen politikalar ve yaratılan modernist ve insandan uzak yerleşimlerin eleştirilmeye başlandığı dönemde büyük önem kazanmıştır. 1960'lerden itibaren, kentlerin mevcut durumundaki yanlışlar ve bunların giderilmesine yönelik pek çok fikir ortaya çıkmış, bu fikir ve düşünceler çağdaş kentsel tasarım teorilerinin temelini hazırlamıştır. Bu dönemde çoğulculuk, çokkültürlülük gibi kentsel altkültürlere, bölgesel ve tarihsel stillere ilgi artmıştır. Jacobs, Lynch, Alexander, Cullen gibi teorisyenler, modernizmin evrenselliğini eleştirirken kentsel çevrelerin nasıl olması gerektiği konusunda fikirler ortaya koymuşlardır.

1970'lerin sonlarından itibaren, bir yandan tarihsel ve toplumsal yaklaşımlar devam ederken, bir yandan da, özellikle mimari bakış açısı tekilleşmeye ve bireysel bildirilere yönelmeye başlamıştır. Aldo Rossi'nin tarihselcilik ve kolektif bellek kavramları, Leon ve Rob Krier'in geleneksel kentsel mekanların yeniden canlandırılmasıyla ilgili

alışmaları, Rowe ve Coetter'in kolaj metaforu, Trancik'in kaybolmuş kentsel mekanların geri kazanımıyla ilgili dūřunceleri ve teorik sınıflandırmaları önem kazanmıştır.

90'lı yıllarda ise, daha çok mimari metaforlara temellenen kentsel tasarım teorisinin sosyal ve ekonomik boyutlarının daha fazla önemsenmesi yönündeki görüşler ağırlık kazanmıştır. Bununla beraber, iyi kentsel çevreler gerektiren global yarış, kentleri şekillendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur.

Çevrenin estetik değerlendirmesi kentsel tasarım teorisinin önemli bir boyutunu oluşturur. Günümüzde estetik bilimi, estetik olarak değerlendirilen bir çevrenin anlamını, onun yaşanması ve deneyimlenmesi gerektiği görüşünü savunur. Yapılı evre ve insanlar arasındaki etkileşimin estetik boyutu; duysal, biçimsel ve sembolik etkileşimler bağlamında tartışılır. Duysal estetik, çevreden kaynaklanan duyumların haz verip vermemesi; biçimsel estetik, tasarımda görsel etki ve bu etkiyi oluşturan bileşenler; sembolik estetik, kentsel mekan ile formu birleştiren anlam ile ilgilidir.

Kentsel tasarımda sosyal ve kültürel değerlerin önemi özellikle son yıllarda sıkça vurgulanmaktadır. Postmodern kentte insan leği ve algısı yeniden önem kazanmıştır. Kentlerin içinde barındırdığı toplum, bireysel farklılıklar, yaş, cinsiyet, etnisite farklılıkları, farklı yaşam tarzları, uyum – uyuşmazlık gibi konular önemli bir kentsel tasarım problemi olarak değerlendirilmektedir. Kültürün yaşamsal kanıtı içinde yaşadığımız mekanlar ve kentler olduğuna göre, başarılı kentsel çevreler yaratabilmek için içinde yaşadığımız toplumun değer yargıları, yaşam tarzı ve koşulları, yerel farklılıklar gibi konular üzerine eğilmek gereklidir.

Kentsel tasarımın tüm bu bileşenlerinin önceliği doğrultusunda kuramların farklı sınıflandırmaları ortaya çıkmaktadır. Çağdaş kentsel tasarım kuramları; sosyoloji-insan merkezli kuramlar, formal-fiziksel yapıya ilişkin kuramlar ve çevresel kuramlar biçiminde kategorize edilirler. Günümüzde bu kategorizasyon dahilinde üç yeni yaklaşımdan söz edilebilir: günlük kentsellik, yeni şehircilik ve post-strüktürel yaklaşımlar.

Görüldüğü üzere, tanımsal yaklaşımlarda dahi çeşitlilik gösteren kentsel tasarım konusunda farklı ideolojilerden söz etmek mümkündür. Bunun en önemli sebeplerinden biri, kentsel tasarım kavramının çok yönlü ilişkiler barındıran interdisipliner yapısına karşın fikirlerin sadece belirli açılardan konuya yaklaşılarak oluşturulmasıdır. Bununla beraber; kentsel tasarım kuramlarının normatif özellikler taşıması, yani iyi kentsel

evrelerin nasıl olması gerektiğine dair fikirler ortaya koyarken bu çevrelerin nasıl yaratılacağı konusunda net veri ve sonuçlar ortaya koyulmaması, kuramların uygulanabilirliği açısından soru işaretleri doğurmaktadır.

3. DÖNÜŞEN KENTLER, ÇAĞDAŞ KENTSEL TASARIM PRATİĞİ VE YENİ KAVRAMLAR

3.1. Dönüşen kentler

Demografik, ekonomik, sosyal, fiziksel, teknolojik değişimler, kentlerin ve yaşamın planlaması, değerlerin korunması ve tasarlanmasını etkilemekte, gelecek kuşakların yaşam kalitesine yönelik kararları belirleyecek verileri oluşturmaktadırlar (Çubuk, 2002).

Çağdaş dönemde ortaya çıkan yeni teknikler ve olanaklar; sosyal, ekonomik, ekolojik ve fiziksel bağlamda planlama anlayışını etkilemektedir. Bu değişimler ve gelişmeler karşısında kentlerin gelişmelerini yönlendirecek yeni yaklaşımlar, yeni tarzlar, araçlar ve mekanizmalar doğmaktadır. Bu noktada kentsel tasarımın, düzenleme için yasal bir uygulama aracı oluşturduğu görülmektedir (Çubuk, 2002:2). Bu bağlamda; içinde yaşadığımız yüzyılda, kentsel tasarımın önemi her zamankinden daha fazladır.

3.1.1. Sosyokültürel, ekonomik ve politik dönüşümler

Kentsel mekansal dönüşümlerin en büyük sebeplerinden biri şüphesiz sosyal, kültürel , ekonomik ve politik transformasyonlardır.

Harvey; ekonomik sistem ve kültürel kodlardaki değişimin postmodernliğe geçişte temel nedenlerden biri olduğunu vurgular. Fordist üretim metotlarının modernizmin evrenselliğiyle yakından ilişkili olduğunu belirten yazar, benzer biçimde esnek üretime(post-fordizm) geçişin de anti-evrenselliğe ve çoğulculuğa neden olduğunu söyler (Harvey, 1999). Modernizmin evrenselliğine karşılık, postmodern toplumlarda yerel özellikler ön plana çıkmıştır. Ancak bu durum, yeni yüzyıl insanının mekandan kopuk, bireyselliği tercih eden yapısını değiştirmemiştir. Lyotard'a göre postmodern toplumda "bilgi, temel üretim gücü haline gelmiştir" ve "toplumun bilgisayarlaşması" temel gerçeklik olarak ele alınır (Kumar, 1999: 140). Günümüzde, özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle, insanlar arasındaki sosyal ve kültürel etkileşim fiziksel mekanlardan uzaklaşmıştır. Sınıf aidiyetine ve paylaşılan deneyimlere dayalı

'kolektif kimlikler' çözülerek, daha çoğulculaşmış ve özelleşmiş kimlikler oluşmuştur (Kumar, 1999).

Globalleşmenin içinde yaşadığımız kentler üzerindeki etkisi yadsınamayacak kadar fazladır. Hızla globalleşen dünyada, global ekonomiden daha fazla pay almaya çalışan ülkeler arasında ciddi bir rekabet vardır (şekil 3.1). Yapılaşmış çevrenin niteliği, ülkelerin yerel, bölgesel ve uluslararası imajını etkileyen en önemli faktörlerden biridir ve ekonomik aktivite için zemin oluşturur. Bu bağlamda özellikle metropollerin görüntülerine, niteliğine önem verilmekte ve bu doğrultuda kentsel imajı geliştirecek yasalar ve politikalar üretilmektedir.

3.1.2. Fonksiyonel dönüşümler

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde, kentlerde süregelen fonksiyonlar da gözle görülür değişikliklere uğramıştır. Kent merkezlerindeki sanayi alanları, zaman içinde işlevlerini yitirmiş, bu alanların yeni fonksiyonlar getirilerek tekrar kullanılabilir hale getirilmesi söz konusu olmuştur (şekil 3.2, 3.3).

İnsanların yaşam tarzlarındaki, teknolojiye, özellikle bilgi teknolojilerindeki değişimler, çevreye karşı artan ilgi ve bilinç, ekonomik eğilimler ve süreçler, kültürel ve sosyal değişimler; kentsel altyapı, kent strüktürü, fonksiyonlar ve bu fonksiyonların yerleşimi, kamusal alanlarda aktivite değişimi, kamusal alanların tasarımı gibi kentsel elemanlar üzerinde ciddi değişimlere neden olmaktadır.

3.1.3. Formal dönüşümler

Kentsel form, yukarıda değinilen sosyal, kültürel, ekonomik ve politik vb. değişimlerin yansımaları içinde barındırır. Harvey, kentsel mekanların üretimi ve niteliğindeki strüktürel değişimler ile ekonomik üretimdeki teknolojik değişimler arasında güçlü bir bağ olduğunu savunur(Harvey, 1999).

Jencks'in de değindiği gibi, gelişen ulaşım ve iletişim teknolojileri bağlamında, alışılmış zaman ve mekan sınırları değişmiş, mimarlık ve kent tasarımı, mekansal biçimi çeşitlendirmek açısından çok daha geniş bir alana yayılan olanaklarla donanmıştır (Harvey, 1999: 95)(şekil 3.4-3.6).

Günümüzde bilgi toplumunun ortaya çıkışı ve küresel yeniden yapılanma ile birlikte kentlerin yapıları ve işlevleri değişmektedir. Bunun bir sonucu olarak yeni bir kent formu: mega kent ortaya çıkmakta ve kimi kentler de iletişim teknolojisi sayesinde

dünya kenti haline gelmektedir. Benzer biçimde; karma kullanımlı alışveriş merkezleri ve plazalar, yüksek yoğunluklu kentsel çevreler, kenar-kentler ve banliyöler, kentlerin morfolojisi üzerinde etkilidir (Lang, 2002:42).

Kentlerde süregelen tüm bu gelişmeler, kentlerin çağın gereksinimlerine göre yeniden gözden geçirilmesine ve biçimlendirilmesine sebep olmuştur. Bu yenileme sürecinde ise, tasarım alanına yeni katılan kavramlar ön plana çıkarılmaya başlanmıştır.

Şekil 3.1: ekonomik-politik dönüşümler: İstanbul – Levent örneği.

Şekil 3.2, şekil 3.3: Titanic Quarters, Avustralya: Fonksiyonel dönüşümler- revitalizasyon örneği

Şekil 3.4: Liege gar projesi, Calatrava - formal dönüşümlere örnek.

Şekil 3.5: kuzey elçilikleri yerleşimi, Berlin. Formal dönüşüm örneği

Şekil 3.6: D. Liebeskind - yahudi müzesi, berlin, Almanya. Formal dönüşüm örneği

3.2. Tasarımda Yeni Kavramlar ve Kentteki Yansımaları

3.2.1. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı, en geniş anlamıyla, güncel ihtiyaçları, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarına zarar vermeden karşılamak olarak tanımlanabilir (Oktay, 2002).

Bütünsel olarak yapılanmış çevreye karşı sorumlu olmanın dışında kentsel tasarımcılar, yerel ve küresel anlamda doğal çevreye karşı da sorumludurlar. Kentsel tasarım içerisinde sürdürülebilirliğe yönelik her türlü yaklaşım, doğal ve yapılanmış çevreye bir mühendislik problemi olarak bakma ve kişilerin sosyal ve fiziksel gereksinimlerini karşılamak uğruna doğal çevreyi bozma ve yok etme eğiliminden uzak olmalıdır (Önal,2001: 52).

21. yy başı, teknolojiye ve sanayideki gelişmelerin doruğa ulaştığı bir dönüm noktası olurken, ekolojik dengenin bozulması ve doğal kaynakların yitilmesi bu gelişmelerin bedeli olmuştur. Sürdürülebilirlik, bu bağlamda, ekonomik, çevresel ve toplumsal gereksinimlerin, gelecek kuşakların yaşam koşullarına zarar vermeden karşılanmasını hedefleyen bir dünya görüşü olarak yerini almıştır (Önal, 2001).

Sürdürülebilirlik, gelişmiş ülkelerde, artık kentsel tasarım ve mimarlık dünyasının gündeminde vazgeçilmez bir unsurdur. Her gün bir yenisine tanık olduğumuz çeşitli ölçeklerde proje yarışmaları, çeşitli tasarım davetleri, yayımlanmış tasarım çalışmaları, araştırma projeleri ve bilimsel toplantılar, gittikçe daha fazla yoğunlukla sürdürülebilirliği ve bunun en önemli bileşeni olan ekolojik ya da çevre duyarlı yaklaşımı vurgulayan içerikler sergilemektedir (Oktay, 2002: 67).

Sürdürülebilir kentsel tasarım uygulamalarına iyi birer örnek olarak Sydney Olimpiyat Köyü ve Bedzed yerleşimi gösterilebilir.

Sydney Olimpiyat Köyü – 2000:

Kaynak kullanımı ve tüketimi akıllıca yönlendirildiğinde, özünde bir spor ve rekreasyon alanı yaratmak olan bir proje, Sydney’de yaşandığı gibi, bir kentsel iyileştirme projesine dönüşebilmektedir. Kent, olimpiyat oyunlarının sağladığı fırsatları doğru değerlendirerek yeni bir değişim sürecine girmiştir. Olimpiyat oyunları öncesinde ihmal edilmiş bir sanayi bölgesi görünümündeki Homebush körfezi, düzenleme çalışmaları sonrası yepyeni bir imaja kavuşmuştur (şekil 3.7,3.8). Alandaki pek çok bina

restore edilmiş, güncel kullanımlar sayesinde yeniden işlevlendirilmiştir. 2000 Sydney olimpiyat oyunları da, 2010 yılına kadar 900 hektarlık büyük bir kent parkına dönüştürülmesi planlanan bu alanın ortasında yer almaktadır. Uygulanan master planı, tarihsel verileri güncel planlama yöntemleriyle bütünleştirerek, binalar ve açık alanlar arası dengelerin titizlikle korunduğu, proje başlangıcında benimsenen ilkelere süreç boyunca sadık kalınan bir plandır. Bütün olarak mekanın organize edilmesini ve detaylandırılmasını içeren kırmızı katman; çevre bitki örtüsünün, mevcut yeşil öğelerin

Şekil 3.7: Sydney Olimpiyat Köyü genel yerleşimi

Şekil 3.8: Sydney Olimpiyat Köyü konut alanları

projede kullanımı ve çevre peyzaj dokusu ile bağlantılarının düzenlenmesini içeren yeşil katman; suyun projeye ve mekana katılımını içeren mavi katman, başarılı biçimde bütünleştirilmiştir. Bu çerçevede geliştirilen tasarım ile, 'azaltmak, tekrar kullanmak ve geri dönüşüm' kavramları ortaya çıkmıştır. Yapı üretim ve kentsel planlama açısından, sürdürülebilir tasarım ilkeleri benimsenmiştir. Alan inşaatlarında, mümkün olduğunca geri dönüşümlü malzemeler kullanılmıştır. Kağıt, karton, alüminyum ve camın inşaat süresince yeniden kullanımı üst düzeye çıkartılmıştır. Bu yaklaşım, inşaat sonrasında da, katı atık depolama ve geri dönüşüm istasyonları ile sürdürülmektedir. Yağmur suyu depolanarak sulamada kullanılmıştır. Enerji korunumu ile amaçlanan, yenilenemeyen kaynaklara bağlı enerji gereksinimini en aza indirgeyerek güneş ve rüzgar gibi kaynaklara yönelmek ve enerji korunumu sağlayan aygıtlarla tüketimi azaltmaktır. Elektrik enerjisine dayalı yapay aydınlatma yerine, binaları doğru yönlendirerek ve tasarlayarak, doğal ışık ve gece aydınlatmalarında harekete duyarlı aygıtların birlikte

Şekil 3.9: Sydney olimpiyat yerleşkesi – atletler köyü .

Kullanımı ile tüketim önemli ölçüde azaltılmıştır. Atletler köyünde (şekil 3.9) bu uygulama ile %75'e varan elektrik enerjisi tasarrufu yapılmıştır (İncedayı, Tercan, Köksal, 2002).

BedZED (Beddington Zero Energy Development):

Şekil 3.10, şekil 3.11: Beddington yerleşkesi, İngiltere.

2002 yılında tamamlanan BedZED; İngiltere'nin ilk başarılı çevre dostu, enerji-etkin, çok kullanımlı, büyük ölçekli yerleşkesidir ve sürdürülebilir tasarımın en iyi örneklerindendir (şekil 3.10, 3.11). Suyun tekrar kullanımı, atığın ve enerji tüketiminin minimum düzeyde tutulması gibi ilkelere sahip olmasının yanı sıra, kullanıcılarına her türlü sosyal olanağı sağlayan bir projedir. Konutlar, pasif güneş enerjisini maksimize edecek biçimde tasarlanmış, fotovoltaik paneller ile desteklenmişlerdir. Böylelikle normal bir eve göre enerji tüketimi %25 oranında azaltılmıştır. Fotovoltaik paneller, gölgeleme, elektrik

üretimi, bina kabuğu ve ısı dönüşümü amaçlarıyla kullanılmışlardır, görsel olarak ta mekana zenginlik katan renkli havalandırma bacalarıyla desteklenmişlerdir. Çalışma mekanları konutlarla gölgelendirilmişler, her birinin çatısı, komşu konut için bahçe olarak değerlendirilmiştir (CABE, 2004).

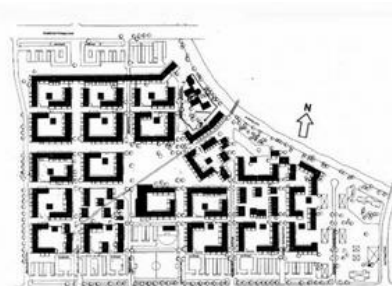
3.2.2. Kullanıcı katılımı

Kullanıcı katılımı, toplumun ve yaşadığımız çevrelerin sürdürülebilir gelişimini sağlamak için, her geçen gün daha çok önem kazanan bir kavramdır. Sürdürülebilirliğin yeni paradigması, bir komitenin tüm bireylerinin, gerçek, aktif ve sürekli katılımlarını gerektirir (Cin, 2001:56). Punter; mekan oluşumunda, fonksiyonlar, aktiviteler, kültürel birlik, strüktür, anlam, imaj, kalite, kullanım değerleri, sosyal ve kültürel

Şekil 3.12: Boston revitalizasyonu sırasında kullanıcılarla yapılan görüşme.

yargılar gibi kentsel bileşenlerin belirlenmesi gerektiğini ve özellikle katılımın sağlanmasına öncelik verilmesi gerektiğini savunur (Punter, 1991). Özellikle son yıllarda, tasarım çalışmalarında kullanıcı katılımı kavramına sıkça değinilmektedir. Başta ABD olmak üzere pek çok gelişmiş ülkede, tasarım aşamasında, bölgeyi kullanacak insanların görüş ve fikirlerine önem verilmekte, katkıları sağlanmaktadır. Bu yolla, kullanıcıların yaratılan çevreyi baştan benimsemeleri de sağlanmış olmaktadır.

Şekil 3.13, 3.14, 3.15, 3.16: Ralph Erskine, Bruket Yerleşkesi – tasarım ve uygulamanın her aşamasında kullanıcısının fikirleri doğrultusunda hareket edilmiş ve bu sayede sahiplenilmiş bir yerleşim.

3.2.3. Teknoloji

Gelişen teknoloji toplumların yaşam biçimlerini ve tercihlerini değiştirir. Bu değişim sürecinde teknoloji varolanı eskitip işlevsiz hale getirir ve insanlara yeni imkan ve fırsatlar sunarak yeni hayat biçimlerinin oluşmasına neden olur. Teknolojik gelişmeler sonucunda kullanılan enerji, malzemeler, araçlar, üretim yöntemi ve ulaştırma/haberleşme sistemleri değişirken buna bağlı olarak ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yapılar da değişir. Değişen toplumsal ve ekonomik yapı, mekan kullanımının da yeniden şekillenmesine neden olur (Eryılmaz, Akın, 2002:353).

Teknolojideki gelişmeler, ilerideki bölümlerde daha detaylı örneklerle açıklanacağı gibi, yaşadığımız çevrelerin ve kentlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısındaki değişikliklerin en önemli sebeplerinden biridir. Kentsel tasarımda teknoloji etkisini iki açıdan ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi; yapım sistemleri ve malzemelerdeki gelişmeler ve yeni bilgisayar olanaklarının tasarımda sunduğu sonsuz çeşitlilik; ikincisi ise enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin global düzeyde kentlerde yarattığı etkidir. Bahsedilen ilk etki, daha çok mimari ortamda kendini belli eder (şekil 3.19). Bilgisayar programlarının artık her türlü ütöpik düşüncüyü gerçekleştirebilecek donanıma sahip oluşu ve yeni malzeme ve yapım sistemlerinin de bunu desteklemesi, çevremizdeki binaların formu ve görüntüsü açısından büyük değişimlere olanak tanımaktadır. Öte yandan; daha global düzeyde, sanayi temelli kentlerin son yüzyılda, bilgi temelli kentlere dönüşmeleri ve özellikle büyük metropollerin gelişen enformasyon ve iletişim teknolojileri bağlamında, globalleşen dünyada ekonomik merkezler olma istekleri, kentlere yepyeni bir görünüm ve ölçek kazandırmaktadır (şekil 3.17).

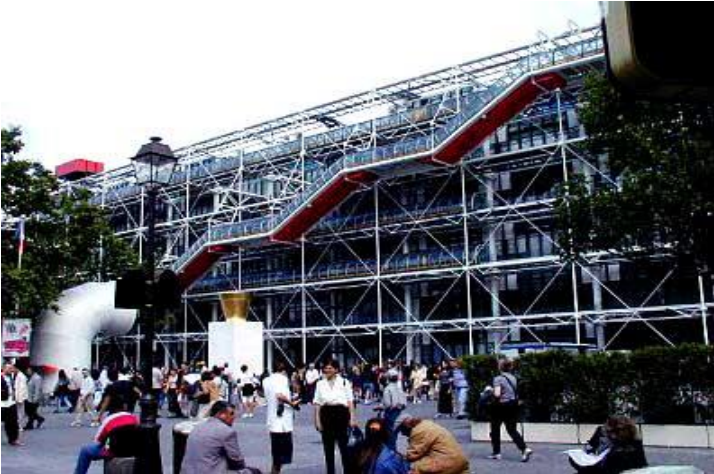
Küreselleşmeyle birlikte birbirine iletişim ve ulaşım teknolojileri ile bağlanan metropoller; kapital, insan, bilgi akışlarının yönlendirilmesinde ve denetiminde merkezi bir rol kazanmışlardır. Yoğun altyapı yatırımları, telematik servislere olan talep ve yenilikçilik oranının yüksekliği ile küresel ağlar düzeni içinde yer alan büyük metropoller, bu genişleme ve büyümenin karşılığında, aşırı uzmanlaşma ve mekansal segregasyonun yaşandığı parçalı kent yapısına dönüşmüşlerdir. Altyapı hizmetlerinin özelleşmesi kentsel servislerin eşit olmayan dağılımına neden olmuş, iletişim teknolojilerinin mesafeyi yok etmesi ve otoyol yönelimli ulaşım sistemi, endüstriyel ve ticari fonksiyonların desantralize olmasına, banliyöleşme ve kenar-kentleşmeye zemin hazırlamıştır (Velibeyoğlu, Gençel, 2002:249).

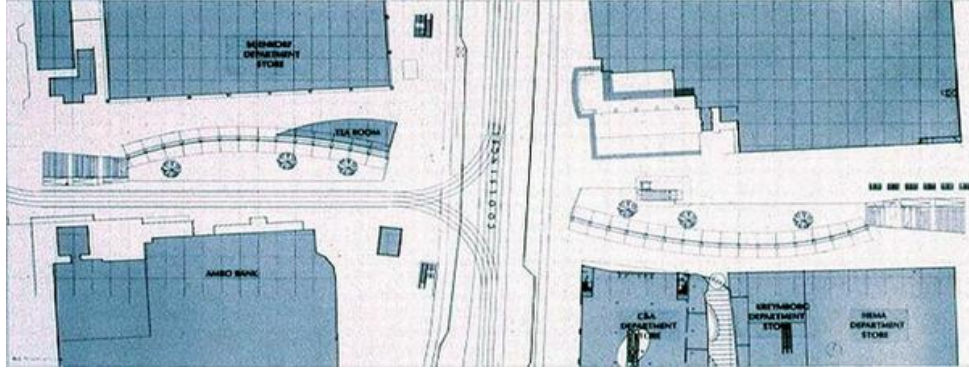
Şekil 3.17: Canary Wharf, İngiltere. gelişen teknoloji, ulaşım sistemlerine verilen önem, kentlerin ekonomik merkez olma yarışı sonucunda kentler her geçen gün insanlardan uzaklaşmakta.

Şekil 3.18: Strasbourg, trafik ve kamusal mekan birlikteliğinin başarılı bir uygulaması, teknolojik gelişmeler yerinde kullanıldığında kentsel mekanlar üzerinde olumlu etkiler yaratabilmektedir.

Şekil 3.19: Pompidou Kültür Merkezi, Paris. Teknolojinin kentsel cephelere yansıyan yüzüne en iyi örneklerden biridir.

Şekil 3.20: Beursplein, Rotterdam, Jon Jerde, 1996. Teknolojinin çağdaş ulaşım çözümleri ve kentsel dış mekan yaşantısının desteklenmesi amacıyla kullanımına iyi bir örnek.

3.3. Kentsel Tasarım Uygulamalarının Niteliksel ve Niceliksel Değerlendirmesi

1960'lardan itibaren batı toplumlarında nüfus ve kentleşme hızlarının düşmesi, planlama çalışmalarının uygulamadaki sorunlarını çözmekte yetersiz kalmıştır. Kentlerin dinamik gelişme süreçlerine yanıt verememesi, durağan olmaları, farklı disiplinlerdeki bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile birlikte bilgi toplama ve işlem sürecindeki yenilikler, kentte yaşayanların kendi yaşam mekanlarının biçimlenmesinde karar verme istemleri, yaratılan uzman plancı profili, merkezîyetçilikten yerelleşmeye dönen dünya, katı ve durağan bölgeleme uygulamalarına eleştiriler ile kapsamlı planlamanın yetersizliği ve günün koşullarına ayak uyduramaması kapsamlı planlamaya yönelik önemli eleştirilerdir (Şahin, Özer, 2002).

Tüm bu olumsuzlukların giderilmesi amacıyla geliştirilen 'yapısal planlama yaklaşımı', fiziki bir düzenlemeden çok sosyo-ekonomik ve çevresel verilerin değerlendirildiği alternatifli gelişme politikalarını belirleyen yazılı rapor ve ana şemadan oluşan ve bu doğrultuda eyleme dönük yenileme, koruma ve sağlıklılaştırma projelerinin üretildiği ve uygulaması için gerekli örgütlenme ve finans modellerinin düşünüldüğü 'kentsel projeler' yaratmıştır. Stratejik plan olarak da adlandırılan yapısal planlama yaklaşımı temelinde; planlamayı kentin tüm gelişmesinin bir aracı olarak görmek, kentsel gelişmeleri yönlendirecek uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesi ve kentlerin belli yönetsel sınırlar içerisinde kalan alan değil, çevresinin içinde bulunduğu bölgenin özelliklerinin de dikkate alınması yatmaktadır (Şahin, Özer, 2002: 285).

3.3.1. Kamu sektöründe kentsel tasarım

Kamu sektörü; çoğu kentsel alan kamu mülkiyetinde olduğu için, kentin şekillendirilmesinde en önemli paya sahiptir(Lang, 1994: 2). Kamu hizmet binaları, hastaneler, üniversiteler, okullar, kütüphaneler vb. kamuya ait binalar gibi, otoyollar, parklar, rekreasyon alanları, cadde ve sokaklar da kamu sektörünün denetimindedir. Özellikle son yıllarda, yerel yönetimlerin kentsel tasarıma olan ilgilerinde büyük bir artış söz konusudur. Yerel yönetimler, bünyelerinde doğrudan kentsel tasarım birimleri, ya da konuyu da bünyesinde barındıran birimler oluşturarak, kentlerin değişen yaşam koşulları karşısında yeniden şekillendirilmelerine öncülük etmektedirler (Gilbert, 1996). Özellikle gelişmiş ülkelerde, bu birimlere kaynak aktarımı yeterli düzeyde olduğundan kentsel tasarım adına büyük ölçekli projeler üretilip uygulanabilmektedir. Ülkemizde ise; 2002 yılında kurulan İstanbul Şehircilik Atölyesi (İŞAT), diğer dünya metropollerine göre

daha küçük ölçekli projeler üzerinde yoğunlaşabilmekle beraber, kentsel tasarım çalışmalarına ivme kazandırmıştır.

Kentsel tasarımda kamu sektörünün rolü; düzenleyici planlama süreçlerinin çok daha ötesindedir. Yerel yönetimler, gelişim stratejilerinin bir içeriği olarak yüksek kalitede kentsel tasarım ve mimarlığı hedeflemelidirler (Çubuk, 2002).

3.3.2. Özel sektörde kentsel tasarım

Özellikle gelişen bilim ve teknoloji ile ekonomik merkez haline gelmeye çalışan büyük metropollerde yapılan kentsel dönüşüm ve gelişim proje ve uygulamaları özel sektörün ilgisini çekmektedir. Kamu sektörünün, kamusal ihtiyaçların karşılanması önceliğine karşılık özel sektörde, Ticari ve ekonomik kaygılar ön plandadır. Daha çok, ekonomik açıdan geri dönüşü olan, ticari ve endüstriyel alanlara, ofis binalarına, özel finanse edilmiş konut yerleşimlerine yatırım yapılmaktadır.

Özel sektörün varlığı ve konumu, kentte her zaman olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. 1970'lerden itibaren; işlevi ticari, mali ve idari eylemlerin daha iyi çalışabilmesi için mekanın planlanması ve donatılması olan emlak sermayesi; kentsel mekanın yeniden üretilmesinde devreye girmiş ve ticaret, konut ve diğer ortak kullanımları birarada tutan büyük yapılaşmalara gidilmiştir. Bu tür yatırımlar sonucunda; ticari girişimcilerce yapılan gökdelenler, kapalı iç sokaklar ve kent merkezindeki atriumlar, belirli açılardan daha çekici kentler yaratmaktadırlar, ancak bu duruma paralel olarak, bir takım kamusal hizmetlerin geride kaldığı da bir gerçektir (Günay, 2002: 111).

Kamu-özel sektör ortaklıkları (public-private partnerships, PPP's)

Günümüzde özel sektör, önceden devletin sorumluluğunda olan ve kamusal olarak kabul edilen pek çok servisin üretilmesinde, yapılanmasında devamlı artan önemde bir rol üstlenmiştir.

Özel sektör ile yerel ve ulusal hükümetler arasındaki kamu-özel sektör ortaklıkları (PPP's), ve diğer biçimlerde ortaklıklar, tüm dünyada, özellikle enerji geliştirme ve yayma, kamusal hizmet ağları ve servisleri, haberleşme ve ulaşım sistemleri, sağlık, eğitim ve diğer hizmet alanlarında karşımıza çıkmaktadır. Kamu-özel sektör ortaklıkları bağlamında gerçekleştirilen proje tipleri aşağıdaki gibidir:

-yollar & köprüler, ulaşım projeleri

- havaalanları, limanlar
- su, atık su, elektrik, gaz
- hastaneler, okullar, spor merkezleri, adli binalar,
- özel sektör gayrimenkulleri
- sosyal konutlar
- servisler.

Kimi ülkelerde bu ortaklıklar kamu girişimlerinin özelleştirilmesinde bir ara süreç olarak değerlendirilirler. Kamu sektörünün bu ortaklığa girmesindeki en önemli etken bir takım servisler için gerekli bütçeyi ayıramamasıdır. Ortaklık sayesinde maliyeti en aza indirerek hizmetlerin niteliğini maksimize etmeyi amaçlar. Özel sektör ise bu ortaklıkları bir yatırım aracı olarak görür ve kar etmeyi amaçlar (Gilbert, 1996).

3.3.3. Önemli kuruluş ve organizasyonlar

Özellikle son yıllarda, kente ve kentte yaşam kalitesinin arttırılmasına odaklanan pek çok organizasyon, kentsel tasarıma yönelik çalışmalar yürütmekte, projeler ve yayınlar hazırlamaktadırlar. Genellikle Amerika ve İngiltere temelli bu organizasyon ve ajansların en önemlileri, devlet desteği almakta, kamu sektörü ve özel sektör ile birlikte çalışarak kentlerin biçimlenmesine ve tasarımına katkı sağlamaktadırlar. Bu kuruluşların önemli bazılarını aşağıda değinilmiştir:

The Urban Design Alliance(UDAL): kentsel tasarım yoluyla, kentsel yaşam kalitesini arttırmayı amaçlayan farklı disiplinlerin ileri gelenleri tarafından oluşturulmuş bir gruptur. UDAL'ın amacı; kentsel tasarıma karşı bilinci arttırmak ve daha yüksek standartlara ulaşmaktır. Yapılaşmış çevreyle ilgilenen tüm birimlerle – merkezi ve yerel yönetim, yerel birlikler, iş çevreleri, mülk gelişimcileri, yatırımcılar, profesyoneller- çalışır. Bunların en önemlileri arasında; Kentsel Tasarım Grubu(UDG), Lisanslı Araştırmacılar Kraliyet Enstitüsü(Royal Institute of Chartered Surveyors), The Civic Trust, Kraliyet Kent Planlama Enstitüsü(Royal Town Planning Institute), Peyzaj Enstitüsü(Landscape Institute) ve İngiliz Mimarları Kraliyet Enstitüsü(Royal Institute of British Architects) sayılabilir.

The Urban Design Group(UDG): temelde, daha iyi kamusal mekanların yaratılmasında kentsel tasarımın görevini tartışan bir forum olarak kurulmuştur. Grubun görevlerini, aktivitelerini ve ilkelerini içeren bir kentsel tasarım kaynak kitabı yayınlamışlardır.

The Civic Trust: İngiltere'nin kent ve kasabalarında yaşam kalitesini ve mekan kalitesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapan önemli yardım kurumlarından biridir. 'Civic Trust ödülleri' ile de tanınmaktadır. Daha çok revitalizasyon projeleri ile ilgilenir.

The Congress for the New Urbanism(CNU): ilgili metropoliten alanlardaki mevcut kentsel merkezlerin yenilenmesini desteklemek amacıyla, kamu yasalarının düzenlenmesi ve yeni gelişim projeleri oluşturulması ile ilgilenen ABD temelli bir organizasyondur.

The Urban Affairs Association(UAA): kent araştırmacıları, öğrenciler ve kamusal hizmet sorumluları için uluslararası profesyonel bir organizasyondur. Görevi, kent ve kentleşmeyle ilgili bilgi alışverişini sağlamak, konuyla ilgili üniversite eğitiminin ve araştırmaların gelişimini desteklemek, profesyonel ve akademik çevrelerde kentsel konularda liderlik yapmaktır.

3.3.4. Yarışmalar

Kentsel tasarım yarışmaları; pek çok ülkede yaşanabilir ve nitelikli kentsel çevreler yaratmanın bir aracı olarak değerlendirilmekte, özellikle belediyeler tarafından, yeniden düzenlenmesi planlanan alanlarda açılan yarışmalarla en iyi çözüm aranmaktadır.

Ülkemizde de, kamusal mekanların yaşatılmasına yönelik katılımcı bir müdahale biçimi olarak kentsel tasarım yarışmaları açılmaktadır. Oluşturulan teknik şartnameye göre, yeni kullanımlar öngörülmekte ve bu kullanımların çoğu o mekana yeni kimlikler kazandırmaktadır(Öncül, 2001: 229).

Ülkemizde, özellikle 1990'lı yılların başından itibaren; kentsel tasarım yarışmalarına büyük önem verilmiştir. İstanbul'un önemli kentsel alanlarının ve meydanlarının da içinde yer aldığı semtler pek çok yarışmaya sahne olmuş, bu yarışmalardan kazanılan yeni fikirler doğrultusunda belediyeler tarafından belirli alanlarda düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ancak gerçekleştirilen büyük ölçekli kentsel tasarım yarışmalarının net sonuçlar doğurmadığı ve fikir aşamasında kaldıkları da bir gerçektir. Bu duruma örnek olarak 2001'de gerçekleştirilen Kadıköy –Harem Bölgesi ve İzmir Liman Bölgesi kentsel tasarım yarışmaları gösterilebilir.

3.4. Ülkelere Göre Yaklaşımlar - Kentsel Tasarım Uygulamaları

Son yıllarda, mevcut sosyal, ekonomik, politik, teknolojik gelişimlere bağlı olarak, kentsel dönüşüm projeleri hız kazanmıştır. Devlet desteği ile gündeme gelen, yatırım sürecine kadar tüm safhalarında devlet ve özel sektörün beraber çalıştığı bu projelerin en önemli özelliği, uzun vadeli tasarlanmış olmaları ve disiplinlerarası bir konuma oturmalarıdır. Genellikle yarışma düzenlenerek seçilen projelerin üzerinde; mimarlar, kentsel tasarımcılar, yatırımcılar, altyapı ve trafik mühendisleri ile birlikte çok yönlü bir çalışma sistemi uygulanmaktadır. Bu dönüştürme projelerinde, yatırımın ciddi miktarı güçlü ve gelişmiş altyapı sistemlerine aktarılmaktadır. Dikkat çeken nokta, mimarlığın tüm sistem içinde bir yapıtaşı olduğunun ve bu ciddi yatırımın ancak başarılı bir disiplinlerarası koordinasyonla uzun vadede ekonomiklik, kullanıcı memnuniyeti, kentsel yoğunluk, kent merkeziyle ilişki açılarından iyi bir sonuca taşınabileceğinin farkında olunmasıdır (Gökbayrak, 2004: 57).

Amerika ve Avrupa'daki güncel kentsel tasarım proje ve uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmak, gerek tasarım teorisiyle karşılaştırmak açısından, gerekse olumlu ve olumsuz yönlerin tespiti açısından faydalı olacaktır.

3.4.1. ABD

Amerika'daki kentsel tasarım çalışmalarının en dikkat çekici yanlarından biri, kullanıcı katılımı kavramının her türlü yerel tasarım çalışmalarına ve projelerine taşınmış olmasıdır. Bununla beraber, konuyla ilgili yürütülen pek çok proje ve faaliyette, proje alanlarının kamusal işlevler gözetilerek yapılandırılması ile ekonomik yararlar gözetilerek yapılandırılması arasında ikilem yaşanmakta ve bu durum pek çok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri olarak Güney Boston kıyısında yapılan revitalizasyon çalışmaları gösterilebilir.

19. yüzyıl boyunca endüstri ve ticareti desteklemek amacıyla limanlar, demiryolu işlevleri ile doldurulan alanda, 20. yy ortalarından itibaren bölgesel ekonomi ve teknolojiye gelişmeler, pek çok endüstri için kıyıbandı yerleşimlerinin fonksiyonel avantajlarını azaltmıştır. Dolayısıyla süreç içinde bölge otopark boşluklarına ve büyük depolara terkedilmiştir. Boston liman bölgesi olarak ta bilinen Güney Boston kıyıbandı bölümü (şekil 3.20), kent merkezi ticaret bölgesinin hemen güneyinde, Boston iç limanını sınırlayan 1025 dönümlük alanı kapsamaktadır (BRA, 2004).

Alanın Boston kent merkezine yakınlığı, ulaşım altyapısına yapılan kamu yatırımları ve limanın su kalitesinin artırılması, bölgede yeni özel sektör gelişimine ilgiyi arttırmıştır. Bölgede ticaret ve konut gelişimini artırma, mülk alma ve satma, gelişim projelerinin kontrolü ve onayı gibi yetkilere sahip olan Boston Redevelopment Authority (BRA) tarafından, 1999 yılında, alanın kıyıbandı gelişimi ve geleceği için bir temel olması amacıyla, ‘Güney Boston Kıyıbandı Kamusal Alan Planı’ yayınlanmıştır. Planda, bölgenin sadece bir iş merkezi olarak gelişimi değil, ulaşılabilir bir sahil bandı, çekici açık alan ağı, aktif kamusal kullanımlar, yeni yaşama birimleri, yeterli kamusal ulaşım sistemi ve güçlü bir kentsel tasarım karakterine

Şekil 3.21: Güney Boston Liman Alanı

sahip bir alan olarak gelişmesi öngörülmüştür. Amaç, bölgenin kıyıbandı yerleşimini düzenleyerek ve vurgulayarak, endüstri, konut, ticaret, kamusal ve dinlenme işlevlerini bünyesinde barındıran ve 24 saat yaşayan bir komşuluk yaratmaktır. Bu amaç doğrultusunda, bölgede yaşayanlar, plancılar, tasarım profesyonelleri, çevre bilimciler, kentsel tasarım firmaları ve yatırımcıların da katılımıyla 2 yıl boyunca pek çok toplantı ve çalışma gerçekleştirilmiş ve master plan hazırlanmıştır.

2000 yılında, master planın uygulamaya koyulabilmesi için boşlukları dolduracak daha detaylı bir plan olan Güney Boston Belediye Liman Planı (South Boston Municipal Harbor Plan) oluşturulmuştur. Bu plan hazırlanırken, alanda mülk sahibi olan Fan Pier yatırımcıları; master plandaki ilkeleri tamamen benimsemeyen, otel, ofis ve konutlar içeren 9 blok yapmayı önermişlerdir. Bu öneri proje, Boston tarihinin en büyük kıyıbandı projesidir ve değeri 1 trilyon dolardır. Bu öneri, ekonomik ve finansal gelişim isteği ile kamu haklarının gözetimi arasında ikilem yaratmıştır (BRA, 2004).

Liman planında, eyaletin ekonomik gelişim ve arazi kullanım dokusuna karar verme imtiyazı ve kamu yatırımlarını koruma sorumluluğu ile, özel arazi sahiplerinin mülk hakları arasında denge kurmak gerekmiştir. Bu dengenin kurulabilmesi için her konuda

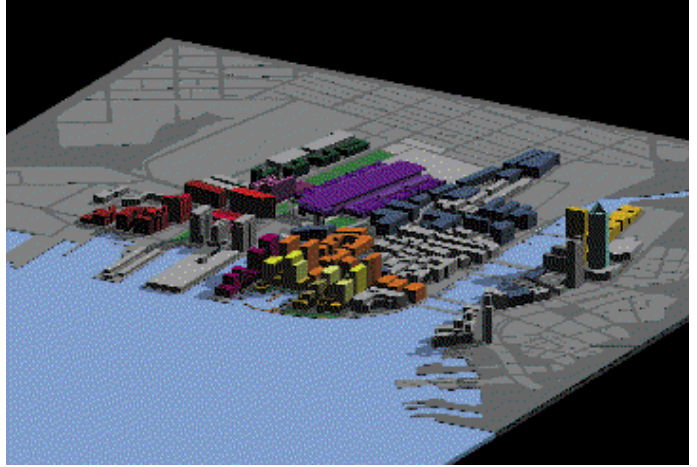
katılımcıların da desteği ile yapılan çalışmalar sonucunda, bakanlık tarafından son plan onaylanmıştır. Buna göre, bina yükseklikleri azaltılmış, sudan geri çekilmeler arttırılmış, toplam alanın %56'sı açık alan olarak ayrılmıştır. Bu sayede, kıyıbandı kamusal alan planındaki temel vizyon korunmuş olmakla beraber, ekonomik fayda gözetilerek kimi yatırımcıların alanlarında bazı esneklikler kabul edilmiştir.

Belediye liman planı ile düzenlenen ana konular şu şekildedir:

- kamusal açık alan miktarı ve kıyıya ulaşım
- kıyıbandında yer alacak suya bağımlı kullanımların derecesi ve tipleri
- gelişimin potansiyel yoğunluğu, özellikle yükseklik, rüzgar ve gölge ile ilgili düzenlemeler ve engeller,
- kullanıcıyı alana çekecek kamusal ve kültürel kullanımların katılımı ile kıyıbandının aktivasyonu
- öneri gelişimi destekleyecek ulaşım yeterliliği.

Plan, uygulamaya konulmuştur ve etaplara bölünerek gerçekleştirilmektedir.

Boston'daki kentsel gelişim ve dönüşüm çalışmalarıyla yakından ilgili pek çok özel organizasyon da mevcuttur. Bunların en etkin olanlarında biri de BSA (Boston Society of Architects)'dir. BSA kentsel tasarım komitesi, belli bölgeler için 'odak takımlar' oluşturmuş ve her bir takım, farklı alanlardaki projelere

Şekil 3.22: BSA Barometer – 1999, Güney Boston kıyıbandı analizi

odaklanmıştır. BSA kentsel tasarım komitesi, SBWFT (South Boston Waterfront Focus Team)'i kurarak, farklı disiplinlerden 40 kişilik grupta 3 yıl sonunda bölge için bağlamsal bir plan hazırlamıştır. Güney Boston kıyıbandı için hazırlanan bu çok amaçlı kentsel planda, ölçek, arazi kullanımı, yerleşim, açık alan, ulaşım ve uygulama stratejilerini ortaya koymuşlardır. 1998 yılında, BRA'nın bölgeyle ilgili planlarını ve diğer projeleri analiz etmek için 'BRA barometer' adlı bir cad programı hazırlamışlar, bu programla planı; yoğunluk, ulaşım ağı, açık alan ve yükseklik olmak üzere 4 farklı katmana

bölmüşlerdir. Bu katmanların farklı kombinasyonlarıyla, bölge için çok sayıda alternatif tasarım üretmişlerdir (BSA, 2004)(şekil 3.21).

Görülmektedir ki ;Güney Boston kıyıbandı yerleşimi de, dünyadaki pek çok metropolünde olduğu gibi büyük bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Farklı olan, bu süreçte kullanılan araçlar ve yapılan çalışmaların fazlalığıdır.

Şekil 3.23, 3.24: Güney Boston kıyıbandı alanı

3.4.2. İngiltere

İngiltere; diğer Avrupa ülkelerine göre kentsel tasarım ve mimari alanda daha muhafazakar ve gelenekçi bir tutum içindedir. Her ne kadar, başkent Londra Avrupa'nın kapital merkezi olarak görülsede, İngiltere'de; Fransa ya da Almanya'da gördüğümüz yenilikçi ve cesur tasarım örneklerine pek fazla rastlanmamaktadır. Buna rağmen; özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra, mimari açıdan, diğer ülkelerde olduğu gibi imza yapıların inşası hızlanmıştır ki Foster'ın Millenium Dome'u buna en iyi örnektir. Kentsel tasarım alanında; İngiltere'de yapılan çalışmalar ve projeler, daha çok eski kent dokusunun yenilenmesi, kullanılmayan alanların kente kazandırılması ağırlıklıdır. Londra'da, özellikle Thames nehri boyunca ve doklar bölgesinde pek çok yenileme çalışması mevcuttur. Amaç; bu bölgede çok kullanımlı yeni bir kentsel merkez yaratmak, mevcut iş kapasitesini kaldırabilecek donanımda çalışma alanları oluşturmak ve bunu çağdaş ulaşım olanaklarıyla birbirine bağlanan, sürdürülebilir konut kompleksleri, sosyal ve eğlence mekanlarıyla besleyebilmektir. Kamu sektörü ve belediyeler; bu konuda yoğun biçimde yeni fikirler üretmekte ve uygulamaya koymaktadırlar. Yerel yönetimlerin kentsel çevreye verdikleri önem özellikle son yıllarda oldukça artmıştır. Londra hükümet ofisi'ne göre Londra'da 33 tane yerel stratejik ortaklık (Local Strategic Partnership - LSP) mevcuttur ve bunların 20'si komşuluk yenileme fonu (Neighbourhood Renewal Funding - NRF) almaktadır. Benzer şekilde, özel sektör de tasarım çalışmalarına gereken ilgiyi ve desteği vermektedir. Sektör profesyonellerine baktığımızda; kentsel tasarım adı altında İngiltere'de 54 firma çeşitli alanlarda (tarihi çevre koruma, kıyı bandı düzenlemeleri, kentsel parklar ve açık alanlar, kentsel yenileme gibi) hizmet vermektedir (Madanipour, 1996:107).

Kamusal ve özel sektörler dışında pek çok organizasyon İngiltere'de çalışmalarını sürdürmektedir. Bunlara örnek olarak; Urban Design Alliance(UDAL), Thames-Gateway London Partnership, Urban Design Initiatives, Commission for Architecture and Built Environment(CABE), Urban Initiatives gibi kuruluşlar gösterilebilir.

Londra'nın 'Docklands' olarak anılan eski liman alanı, dünyanın en büyük kentsel yenileme alanını oluşturmaktadır. Thames nehri kıyısında 13 km. boyunca uzanan bu alandaki değişimler, İngiltere'nin 1970'lerden günümüze geçirdiği ekonomik, politik ve sosyal değişimlerin bir sonucudur (Basatemür, 2001). Yapımı 19. yy'a uzanan liman havuzları(royal docks), 1970'lerin sonunda Tilbury'de daha modern tesislerin kurulması ile birlikte işlevselliğini yitirip terkedilince, dönemin hükümeti tarafından fiziksel çevreyle

birlikte ekonomik ve toplumsal yaşamı yenileme amacıyla, önceliği yerel belediyelere veren stratejik bir plan geliştirilmiştir. Toplam alanın %80'inin kamu kuruluşlarına ait olduğu bölgede, hedeflenen düzeyde gelişme sağlanamayınca, özel sektörü ve yatırımları alana çekmek için, özel kuruluşlar-kentsel geliştirme kurumları- oluşturulmaya başlanmıştır ve alanların denetimi bu kuruluşlara devredilmiştir. Londra Liman alanları Geliştirme Şirketi (London Docklands Development Corporation - LDDC), 1981-1998 yılları arasında, Docklands'teki kamu alanlarının sahibi olarak, bu alanlara yatırımı cezbetmiştir. Nehrin kıvrımları arasında yarımada şeklindeki bölge, 10 sene için 'girişim bölgesi-enterprise zone-' ilan edilmiş; docklands hafif tren yolu ve bölgede kurulan havalimanı gibi girişimler sayesinde alan, özel sektörün ilgisini çekmeye başlamıştır, yatırımcı şirketlere vergi muafiyetleri uygulanmıştır. 1987'de Amerika'nın en büyük gayrimenkul yatırımcılarından Olympia & York şirketi, bölgede Canary Wharf projesini başlatmıştır. Bu proje, içerdiği 13 ofis binası ve 5 yeni ofis binası inşaatı ile küçük bir Manhattan görünümüne kavuşmuştur (Basatemür, 2001). Bu gibi olumlu gelişmelerin yanında sosyal açıdan oldukça sıkıntılı olan bölgede, varolan etnik farklılıkları, yoksul semtleri ve konut alanlarını ve işsizliği gidermek için çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır. Anıtsal ölçekte bir kentsel çevre amaçlanan Canary Wharf'ta (şekil, 3.26, 3.27), ticari amaçların gerektirdiği bir yoğunluk ve yükseklik dikkat çekmektedir. Binalar arasında bütünlük kurmak zordur, çeşitlilik ve parçalanma söz konusudur. Isle of Dogs'un bütünü, ölçek, işlev ve mimari tarz olarak çatışmaktadır. Surrey Docks alanında ise, LDDC öncesinde boşalan endüstri yerine sosyal konutların yapımı ve havuzların doldurularak yeşil alan yaratılması planlanırken, LDDC döneminde, havuzların doldurulması durdurularak yatırımcı firmalar, nehre bakan konumlara özel konut yapımı için buraya çekilmiştir. Bu alanda, diğer bölgelere göre sosyal bütünleşme daha iyi sağlanmış, hafif sanayi, ofis, konut, alışveriş ve eğlence gibi işlevlerin bağlantıları düşünülmüştür, çevrede olumlu bir çeşitlilik hakimdir. Docklands bölgelerinin en büyüğü olan Royal Docks; kapsamlı bir master plana sahiptir; bu bölgede, içinde havalimanını da barındıran ulaşım projelerine büyük yatırımlar yapılmıştır. Buna rağmen LDDC beklenen yatırımları sağlayamadığı için, aynı görevi Londra Gelişim Ajansı (LDA - London Development Agency) üstlenmiştir. LDA de LDDC gibi, Londra belediyesinin bölgenin gelişimden sorumlu olarak görevlendirdiği bir kuruluştur. Devlet ve özel sektörle işbirliği içinde çalışmaktadır (LDA, 2004).

Günümüzde, etaplara bölünerek uygulaması gerçekleştirilen Canary Wharf bölgesinin gelişimi büyük ölçüde tamamlanmış olmakla beraber, mevcut alanlarda,

küçük ölçekli tasarım çalışmaları devam etmektedir. Yüksek ve yoğun ofis bloklarının arasında, çalışanlar ve bölgede yaşayanlar için renkli kentsel mekanlar yaratılmaktadır. Bölgedeki Cabot ve Canada meydanları buna örnek gösterilebilir (şekil 3.24, 3.25). LDA da çalışmalarını sosyal boyutta yoğunlaştırmıştır (LDA, 2004).

Şekil 3.25: Canary Wharf Cabot meydanı

Şekil 3.26: Canary Wharf Canada meydanı

Şekil 3.27: Canary Wharf bölgesinin revitalizasyon öncesi durumu

Şekil 3.28: Canary Wharf bölgesinin revitalizasyon sonrası durumu

3.4.3. Fransa

İngiltere'deki hükümet tarafından desteklenmekle birlikte özel yatırımcılar tarafından gerçekleştirilen kentsel yenileme projeleri yerine Fransa'nın başkenti Paris'te son yıllarda doğrudan hükümet tarafından gerçekleştirilen yatırım ve girişimler yer almaktadır. 1981 yılında cumhurbaşkanı seçilen Francois Mitterand öncülüğünde başlatılan 'Büyük Projeler-Grands Projets- girişimi; Paris'i dönüştüren çok kapsamlı bir yapı programıdır. Bu yapıların bütünü, Avrupa'da son yıllarda doğrudan devlet eliyle yapılan en kapsamlı proje grubunu oluşturmaktadır (Bilsel, Erkal, 2000).

Avrupa Birliği'nin oluşumunda öncü rol oynayan Fransa'nın birleşme yolunda ilerleyen Avrupa'da olduğu kadar dünyada da konumunun güçlendirilmesi yönünde etkin bir politika izleyen Mitterand'ın gerçekleştirdiği Büyük Projeler, kapsamlı bir mimari yapı programı olmanın ötesinde, cumhurbaşkanının, ulusal sınırların ötesine taşan devlet politikasının son derece önem taşıyan bir aracıdır. Büyük projelerin ardındaki vizyon; Paris'in dünya çapında bir kültür metropolü olma özelliğini vurgulamak ve geleceğe taşımaktır (Bilsel, Erkal, 2000).

Londra'da Canary Wharf ve Paris'te La Defense (şekil 3.29); hedef, süreç ve sonuç açısından birtakım farklılıklara sahip olmakla beraber temelde aynı doğrultuda ilerleyen ve gelişen iki projedir.

Ekonomik ve teknolojik değişimler, tarihi kent merkezinde yer, ulaşım gibi sorunlar ortaya çıkmaya başlayınca, Paris'te tarihi dokuya zarar vermeden; Brüksel, Londra, New York gibi şehirlerle yarışacak ve Avrupa'nın temel iş merkezini yaratmak amacıyla yapılan girişimlerin başlangıcı 1950'lere uzanmaktadır. Büyük projeler'in amaçları:

- boş endüstriyel alanları post-endüstriyel aktivitelerle değiştirmek,
- şehir merkezinin; ticaret, ulaşım ve kültürün odak noktası olarak önemini arttırmak,
- kentsel merkezin doğu ve batı bölümleri arasındaki dengesizliği gidermek,
- tarihi alanları yenilemek ve bu alanları yeni bir sınıf için yerleşime açmak; şeklinde özetlenebilir.

La Defense ilk iki madde için başlatılmış bir çalışmadır. Paris'te 19. Yy'da yapılan mimari hataları tekrarlamamak adına tarihi merkezde, binalar, boyutlar, yükseklikler vb. ile ilgili koyulmuş katı kurallar mevcuttur. La Defense, Paris şehir sınırlarının hemen

dışında yer aldığı için bu zorunluluklardan bağımsız bir gelişmedir. Tarihi iş merkezinin batısında yer alır ve ona Champs Elysees, metro hattı, tren yolu hattı ile bağlanır.

Planlama ve gelişimde, yerel yönetim, bakanlıklar, özel girişimciler arası koordinasyonu sağlayan bir kurum olan l'Etablissement Public d'Amenagement (EPA)'ya bağlı olarak 1958'de l'Etablissement Public d'Amenagement de la region de La Defense (EPAD) kurulmuştur. Kamu ve özel sektör işbirliği ile bölgede politik kontrolü sağlamak için de Delegation a L' Amenagement du Territoire et la l'Action Regionale (DATAR) kurulmuştur (Bilsel, Erkal, 2000).

Gelişmenin ilk zamanlarında, zamanlarda yeterli miktarda ofis alanının olmaması, bakanlığın yatırımcılara alanda tam kontrol vermemesi ve birtakım kısıtlamalar getirmesi, özel sektörün bölgeye yatırımını oldukça düşük seviyede tutmuştur ve bu durum bölgenin gelişimini yavaşlatmıştır. Bu yavaş gelişimi hızlandırabilmek için 1978'de DATAR; ofisler için bölgede fazladan yer tahsisi, birtakım vergi muafiyetleri gibi önlemler almıştır. Bu önlemlerden sonra yatırımlar artarak devam etmiştir.

La Defense ile Canary Wharf'ı karşılaştırdığımızda; La Defense'in şehir merkezine bağlantısının güçlü olduğunu (şekil 3.30), buna karşılık Canary Wharf'ın Londra merkezinden izole olduğunu söylemek mümkündür. Paris'teki gelişim bütünüyle hükümet tarafından yönetilirken Londra'da kontrol özel sektöre devredilmiştir. Her iki gelişimde de ulaşım önem verilmekle birlikte, La Defense 'te daha başarılı olduğunu görülmektedir. İkisinde de özel kuruluşlar gelişimi organize etmek için kurulmuştur (EPAD / LDDC). Paris, tarihi iş merkezine yönelim olmaması için katı kurallar koyarken, Londra; Canary Wharf ile yarışabilmek için tersi bir uygulama içindedir.

Şekil 3.30: Paris La Defense bölgesi

Şekil 3.31: La Defense bölgesinin Champs Elysees'den gelen ana aksı karşılayan meydanı.

Şekil 3.32: La Grande Arc, meydanın zaman içinde çeşitlilik gösteren aktivitelerle kullanımının artması sağlanmaktadır.

3.3.4. Almanya

Almanya'nın başkenti Berlin'de de tıpkı diğer büyük kentlerde olduğu gibi, kentsel tasarım alanında, özellikle kamu kuruluşu ve belediyelerde büyük gelişmeler ve ileriye dönük projeler mevcuttur. Geçtiğimiz yıllarda, Berlin belediyesine bağlı 'kentsel gelişim bölüm senatosu' tarafından hazırlanan 'kentsel gelişim planları(urban development plans- UDP's)', kent bütünü için tasarlanan; çalışma, yaşama, sosyal altyapı, ulaşım gibi farklı fonksiyonlara yönelik hedefleri ve kararları içeren, gelecek planlaması için temel teşkil eden kapsamlı planlardır. Berlin belediyesinin konuya detaylı yaklaşımının sebeplerinden biri de; 3 yılda bir düzenlenen 'Dünya Metropol Kongresi (metropolis World Congress)'nin 2005 yılında Berlin'de düzenlenecek olmasıdır. Belediye; planlama, bina, konut yerleşimleri, çevre, trafik düzenlemesi gibi alanlarda, ileriye dönük projeler gerçekleştirmektedir (SUD, 2004).

1999 yılında Berlin yönetimi, özel gelişim ihtiyaçları duyan 15 alan belirlemiş, 2001 yılında 2 alan daha ekleyerek; bu alanlarda komşuluk yönetimini uygulamaya koymuştur.

Berlin kıyı yerleşimlerinin gelişimi:

21. yy'ın şehir merkezinin revitalizasyonlarına sahne olacağını belirten belediye; kullanılmayan nehir kenarı yerleşimlerinin yeniden kentleştirilmesi sürecini başlatmıştır. Londra, Paris, Amsterdam'da olduğu gibi; kıyı kenarında yaşayabilmenin avantajlarından yararlanmak isteyen Berlinliler, bu alanların, mevcut konut ofis ve rekreasyonel alanların kombinasyonuna katılımını sağlamayı ve böylece kentin daha çekici hale gelmesini hedeflemektedirler. Belediye, planları detaylı bir biçimde göstererek, yaşayanların, yatırımcıların yerel yönetimlerin ilgisini çekmek ve ileride katılımlarını sağlamayı hedeflemektedir.

Berlin'in Avrupa Birliği programı olan 'interreg II C – Baltic Sea Region – Waterfront Urban Development' içinde yer alması, kentin bütünü için bir 'kıyıbandı yerleşimi gelişim planı - waterfront location development plan (WLDP)' oluşturulmasını sağlamıştır. Planın temelinde, dışa yayılmadan çok mevcut kent dokusunun geliştirilmesi düşüncesi ve yerel ajanda 21 aksiyon planı yatmaktadır. WLDP, 'kentsel gelişim bölüm senatosu' tarafından, 1990'lardaki büyümenin eleştirel değerlendirilmesinin yapıldığı zamanlarda ortaya koyulmuştur. Demografik, sosyal, çevresel ve ekonomik duruma ait gerçekçi tahminler, kentin, kısmen çekici alanlarda sürdürülebilir bir büyümeye devam etmesi gerektiği yönündedir. Kıyıbandında bütünüyle yeni bir şehir tasarlamak yerine, daha

küçük alanlar için hazırlanan planların kademeli biçimde gerçekleştirilmesi, değişen ihtiyaçlar ve limitli kamu kaynakları açısından daha doğru bir tavır gibi görünmektedir (SUD, 2004).

Bunlara ek olarak; WLDP'in anahtar bulgularından biri de, önemli 4 alandaki projelerin kentin gelişim politikasına göre kısa zamanda başlaması gerektiğidir. Toplam 18 km uzunluğundaki nehir kenarı arazide, 35,000 konut binası ve 45,000 ofis işi için mekanın, önümüzdeki yıllarda yaratılması hedeflenmektedir. Bu dört alanın imaj çalışmaları, kullanım özellikleri, gelişim amaçları, yöntem, kentsel planlama proje tasarımı, fizibilite çalışması, strateji, öncelik ve değerler, dönüşümün uygulanacağı aşamalardan oluşan alanın daha detaylı analizleri yapılmıştır.

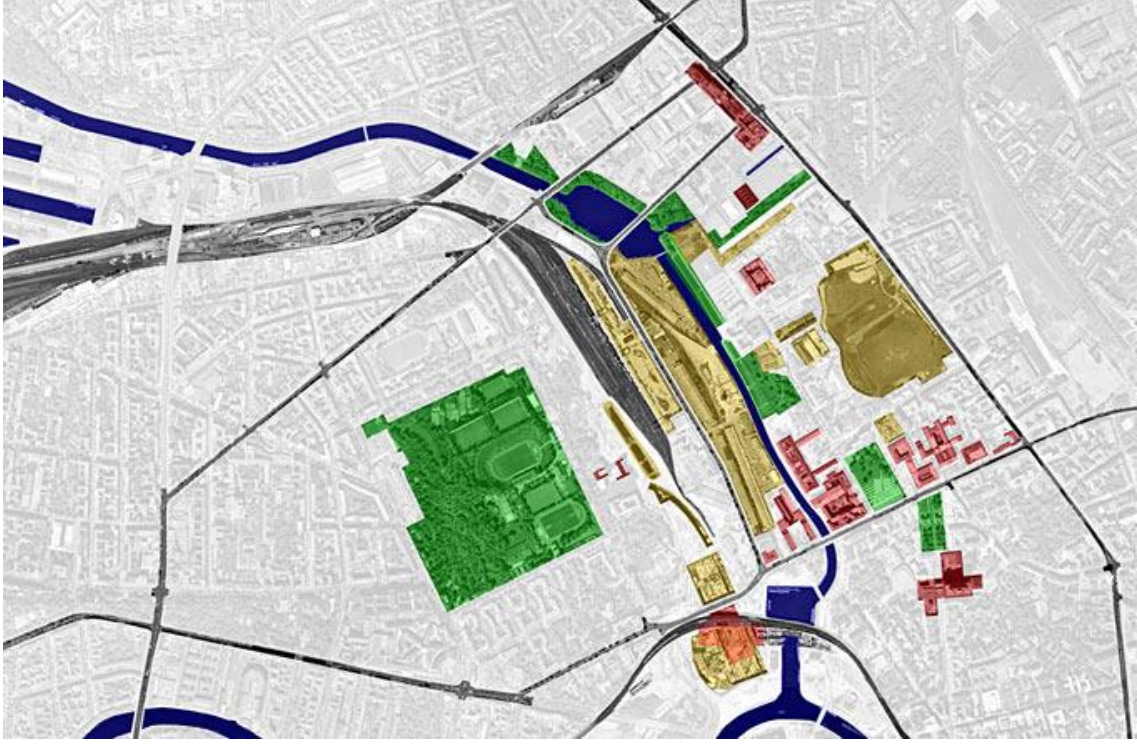
Bu bölgelerden biri olan Nordhafen Limanı ve çevresinin gelişimi (şekil 3.32, 3.33), Berlin'in yeni ana tren istasyonuna ve hükümet bölgesine olan yakınlığından etkilenmiştir. Master plana göre; Nehrin dar profili, artistik elemanlarla vurgulanacak bir açık alan ve eski tren istasyonundaki müze arasındaki kaşılıklı etki ile daha da güçlendirilecektir.

Tasarım bağlamı; lineer kuzey-güney strüktürünü izlemektedir, trenyolu ve kıyıbandı arasındaki uzunlamasına parçalanmış kullanımların gelişimine olanak sağlamaktadır. Çok amaçlı bir komşuluğun gelişimi de organize edilecektir. Servis temelli küçük işyeri yapıları, başkentteki enstitülere yakın olmaları gereken şirket genel merkezleri, trenyolu boyunca konumlandırılacaktır. Konferans işlevleri, oteller ve diğer merkezi kullanımlar ise ana cadde boyunca yerleştirilecektir. Düşük yoğunluklu konut gelişimi suya doğru yönlendirilecektir. Yeni yapılacak köprüler; büyük açık alanlar ve komşuluklar arasında bağlantı sağlayacaktır (SUD, 2004).

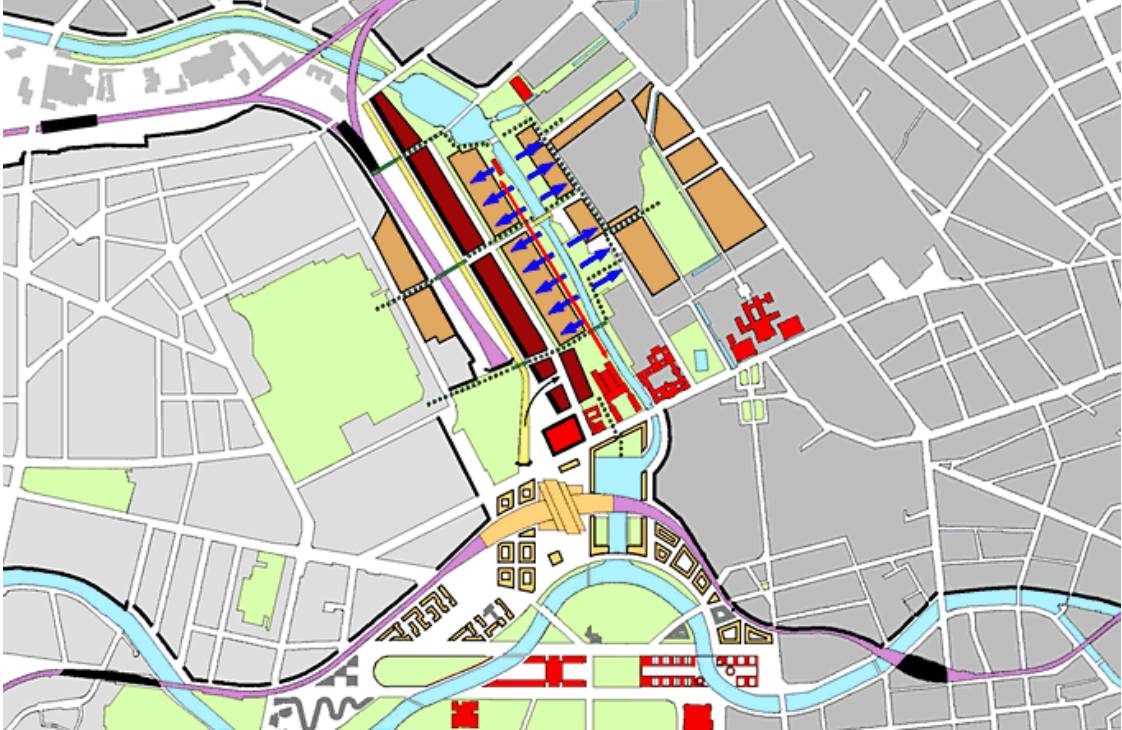
Berlin'de büyük ölçekli projeler:

Kentin revitalizasyonu bağlamında pek çok büyük ölçekli projenin de adımları atılmıştır. Bunlardan biri de; Alexanderplatz'ın yeniden tasarlanmasıdır. Doğu altkent bölgesinde 2013 yılına kadar kompakt yüksek yapılardan oluşan bir kompleks inşa edilecektir. 1993 yılında kentsel gelişim projesi alman iki mimar Koollhoff ve Timmermann tarafından çizilen bölge, kentte modern ofis yerleşim alanı olarak önem taşımaktadır. Ofis yerleşimlerinin yanı sıra konut, eğlence ve dinlenme mekanları da proje kapsamında düşünülmüştür (SUD, 2004).

Berlin – Nordhafen Limanı Planlama ve Tasarım Çalışmaları:

Yeşil alanlar	Yenilenecek tarihi yapılar
Geçiş elemanları	Su kanalları
Kentsel çevreyi yapılandıran elemanlar	

Şekil 3.33, 3.34: Planlama hedefleri

3.4.5. İspanya

İspanya'nın başkenti Barcelona, 1992 yılında kentte gerçekleştirilecek olimpiyat oyunları dolayısıyla, öncesinde rastlanmamış büyüklükte ve kalitede bir kentsel tasarım projesi gerçekleştirmiştir (şekil 3.34, 3.35). Barcelona kentinin kuzeydoğusunda kalan ve olimpiyatlardan önce yenilenmesine karar verilmiş olan Poblenou bölgesi, şu anda da şehrin en büyük şantiyesi durumundadır. 1992 olimpiyat oyunları dolayısıyla başlamış olan sürecin bir uzantısı olarak, 'Universal Forum of Cultures 2004' organizasyonu dolayısıyla bölgenin revitalizasyonu yeniden gündeme gelmiştir. 1992'de başlayan sahilin yeniden kullanım süreci bugünkü Poblenou yenileme projesinin de yolunu açmıştır (Gökbayrak, 2004).

Yeni teknolojik devrimde öncü ve etkin rol almak isteyen Barcelona, bilgi temelli ekonomi için gerekli altyapıyı oluşturma çalışmalarını başlatarak; 19. yy İspanya'sının ana endüstri merkezi olan Poblenou'yu bölgenin en önemli ekonomik ve teknolojik platformu haline getirmeyi ve diğer metropollerle yarışabilmeyi hedeflemiştir.

Barselona'nın geleneksel ekonomik/kentsel planlama stratejisi, ekonomik aktivitenin temeli olan üretim sektörüne göre şekillenmekteydi. Günümüzde, endüstriyel üretim modelinden bilgi temelli ekonomiye geçiş; 1976 metropoliten master planında '22a' alanları olarak tanımlanan, Poblenou'nun eski endüstriyel alanlarının kentsel planlama klasifikasyonunun yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir ve Temmuz 2000'de yeniden düzenlenmiş metropoliten master planı (MPGM) onaylanmıştır (BCN, 2004).

21. yy.'a yaklaşırken; gelişen teknoloji ve değişen yaşam koşullarını göz önüne alarak başlatılan bu projede; yeni ekonomik aktiviteler, enformasyon ve iletişim teknolojileri (ICT) doğrultusunda, genel metropoliten planın modifikasyonu ile, Poblenou endüstriyel bölgesinin, yeni 22@BCN aktivite bölgesine transformasyonu çalışmaları başlatılmıştır. Enstitüler, endüstri ve ekonomi sektör profesyonelleri, enformasyon-iletişim teknolojileri uzmanları, sosyologlar, planıcı ve mimarların ve kullanıcıların da katılımıyla gerçekleştirilen pek çok etütten sonra, 1999'da son proje ortaya çıkmıştır. Temmuz 2000'de 'Barselona şehir konseyi kentsel planlama birimi' tarafından onaylanan yeni plan, büyük ölçekli iç reform niteliğindedir. Planda; kullanım çeşitliliğinin getirilmesi, konut alanlarının arttırılması, mevcut alanların geliştirilmesi temel ilkeleri doğrultusunda; mevcut 22a endüstriyel zonunda yeni 22@ aktivite alt zonunun yaratılması ve bu alandaki konutların korunması, @ aktiviteleri için gerekli kamusal işlevlerin sağlanması, bölge için yeni standartların getirilmesi, gibi kararlar alınmıştır.

Yapılan dönüşümlerle, demiryolları ve endüstri yapıları ile denizden kopmuş olan bölge, ilk olarak iş ve konut alanı potansiyeliyle öne çıkmıştır. Proje kapsamında; atık su arıtma tesisi, katı atık sınıflandırma/geri dönüşüm fabrikası, termal güç istasyonu gibi önemli altyapı sistemlerinin de renovasyonu söz konusu olmuştur. Nouvel, Perrault, Herzog& de Meuron, Toyo Ito gibi dünyaca ünlü mimarlar dönüşüm kapsamında belirli alanlarda projelerini uygulamaktadırlar (Gökbayrak, 2004; BCN, 2004).

Bu kentsel projede, konutlar, modern endüstri yapıları, ofisler, mağazalar ve otellerden oluşan karma fonksiyonlu bir bölge yaratmak amaçlanmıştır ki bölgenin düşük yoğunluğu bunun gerçekleştirilmesine olanak tanımıştır. Proje, sürdürülebilirlik, gürültü kirliliği kontrolü, enerji korunumu, mobilite, iletişim, su ve atık döngüleri konusundaki öngörülere öncelik verir (Gökbayrak, 2004: 68-69).

Poblenou eski endüstriyel alanının yenileme projesi (şekil 3.36-3.38), projenin yeniliği, özellikleri, değeri ve konumu itibarıyla şu an Barcelona'da yürütülen projelerin en önemlisidir. Toplam 2,000,000 m²'lik alanı kapsamaktadır ve Eixample alanının 117 bloğunu içermektedir (BCN, 2004).

Yeniden düzenlenmiş metropoliten master planı (MPGM – 22@ planı); yeni gereksinimlere ve değişimlere göre ele alınan esnek planlama sistemi, farklı tiplerdeki özel planların oluşturulması ile sonuçlanmıştır (BCN, 2004).

Belediyeye ait girişimler:

Öncelikli seçilmiş alanlar için planlar; kentsel yenileme ve iyileştirme adıyla belli alanlarda yapılan çalışmaları içermektedir. Devredilmiş alanların yeniden lokasyonu için özel planlar ise; sosyal konutlar ve @ işlevleri için devredilen-boşaltılan alanların yeniden dağılımı için hazırlanan planları içermektedir. Belli cadde ve sokaklar üzerinde belirlenen bloklar için hazırlanmışlardır. MPGM, özel girişimcilere bu planları, belli kriterlere göre uygulama imkanı tanımaktadır ve her özel plan, sosyal korumaya tabi tutulacak konutlar(22@HS), işlevler(7@), açık alanlar(6b) ve yerel işlevler(7b) uygulamalarından birini içerecek biçimde arazinin boşaltılmasını gerektirir. Bunun sonucunda her blokta yukarıdaki farklı kullanımların birini hedefleyen mekanlar dizisi oluşacaktır. Belirlenen 3 blokta, vergiden muaf olarak gerçekleştirilecek bu planlar için, hangi işlevlerin yer alacağı da kriterlerle ve esaslarla belirlenmiştir. Bu planlar temmuz 2002'de şehir konseyi tarafından onaylanmıştır (BCN, 2004).

Özel girişimler:

Bölgedeki özel girişimler; en az 1 kent bloğu içeren planları, birleştirilmiş endüstriyel binaları, önemli endüstriyel binaları, birleştirilmiş konut cephelerini ve 2000 m²'nin üzerindeki alanları içerir (BCN, 2004).

Poblenou'nun kentsel ve ekonomik dönüşümünü ise yeni kurulacak bir şirket yürütecek, bu kapsamda şirket; proje planlama, yönetim ve uygulaması; altyapının, kentsel servislerin ve kamusal mekanların planlama, geliştirme, tasarım, inşa ve yönetimi ile bu endüstriyel üretim alanlarının ulusal ve uluslararası gelişiminden sorumlu olacaktır (Gökbayrak, 2004: 68-69).

Şekil 3.35: Poblenou bölgesinin 1992 olimpiyat oyunları öncesindeki tasarımı

Şekil 3.36: Poblenou bölgesinde ilk projenin uygulama aşaması

Şekil 3.37, 3.38, 3.39: poblenou bölgesinin Forum 2004 için yeniden tasarlandığı, yeni işlevlerin de yer aldığı son proje.

3.4.6. Hollanda

2. dünya savaşından sonra yerle bir olan Rotterdam, hızla ve uzun vadeli bir planlamayla kendini yeniden inşa etmiş ve Avrupa'nın en önemli mimarlık merkezlerinden biri olmuştur. Uygulanan ve devam eden gelişim projeleri sonucunda kent, sadece liman aktiviteleriyle değil, mimarlığı ile de gündeme gelmektedir. Rotterdam'ın güncel en önemli yeniden yapılanma projelerinden biri olan Kop van Zuid projesinde, bölgenin canlandırılması ve Maas nehrinin kuzeyindeki şehir merkezinin devamı niteliğinde bir bölge kazanımı söz konusudur.

Geçen yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa'nın en büyük liman hizmetlerine sahip olan Rotterdam'da, liman bölgesinin şehir dışına kaydırılması ile Kop van Zuid rıhtımı fonksiyonunu yitirirken (şekil 3.39), bu gelişmeye paralel olarak kentin konut, ofis, kamusal mekan ihtiyacı ve kent merkezini çevreleyen yerleşimlerin ekonomik açıdan kalkındırılma ihtiyacı da artmıştır. 2010 yılına kadar bölgenin mevcut kent merkeziyle bütünleşmesi amaçlanmaktadır (Gökbayrak, 2004).

Liman işletmelerinin yer değiştirmesinden sonra ıssız kalan Kop van Zuid'in yeniden yapılandırma projesinde (şekil 3.40), bölgenin karakteristiğini oluşturan tarihi iskeleler, vinçler ve antrepolar korunarak modern yaşam gereksinimleriyle, çalışma ve eğlence mekanları birleştirilmiştir.

Bölge için ilk öneri, 1978 tarihinde hazırlanan master plandaki 4000 konuttu. İlk sosyal konutlar 1980'lerde inşa edilmeye başlandı. Aynı dönemde, kaliteli konut ve iş merkezleri için de yerleşim yeri ihtiyacı doğmuştu. 90'lı yıllarda; sosyal, ekonomik, idari ve yerleşim alanındaki gelişmeler ilgi uyandırmaya başladı ve kent yönetimi daha ciddi olarak eski liman bölgesinin yeniden planlaması üzerine çalışmaya başladı. Bölgenin gelişimi üzerine kalitenin sürdürülebilirliği açısından üç ana alan belirlendi: kentsel planlama ve tasarım, kamusal açık alanlar ve Kop van Zuid gelişim planı. Sonuncu alan, kentin bu bölgesinin gelecekteki fonksiyonlarını belirleyip temel olarak konut, iş alanı ve eğlence mekanlarını barındıracaktır. Bu proje için, idari yöneticiler, müşteriler, şehir plancıları, mimarlar ve diğer profesyoneller, planlanmış master plan üzerinden kaliteli bir çevre için ortaklaşa çalışmışlardır (Gökbayrak, 2004).

Kop van Zuid, şehir idaresinin ve özel kuruluşların ortaklaşa çalıştığı bir projedir ve uzun vadeli ve her ölçekte düşünülmüştür. Proje kapsamında, bölgenin kamusal imajının oluşturulması için çalışan ve bölgeye kendine özgü bir kimlik kazandırmayı amaçlayan bir iletişim grubu ile amacı, her alanda oluşan personel gereksinimini,

öncelikli olarak çevre yerleşimlerden karşılamak olan Ortak Çıkar Proje Grubu da bulunmaktadır. Bu proje; mimarlığın, tüm organizasyonun içinde bir düğüm noktası olduğunun ve ancak tüm diğer düğüm noktalarıyla beraber bir sistem oluşturduğunun bilinci ile hareket edilen bir yeniden yapılanma projesidir.

Altyapı çalışmaları: Projenin başından beri tasarımcılar, bölge için en önemli başlangıç noktasının şehir merkeziyle kurulan iyi ulaşım bağlantıları olduğu görüşünde birleşmişlerdir. İdareciler tarafından da desteklenen bu görüş sonucunda, bölgenin temel altyapısını oluşturan Erasmus Köprüsü (şekil 3.41), viyadük, metro istasyonu ve yeni tramvay sistemi finanse edilmiştir.

Yaşama, çalışma ve dinlenme mekanları: konut alanlarındaki çeşitlilik, farklı gelir gruplarının bir arada bölgede yaşamasını öngörerek tasarlanmıştır. Her bir kesimin farklılaşan ihtiyaçlarına uygun farklı konut tipleri geliştirilmiştir.

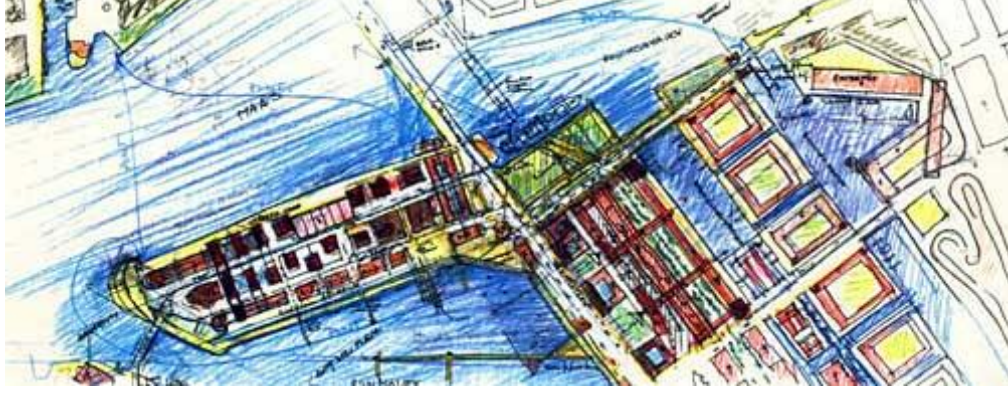
Antrepo alanı: mağazalar, kafeler, restoranlar ve yat limanı ile canlanan antrepo alanında dört yüzden fazla konut da bulunmaktadır.

Rotterdam'ın Kop van Zuid bölgesinin yeniden yapılanma çalışmaları, diğer örneklerden farklı olarak, çeşitlilik içeren nitelikli mimari diliyle öne çıkar. Bölgede, Rem Koolhaas, Renzo Piano, Norman Foster gibi önemli mimarların projeleri uygulanmıştır.

Proje kapsamında; 5300 yeni konut, 400.000 m² ofis alanı, 35.000 m² iş alanı, 30.000 m² eğitim yapıları, 30.000 m² rekreasyon ve diğer kullanım alanları ile öze kullanım için inşa edilmiş 7.000 araçlık ve kamuya açık 1.300 araçlık otopark mevcuttur. Bölgede, 15.000 kişinin yaşaması, 1.800 kişinin çalışması hedeflenmiştir. Proje uygulama aşamasındadır (Gökbayrak, 2004).

Şekil 3.40: Kop van Zuid bölgesi

Şekil 3.41: Kop van Zuid bölgesi tasarım eskizi

Şekil 3.42: Kop van Zuid bölgesi
ve Erasmus köprüsü

3.4.7. Türkiye

Her ne kadar son yıllarda ülkemizde, özellikle İstanbul'da kente ve kentsel tasarıma verilen önem artmış gibi görünsede, dünyadaki diğer metropollerle karşılaştırıldığında yapılan çalışmaların yetersizliği açıkça görülmektedir. Bunun en önemli sebebi hiç şüphesiz ekonomik ve yasal yetersizliklerdir. Pek çok ülkede, kentlerin içinde bulunduğu dönüşüm sürecinde, değişen dünyada önemli bir yer edinebilmek adına pek çok girişimde bulunulduğu, kentlerin görsel, niteliksel ve niceliksel imajlarının ön planda tutulduğu, bu doğrultuda özellikle geniş yetkilere sahip yerel yönetimlerce olmak üzere, özel sektörün de katılımıyla yeni projeler üretildiği ve bu projelerin gerekli yasalar çıkarılarak ve bütçe sağlanarak uygulandığı göz önünde bulundurulursa, ülkemizde benzer nitelikte girişimlerin ne kadar sınırlı bir çerçevede gerçekleştiği daha iyi anlaşılır.

Buna rağmen, henüz ilk adımlarının atıldığı bu girişimlerin ilerleyen yıllarda daha sağlam bir yapıda devam edeceğini düşünmek çok yanlış sayılmaz. İstanbul'da, diğer metropollere göre en büyük eksikliklerden biri, kente ve kentsel tasarıma yönelik çalışmaların tek bir kurum tarafından gerçekleştirilmeye çalışılması, organizasyonel yapı eksikliği ve katılım azlığıdır.

Kentsel tasarım projeleri üretmek ve uygulamak amacıyla, 1992 yılında kurulan İBB Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Koordinatörlüğü, 1994'te Yeni Yerleşmeler Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. Nisan 2001'de Kentsel Dönüşüm ve Yeni Yerleşmeler, Nisan 2002 de Paris Şehircilik Atölyesi APUR benzeri bir yapılanmayla Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü - (İstanbul Şehircilik Atölyesi- İŞAT) adını almıştır. İŞAT'nin görevleri aşağıdaki gibidir:

- yeni yerleşmelerin, dönüşümlerin, kentsel yapılanmanın her ölçekte sağlanması,
- konutla ilgili belediye program, proje, yatırım ve uygulamaları,
- alan genelinde mekansal gelişme perspektifinin AB ile gelişmeleri dikkate alınarak takibi,
- kentsel ve bölgesel gelişme, kapasite artırımı,
- sürdürülebilir kentsel ve bölgesel yapılanma,
- metropolün öncü rolü gereği; uyum programları ve dünya metropollerıyla yarışma potansiyelini harekete geçirmek,
- kaynak ve model araştırmak,

- Güvenilir ve sürdürülebilir kentsel kalitenin tesisi ile uygar kent ve uygar kentli vizyonu kapsamında İstanbul'un evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkarak; tarihi kültürel kimliği ile özdeş, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir dünya kenti statüsü kazandırmak, şehrsel gelişim, çevre ve tarihi dokuyu çok yönlü katkı destek ve katılımı ile ekonomik, sosyal yapı gerçekleriyle sürdürülebilir kılmaktır (İBB, 2004).

2000 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Meclis Kararı ile Projeler Daire Başkanlığı bünyesinde kurulan 'Kentsel Tasarım Müdürlüğü(KTM) de, konuyla ilgili faaliyetleri sürdürmektedir. KTM'nün temel görevi, mevcut kentsel kamusal alanların (meydan, cadde, sokak, yaya alanları, yeşil alanlar, rekreasyon alanları) ve bu alanlarda bulunan tüm kentsel mobilyalar ve öğelerin tasarlanması, bina cephelerinin niteliklerinin belirlenmesi, bina cephelerinde bulunan tüm yapı elemanlarının gözden geçirilmesi, öneriler getirilmesi, kentsel tasarım projelerinin hazırlanması, bu amaçla her türlü avan ve uygulama projesi ihalesi yapılması, şehrin ihtiyaçları doğrultusunda yapılan tüm kentsel tasarım projelerinin belli aralıklar ile gözden geçirilmesi ve yeni çağdaş kentsel mobilya tasarımları ile desteklenmesidir. Hedefi, oluşturulan 2023 konsepti çerçevesinde, kentin cadde ve meydanlarını yeniden düzenlemek, İstanbul'u bir dünya kenti görünümüne kavuşturmadır (İBB, 2004).

Vizyon 2023 kapsamında gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm projelerinin temel alanları, ulaşım, yüksek yoğunluklu yerleşkeler ve açık alanlardır. Bu projeler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Avrasya koridoru projesi (Edirne-istanbul aksı): çalışmalar konsept aşamasında devam etmektedir.
- Merkezi iş alanları (mega) projesi: diğer metropollerle yarışabilmek amacıyla düşünülen bir projedir.
- İstanbul için mega dönüşüm projesi, fuar ve kongreler kenti: Bu proje ile kentin modern silüetinin ulaşım koridorlarına yansıtılması hedeflenmektedir.
- Yerel ve global iletişim iletişim merkezleri dönüşüm projesi – prestij merkezleri ve bilişim vadileri: master planda öngörülen prestij aksında yer alacak bu proje ile dünyadaki iletişim ve bilgi teknolojileri sektörel ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmektedir.

- Yeşil koridor ekolojik dönüşüm projesi: Bu proje ile karadeniz kıyılarından gelen kuzey ormanlık alanlarının marmara'ya koridorlarla taşınması ve bu sayede yeşilin sürekliliğinin sağlanması hedeflenmektedir.
- Haliç çevre koruma projesi: dönüşüm projeleri içinde en eski olanıdır. Haliçin temizlenmesi amacıyla ibb ve iski tarafından 1984'te ilk adımları atılmış bir projedir. Temizleme programı bitirilmiş olmakla beraber bazı kentsel tasarım ve peyzaj çalışmaları devam etmektedir (Baycan, 2003).

Görüldüğü gibi, yukarıda değinilen projelerin pek çoğu henüz fikir aşamasındadır ve üzerinde detaylı çalışmalar gerçekleştirilmiş değildir. Bu vizyonel çalışmalardan çıkarılabilecek sonuç; kentin dünya kenti olması yolunda projeler düşünülmesidir. Daha çok altyapı üzerine yatırım yapılmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin artırılması da hedeflenmektedir. Yukarıda değinilen vizyonel dönüşüm projelerine ek olarak, belediyenin tarihi bölgelerde revitalizasyona yönelik çalışmaları mevcuttur. Bu projeler daha çok kentsel tasarımın sosyo-ekonomik boyutuyla ele alınmaktadır.

Tüm bu hedeflere rağmen, mevcut kurumsal yapıdaki ikilem ve iletişim eksikliğiyle beraber yasal zorunluluklar ve yerel yönetimin yetki alanlarının darlığı, projelerin konsept aşamasından uygulama aşamasına geçişini güçleştirmektedir.

Görüldüğü üzere, İstanbul'da belediye tarafından yapılan kentsel tasarım çalışmaları, Paris, Barcelona ya da Londra kentleriyle karşılaştırıldığında, çok daha küçük ölçeklidir ve parçalanmış bir yapıya sahiptir. Daha çok tarihi bölgeler üzerinde yoğunlaşmak üzere, kentin belirli bölümlerinde, belirlenen hedefler doğrultusunda yenileme ve düzenleme çalışmaları yapılmakta ve bu bağlamda projeler üretilmektedir.

3.5. Bölüm sonucu ve değerlendirme

İçinde yaşadığımız yüzyıl, pek çok gelişmiş ülkenin sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecini tamamladığı ya da son aşamasına geldiği, sosyo – kültürel, ekonomik ve politik dönüşümlerin fonksiyonel dönüşümlere, fonksiyonel dönüşümlerin de formal dönüşümlere ve dolayısıyla değişen kentlere neden olduğu bir gerçektir.

Bu bağlamda kentsel tasarım, yaşadığımız dönüşümlere uyum sağlamaya ve yeniden yapılanmaya imkan tanıyan en önemli araçlardan biridir. Bu aracı en etkin biçimde kullanabilmek amacıyla, teknolojik olanaklardan mümkün olduğunca yararlanılmalı, sadece bugünü değil, geleceği de düşünerek sürdürülebilir kentsel çevreler

yaratabilmek temel hedeflerden biri olarak değerlendirilmeli, tasarlanan çevrelerin yaşayabilmesi ve sahiplenilebilmesi için o çevreyi kullananlarla kentsel tasarımın her sürecinde iletişim içinde olunmalıdır.

Tüm bunları göz önüne alarak günümüz kentsel tasarım uygulamalarını değerlendirdiğimizde, kamu sektörünün, diğer bir deyişle pek çok ülkede yerel yönetimlerin büyük ölçekli projeler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Özel sektör ise, daha çok ekonomik çıkar gözetilen bir yaklaşım içinde olmakla beraber, kentsel çevrelerin oluşumunda son derece etkindir. Gelişmiş ülkelerde, kamu – özel ortaklıklarıyla gerçekleştirilen projelerin fazlalığı dikkat çekmektedir.

Farklı ülkelerdeki yaklaşımları ve uygulama örneklerini değerlendirdiğimizde, sosyo-ekonomik, politik ve teknolojik değişimlere bağlı olarak daha çok kentsel dönüşüm projelerinin gündemde olduğu söylenebilir. Uzun vadeli ve büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilebilmesi, öncelikle bu ülkelerde konuyla ilgili yasal çerçevenin oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuş olmasına bağlıdır. Bununla beraber projeler, doğrudan belediyeler tarafından değil, kamu ve özel sektörleri arasında iletişimi de sağlayan aracı bir birim ya da devlet tarafından da desteklenebilen özel kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir(LDDC, LDA, DATAR, BRA örnek gösterilebilir). Böylelikle, finansal problemlerin aşılması kolaylaşmakta ve tek bir konuya odaklanan bu birimler daha etkin çalışabilmektedirler. Bu kuruluşlar devletin ya da yerel yönetimin kontrolü altındadırlar, aynı zamanda konuyla ilgili mevcut pek çok organizasyon ile işbirliği içindedirler.

Mevcut kentsel dönüşüm örneklerini ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin vizyon 2023 kapsamında ortaya koyduğu büyük ölçekli fikir projelerini karşılaştırdığımızda, ülkemizde benzer bir yapılanma oluşturulmadan bu projelerin hayata geçirilebilirliği tartışılmalıdır.

4. KURAM-UYGULAMA DİYALEKTİĞİ, FARKLILAŞMANIN SEBEPLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. Kuram-uygulama arasındaki gerilim

1960'lerden itibaren, kentsel tasarımın kuramsal açıdan yeniden değerlendirildiğini, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel çevreler yaratmak adına pek çok farklı görüşün ortaya koyulduğunu bilmekteyiz. Özellikle son 20 yılda; Amerika ve Avrupa'da, mevcut kuramsal yapıdan faydalanarak, kendi içinde barındırdığı çeşitlilik, dinamizm ve ölçek itibarıyla politik çerçeveden yoksun olarak değerlendirilemeyecek olan kentsel tasarımla ilgili olarak, gerekli yasal düzenlemeler yapılmakta, kuramsal verilerin uygulanabilmesine, içinde yaşadığımız çevrelere yansıtılabilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Ülkemize baktığımızda ise, son yıllarda benzer yönde girişimlerle karşılaşmakla beraber, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bunların ne kadar sınırlı bir çerçevede gerçekleştiğini görmekteyiz.

İlgili disiplinler çevrelerin konuyla ilgili kuramsal formasyonunun niteliğiyle beraber, uygulama alanında kentsel tasarım ölçeğinde ve beklenen nitelikte çalışmalar gerçekleştirilememesi günümüz kentsel tasarım polemiklerinin en önemli sorunudur. Bu sorunu çözebilmek için, öncelikli olarak, kuram – uygulama ikileminin sebepleri üzerinde durulmalıdır.

4.2. Kentsel tasarım uygulamalarındaki eksikliklerin temel sebepleri

Esas olarak, geniş kuramsal temellere yoksun olan kentsel tasarım, birçok ortamda daha çok mimari düşüncelere dayanan rehberler ve esaslar biçiminde algılanmaktadır. Kentsel tasarımcının öze ilişkin alanı, ortaya çıktığı ülkelerde bile hala tartışılmaktadır. Mimari ölçeğin ötesinde, büyük ölçekteki yerleşmelerde, yerleşmelerin fiziksel özelliklerini belirginleştirmede ve biçimlendirmede, kentsel tasarım ölçeklerarası nitelik ve önem kazanmaktadır. Yine kentsel tasarım, tasarım yaklaşımları ötesinde, yaklaşım ilkelerini belirleyen bir ele alış olmaktadır. Dolayısıyla bu gereklilik içinde, hem öze ilişkin, hem de sürece ilişkin kuram/kuramların birbirini bütünleyici biçimde ortaya

konması bir zorunluluktur. Kentsel tasarımın, yapılanmış çevreyi, mekanın deneyimsel özelliklerine göre yönlendirmesi ve bunun için yönlendirici esasların (rehberlerin) uygulanmasının sağlanması gerekmektedir (Çubuk, 2002:3). Kentsel tasarımın kuram ve uygulamada farklılaşması ile uygulama alanındaki eksikliklerinin temel sebepleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- kentsel tasarımın çokyönlülüğü karşısında kuramların odakçı yaklaşımı, konunun birçok ortamda daha çok mimari düşüncelere dayanan rehberler ve esaslar olarak algılanması
- kentsel tasarımın özüne ve sürecine ilişkin kuramlarının birbirini bütünleyici biçimde ortaya konmayışı
- uygulama aracı olarak kentsel tasarım projesinin içeriğine ve sürecine ilişkin yetkilerin, kurumsal sistemin yapısına yönelik yasa ve yönetmeliklerin oluşturulmamış olması, sürece ilişkin kuramsal yapı eksikliği
- kentsel tasarımın aktörleri arasında gerekli koordinasyon ve işbirliği eksikliği, meslek profesyonelleri, sivil toplum kuruluşları, halkın konuya olan ilgisizlikleri

4.2.1. Kentsel tasarımın çokyönlülüğü karşısında kuramların odakçı yaklaşımı

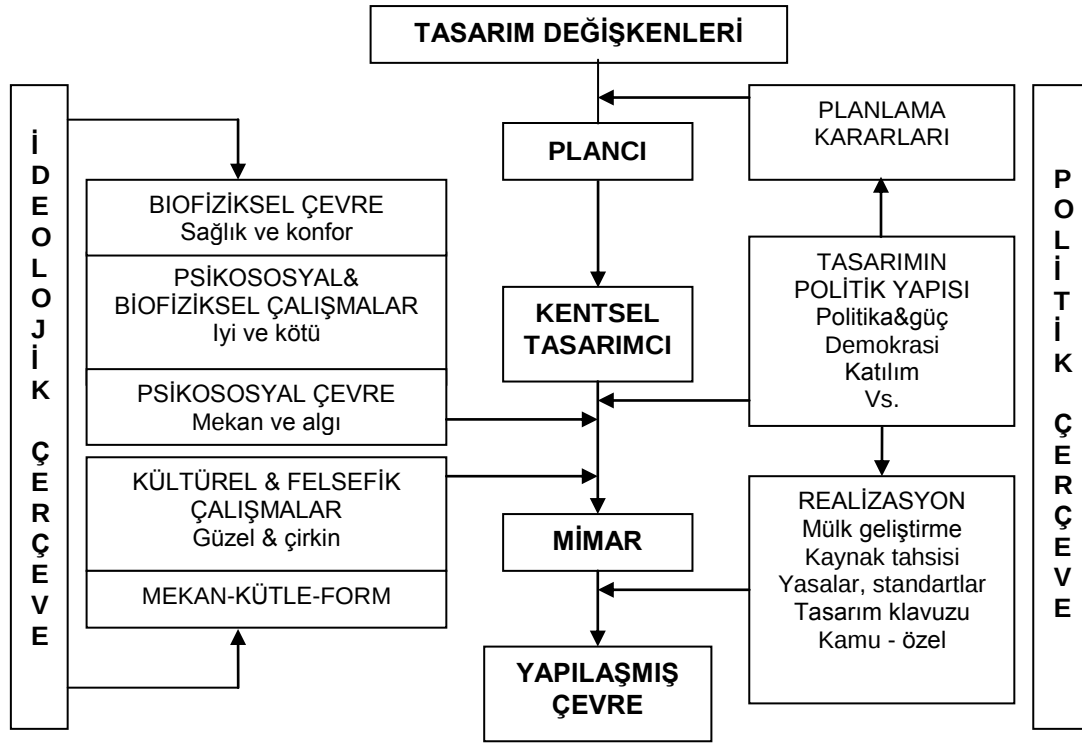
İlk bölümde detaylı biçimde değinildiği gibi kentsel tasarım; farklı pek çok disiplinin ilgi alanına giren, sosyal, psikolojik, çevresel, ekonomik, politik, teknolojik, mekansal vb. girdilerin biraraya getirilip aynı potada eritilerek optimum sonuca ulaşılması gereken, kompleks bir ilişkiler ağıdır. Kentsel tasarımın normatif teorileri ise, büyük çoğunlukla bu girdilerin sadece bir ya da birkaçına odaklanarak, genel çerçeve içinde sadece odaklanılan konu kapsamında çözümler arar ve geliştirir (Stein, 2003). Bu açıdan bakıldığında her ne kadar kuramlar kendi içlerinde tutarlı olsalarda, kentsel tasarım kavramının çokyönlülüğü göz önüne alındığında kuramdan uygulamaya geçişte ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Mevcut kentsel tasarım düşüncesindeki yanılılardan biri, onu kentsel bağlamda, daha büyük ölçekli mimarlık olarak algılamaktır. Bu düşüncede, tasarım üzerine yoğunlaşılır ve 'kentsel' tarafı fazla irdelenmez. Kente, bir bina tasarlar gibi yaklaşmak yanlış ve tehlikelidir. Çünkü, obje olarak da değerlendirilebilecek tek binaların aksine, kentler, büyük ölçekli, aktif ve çok kompleks oluşumlardır, komünite çeşitliliği içerir. kentlerin işleyişindeki karmaşık yolları iyice anlamak, algılamak gerekir. Gelecek için

daha anlamlı kentsel tasarımlar yaratmak için, onun interdisipliner yapısını anlamak gerekir (Çubuk, 2002).

Şüphesiz her teorisyen, kendi bilgi ve eğilimleri doğrultusunda fikirler ortaya koymaktadır. Ancak konu kentsel tasarım olduğunda, farklı konulara yönelik çözüm önerilerin birleştirilerek bütünsel bir yaklaşım içinde olunması zorunludur. Bu noktada farklı disiplinler arası iletişim ve ortak çalışmaların önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Kentsel tasarım teorilerinin uygulamaya dönük sonuçlar ortaya koyabilmesi için pek çok disiplin profesyonellerinin fikir alışverişinde bulunarak daha rasyonel çözümler üretebilmeleri gerekir.

4.2.2. İdeolojik ve politik çerçevenin bütünleşememesi

Şekil 4.1: Kentsel Tasarım Süreci (Günay, 1999).

İdeolojik çerçevenin bileşenleri, politik çerçevenin çıktılarına yansımadağı süreç bütünsellikten söz etmek mümkün değildir.

Kentsel tasarımın ideolojik çerçevesinde eksikliğine değinilen çok yönlü yaklaşımın yanı sıra, bu çerçevenin mevcut ekonomik ve yasal – politik çerçeve ile bütünleşememesi de önemli bir sorundur (şekil 4.1). Unutmamak gerekir ki süreç olarak değerlendirildiğinde kentsel tasarım, her iki çerçevenin bileşenlerini biraraya getirerek

optimum sonuca ulaşma zorunluluğundadır. Ülkemizde ise ideoloji ve yasalar, birbirini bütünleyici nitelikte değildir; ki bu durumun en önemli sebebi bir sonraki başlık altında değinilecek olan sürece ilişkin kuramsal yapı eksikliğidir.

4.2.3. Sürece ilişkin kuramsal ve kurumsal yapı eksikliği

Kentsel tasarım teorileri, güzel ve yaşanabilir çevrelerin nasıl olması gerektiğine dikkat çekerken, bir sonraki adım olan bu çevrelerin nasıl yaratılabileceği konusunda çözümler aramak konusunda yetersizdirler. Kentsel tasarımın sürece ilişkin kuramsal yapılanması; tasarım sürecinin yapısı, analiz, sentez ve değerlendirme aşamaları ile bu aşamalardaki girdiler, bilgi alanları, karar mekanizmaları, kararı etkileyen tarafların, aktörlerin rolleriyle ilgilidir ki bu yapılanma günümüzde kentsel tasarımın çözüm bekleyen yanıdır. Sorun; tasarımın eylem olarak nasıl üretildiği değil, projenin üretim süreci, uygulama ve değerlendirme aşamalarındaki aktörlerin rolü, yetki sınırları, yerel yönetimler gibi kurumların kentsel tasarıma yönelik örgütlenmelerinin oluşturulmasında yatmaktadır (Karaman, 2001).

Önceki bölümlerde sıkça değinildiği gibi; değişen yaşam koşulları, her toplumun, kentin, kendine özgü nitelikleri, beklentileri, çevreyi sahiplenebilmek için aradığı gereksinimler farklıdır. Bu bağlamda, her kent ya da çevre, kuramsal yapılanmayı kendisine faydalı olabilecek biçimde yorumlayıp uyarlamalıdır.

Son yıllarda, gelişmiş pek çok ülkede, yerel yönetimler ve kurulan özel organizasyonlar bu doğrultuda çalışmalar yürütmektedirler. Türkiye’de, yirminci yüzyılın son on yılında kentsel tasarımın kavramının, kuram, kapsam ve uygulama araçları ile ele alınıp, tartışılmasına aracı olan Kentsel Tasarım Sempozyumlarının ikincisinde, ‘Kent Mekanının Tasarımından Hedeflenen’ başlığı altında sunulan bir bildiride, ‘yerel stratejik önceliklerin belirlediği ayrıntılı operasyonel düzenlemelerde, organizasyonel boyut da içeren kentsel tasarım yöntem ve tekniklerinin kullanılmaya başlanması önerilmekte, böylece parsel sınırları içinde biten, dar kapsamlı bireysel, tekil değerlendirmeler ve çözümlemelerden optimal büyüklük ve bütünlükte öncelikli kentsel alanlarda kentsel tasarım uygulamalarına geçilebilir’ denilmektedir (Bilsel, 1992).

Karaman’a göre; bir uygulama aracı olarak kentsel tasarım projesinin içeriğine ve sürecine ilişkin yetkilerin, kurumsal sistemin yapısına yönelik yasa ve yönetmeliklerin oluşturulmamış olması ülkemizde kentsel tasarım pratiğinin gücünü azaltan en önemli

faktördür (Karaman, 2001: 49). Kentsel tasarımın uygulama alanında daha güçlü olabilmesi için, kuramsal yapısının kurumsallaştırılması gerekmektedir.

Ülkemizde, kentsel tasarım proje ve uygulamalarının istenen seviyede gerçekleşmemesinin en temel sebeplerinden biri de, yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları konusunda gerekli düzenlemelerin gerçekleşmemiş olması, benzer şekilde konuyla ilgili örgütlenmenin yetersizliğidir. Amerika ve Avrupa'nın pek çok ülkesinde, özellikle kentsel revitalizasyon konusunda yapılan proje ve çalışmaların tümü, gerekli yasalar çıkartılarak ve finansal imkanlar sağlanarak desteklenen yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir.

1992'de sürdürülebilir çevreleri yaratmak ve desteklemek için yayınlanan gündem 21(Agenda 21)'de, hedefler doğrultusunda ne tür bir mekanizmada toplumların yaşam seviyesinin yükseltileceği belirtilmemiş olmakla beraber, yerel yönetimlerin öneminden, katılım ve kooperasyon oluşturmalarının gerekliliğinden ve sorumluluklarından bahsedilmiştir. Gündemin yayınlanmasından sonra pek çok gelişmiş ülkede bu doğrultuda çalışmalar hızlanmış, İngiltere'de önemli beş yerel otorite bir kampanya başlatarak 3 yıl sonunda ülkenin 541 yerel yönetiminin yarısından fazlasının gündem 21 doğrultusunda, daha iyi çevreler ve yaşam standardı, ekonomik ve sosyal seviye için kendi programlarını oluşturmalarını sağlamıştır (Gilbert, 1996). Ülkemizde mevcut 3215 yerel yönetimden (ki sayının bu denli fazla olması da yönetsel yanlışlığın önemli bir göstergesidir) bu konuyla ilgili en kapsamlı çalışmanın İzmir ve Bursa belediyeleri tarafından gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Benzer şekilde, Amerika'da hazırlanan bir yasa değişikliği tasarısına göre, yerel yönetimlere, kentsel yenileme konusunda oldukça önemli yükümlülükler verilmektedir. Tasarı, yerel yönetimlerin her yıl sonunda bir yıllık finansal rapor hazırlamasını, bu rapora ek olarak, yenileme alanı içinde yeralan her bir projenin verileri ve tanımlamaları, alanın asıl amacının tanımı, alanın başlangıç ve son durum tarihleri, bu tarihler itibariyle borç durumları, yıllık genel değerlendirme, arttırılan fonların kullanımına ilişkin tanımlamalar, kentsel yenileme alanında yapılması gereken işlerin genel sınıflandırması, tamamlanmış olan projeler, projelerin finansal açıdan tür ve kategorisi, her bir proje için bir sonraki mali yıla ait ya da özel fonlardan gelen kaynakların miktarları gibi bilgilerin temini konusunda da görevlendirir (Özden, 2001).

Ülkemizde ise yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları konusunda değişime gidilmesi gerekliliği ancak son yıllarda anlaşılabilmiştir. Bu konuda geleceğe dönük

umut verici çalışmalar gerçekleştirilmekle birlikte, mevcut sorunlar yeniden yapılanma sürecinin hızını azaltmaktadır. Yerel yönetimlerin, daha sağlıklı, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel çevreler yaratma konusundaki temel sorunları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- a. teknik ve ekonomik altyapı yetersizliği: gerek uzman eleman, gerekse bütçe-kaynak yetersizliği yerel yönetimlerin işlevini kısıtlamaktadır.
- b. yerel yönetimlerin vizyon eksikliği: yerel yönetimde söz sahibi olan birimler, 21. yüzyılda yaşanabilir çevrelere ulaşma konusunda vizyon ve birikimden yoksundurlar.
- c. planlama ve denetim sorunları: sağlıksız, yasadışı konutlar, planlama sorunları, alınan yanlış kararlar.
- d. kentsel devingenlikle başa çıkamamak: sosyo-ekonomik, politik, kültürel koşullar ve beraberinde gelen değişim ve devingenlik hızına yetişebilecek bir yönetim ve planlama anlayışı mevcut değildir.
- e. kentsel yoksunluk: iyi gelir, yaşam standartı, sağlık koşullarına sahip olamayan toplumumuzda çevre bilinci henüz oluşabilmiş değildir. Bu durum yerel yönetimlerin halk ile bütünleşmesi gerekliliğini hayata geçirmede sorunlara sebep olmaktadır.
- f. uzun vadeli yatırımlara girişmemek: yerel yönetimlerin seçim dönemleri içinde faaliyetlerini tamamlayabilme kaygısından dolayı gerekli uzun vade isteyen dönüşümler gerçekleştirilememektedir (Turgut, Özden, 2002).

Bu çerçevede; yerel yönetimlerin, bu süreçleri çoktan geride bırakmış ülkelerde izlenen yöntem ve süreçler de dikkate alınarak ve ülkemiz için faydalı bilgilerden yararlanarak, yeniden yapılandırılması gerekliliği açıkça ortadadır. Kent yönetimi ve planlama disiplinlerini bir arada ele alarak yeni ve bütüncül bir anlayışla kurgulanması ve bu sistemi sağlayacak yasal, yönetsel ve stratejik zeminin oluşturulması gerekmektedir.

4.2.4. Kentsel tasarımın aktörleri arasında koordinasyon ve işbirliği yetersizliği

Önceki bölümlerde sıkça değinildiği gibi kentsel tasarım, pek çok disiplinin ilgi alanındadır ve süreç itibarıyla de pek çok aktörün katılımını gerektirir. Bunlar arasında, yerel yönetimler, plancılar, mimar ve mühendisler, sosyologlar, çevre bilimciler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, çeşitli organizasyonlar ve kullanıcı kitlesi sayılabilir. Ancak bu aktörler arasında, gerek tasarım ve planlama, gerekse uygulama ve yönetim aşamalarında gerektiği biçimde bir koordinasyondan bahsedilememektedir.

Ülkemizde, kentlerin yapısını oluşturan önemli kararların çoğu plancılar, mimarlar, kentsel tasarımcılar tarafından değil, aslında kentsel tasarımın içinde olmayan ve çoğu kez bu konuda eğitim görmemiş merkezi ve yerel yönetimler içinde çalışan politikacılar, işadamları, yatırımcılar, vb. tarafından alınmaktadır. Bu karar verici kişi yada grupların kent sistemi içindeki rol ve sorumluluklarının bilincinde olmaları, karar alma sürecinde ilgili profesyonellerin ve yukarıda belirtilen diğer aktörlerin de yer aldığı birimleri oluşturmaları gerekmektedir (Tunçer, 2000).

Yukarıda değinilen pek çok etken; ülkemizde kentsel tasarım teorisi ve pratiği arasındaki boşluğa sebep olmakta, bu sorunların ilgili çevrelerce bilinmesine rağmen çözüm arayışları sınırlı düzeyde kalmaktadır. Söylemin ötesine geçebilen gerçekçi çözümlerin hayata geçirilmesiyle daha iyi kentsel çevrelere kavuşmak mümkündür.

4.3. Eksikliklerin giderilmesine yönelik çözüm önerileri

Önceki bölümlerde kentsel tasarımın kuramsal altyapısını, uygulama aşamasında başarılı örnekler gerçekleştiren ve kuramsal sistemini oluşturmuş ülkeleri inceledikten ve ülkemizdeki eksiklikleri belirledikten sonra, bunların giderilmesine yönelik alınması gereken önlemler ve atılması gereken adımlar sırasıyla aşağıdaki gibidir:

4.3.1. Kentsel tasarımın sürecinin tanımlanması ve rehberler oluşturulması

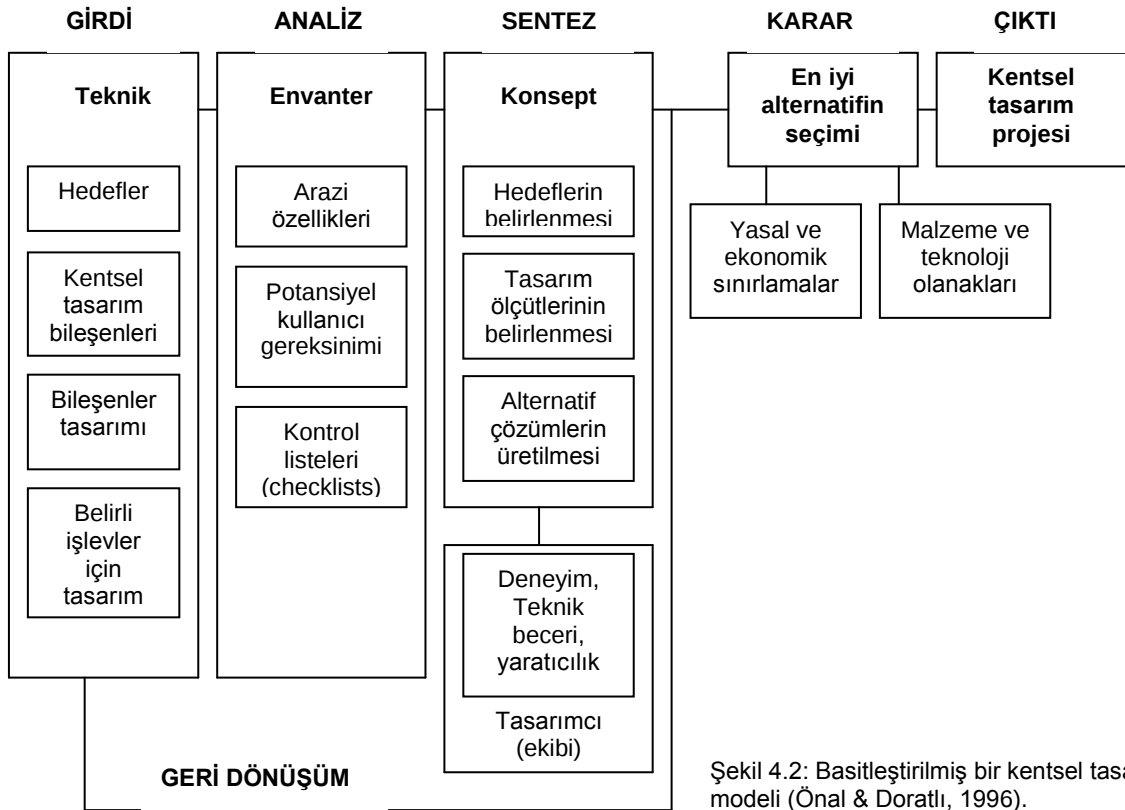
Günümüz koşullarında başarılı kentsel çevreler yaratabilmek için, öncelikle kentsel tasarım sürecinin tanımlanması gerekmektedir. Kentsel tasarımın sürece ilişkin yapısını geliştirmek için yasal, yönetsel ve kuramsal çerçeve oluşturmaya yönelik çalışmalar gündemde olmalıdır (Karaman, 2001).

İngiltere Çevre Bakanlığı'nın desteği ile Kentsel Tasarım Çalışma Grubu'nca 1996'da Londra'da düzenlenen 'Kentsel Tasarım için Yeni Bir Ajanda Sempozyumu'nu izleyen değerlendirme makalesinde R. Cowan, kentsel tasarım sürecindeki beş önceliği şöyle tanımlamaktadır:

1. işbirliği
2. yeterli kaynak
3. fiziksel tasarımın ötesine geçen bir faaliyet alanı
4. stratejik çerçeve
5. 'yer' bağlamının özenle irdelenmesi (Cowan, 1997).

Cowan'ın değindiği bu önceliklerin uygulamaya dönük süreç içinde yerlerini alabilmeleri için, yasal koşulların bu bağlamda yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde mevcut yasa ve yönetmelikler, değişen yaşam koşulları ve gelişmeler karşısında güncelliğini yitirmiş olmakla birlikte, değişiklik yapılması yönünde atılan adımların öncelikli amacının kentsel fayda oluşu konusunda tartışmalar mevcuttur.

Ülkemizde, yapılan araştırma ve çalışmalar sonucu disiplinler çevrelerce hazırlanan kentsel tasarım modellerinin çoğu, girdi – analiz- sentez çalışmalarını gerçekleştirdikten sonra mevcut yasal – ekonomik sınırlayıcılar doğrultusunda geri dönüşümü öngörür (şekil 4.2). Oysa ki olması gereken; yasal, ekonomik ve diğer kriterlerin süreç başında göz önüne alınarak en iyi sonuca ulaşabilmektir. Bu noktada güncel gereksinimler doğrultusunda yasal düzenlemelerin gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4.2: Basitleştirilmiş bir kentsel tasarım modeli (Önal & Doratlı, 1996).

Öncelikle konuyla ilgili mevcut koşullar iyice saptandıktan sonra yapılacak düzenlemelerle yeniden oluşturulacak yasa ve yönetmelikler – politik koşullar ile, ülke koşullarına göre belirlenecek genel kentsel tasarım kriterleri baz alınarak oluşturulacak

stratejik çerçeve, temel girdi olarak ele alınmalıdır. Bu temel stratejik çerçeve doğrultusunda, ileride değinilecek olan, yeniden yapılandırılması beklenen yerel yönetimler, arttırılmış yetki ve sorumlulukları doğrultusunda kendi yerel kentsel tasarım programlarını oluşturmalarıdır. Oluşturulan program sonrasında, her bir problem alanı için spesifik çözüm paketleri – projeler yaratılmalıdır. Bu süreç içinde, kararların alınacağı koşulların iyice anlaşılması ve tanımlanması gereklidir. Bu çerçevede ilgili birimlerce gerçekleştirilecek analiz – sentez çalışmaları, sadece fiziksel-mekansal değil, sosyal ve ekonomik açılardan da ele alınmalıdır. Sürece ilgili tüm birimlerin – toplulukların da katılımı sağlanmalıdır.

Üzerinde çalışılan çevrenin tüm boyutlarını bütünlük içinde ele alarak oluşturulan kentsel tasarım projeleri, amaç ve stratejileri, yöntemleri, analitik ve bilimsel yanları, gerçekleştirme süreçleri ve rol grupları arasından özellikler taşımaktadır (Karaman, 2001: 49).

4.3.2. Yasal düzenlemeler ve yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması

Önceki bölümlerde ülkemizde mevcut yasaların yetersizliğinden ve yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasının gerekliliğinden bahsedilmekle beraber; bu süreçte ne tür düzenlemeler yapılması gerektiği konusunda çözüm önerileri ise aşağıdaki gibidir:

Öncelikle; Tunçer'in de değindiği gibi, uygulamadaki sorunların çözümünde yetersiz kalan her teorik ve pratik katkıdaki eksikliklerin giderilmesi için, somut bir kentsel tasarım politikasının araç ve stratejilerinin belirlenmesi önemlidir (Tunçer, 2000).

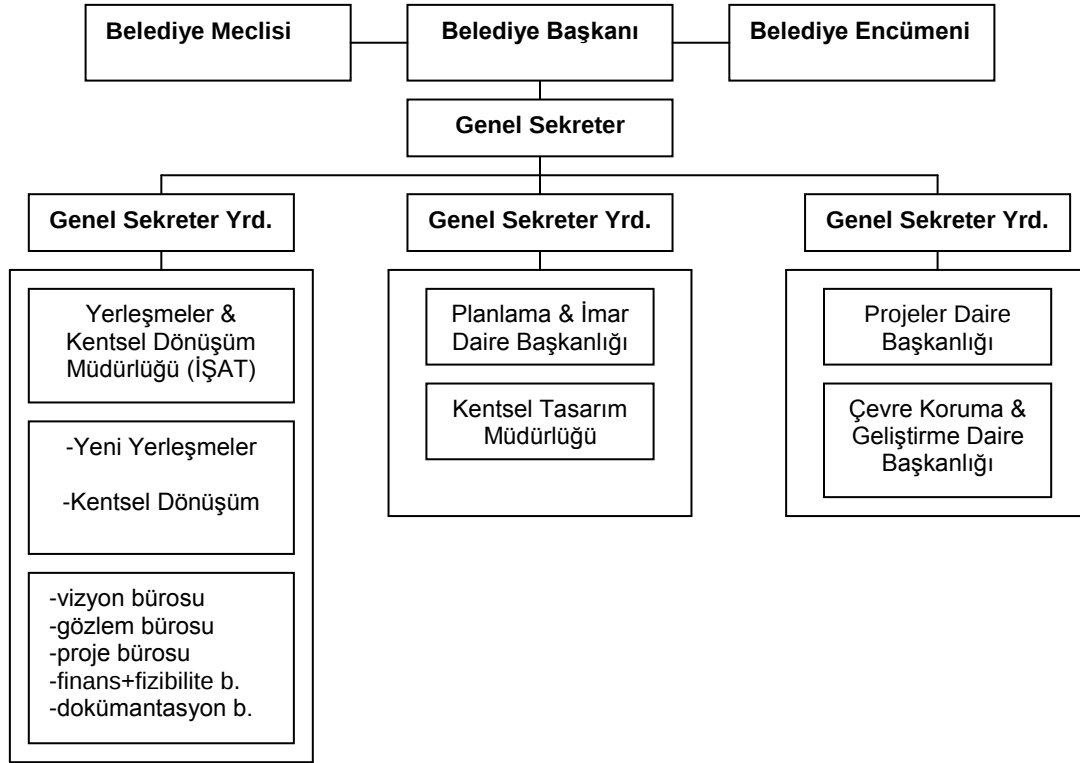
Yerel yönetimlerin, kentsel tasarım ve kentsel yenilemeye ilişkin yetki ve sorumlulukları tanımlanmalı, yasal çerçeve somutlaştırılmalıdır. Yetki paylaşımı, uygulama esasları, mali olanaklar gibi sorunlara netlik kazandırılmalıdır.

Yerel yönetimlerin, daha iyi hizmet verebilmeleri için kendi yerel potansiyellerini, ekonomik güçlerini dikkate alarak, kentsel kaliteyi ve kentlerin çekiciliğini arttırmak ve güçlendirmek için yeni düzenlemelerde kentsel tasarımdan daha çok yararlanmaları sağlanmalıdır (Çubuk, 2002 :5).

Sorunların disiplinlerarası çözümünde bir araç olarak kullanılan kentsel tasarımın geliştirilmesi, yerel yönetimlerde etkin olarak kullanılabilmesi için parasal ve teknik olarak güçlü, yetkili ve geniş açılım içinde konuları ele alabilen birimlere gereksinim bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin, teknik ve parasal bakımdan güçlenmeleri, planlama

birimlerini geliştirmeleri ve kentlerine sahip çıkmalarının gerekliliği nedeniyle, belediyelerin genel bütçeden aldıkları payların arttırılmasının yanı sıra, gelir getirici ve kent rantlarını denetleyici, yönlendirici ve bunlardan pay alıcı bir sisteme kavuşturulmaları gereklidir (Tunçer, 2000).

Yerel yönetimlerde, imar müdürlükleri (ya da daire başkanlıkları) içinde planlama birimleri ile doğrudan ilişkili ve işbirliği içinde çalışacak ‘kentsel tasarım’ üniteleri oluşturulmalıdır. Her ne kadar İstanbul Büyükşehir Belediyesi(İBB)’nde, bu birim yaratılmış olsa da diğer ilgili birimlerden bağımsızlığı ve koordinasyon eksikliği dikkat çekmektedir (şekil 4.3).

şekil 4.3: İBB Planlama & Kentsel Tasarım ile ilgili mevcut organizasyonel yapı (<http://www.ibb.gov.tr>)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde, planlama ve kentsel tasarım konularıyla ilgili olan birimlerin organizasyonel yapısına baktığımızda; aynı hedef doğrultusunda farklı birimlerin, benzer ya da aynı görev ve sorumluluklara sahip olduğu, buna rağmen farklı müdürlükler olarak yer aldığı görülmektedir. Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü bünyesinde 2002’de kurulan İşAT(İstanbul şehircilik Atölyesi) ile, Kentsel

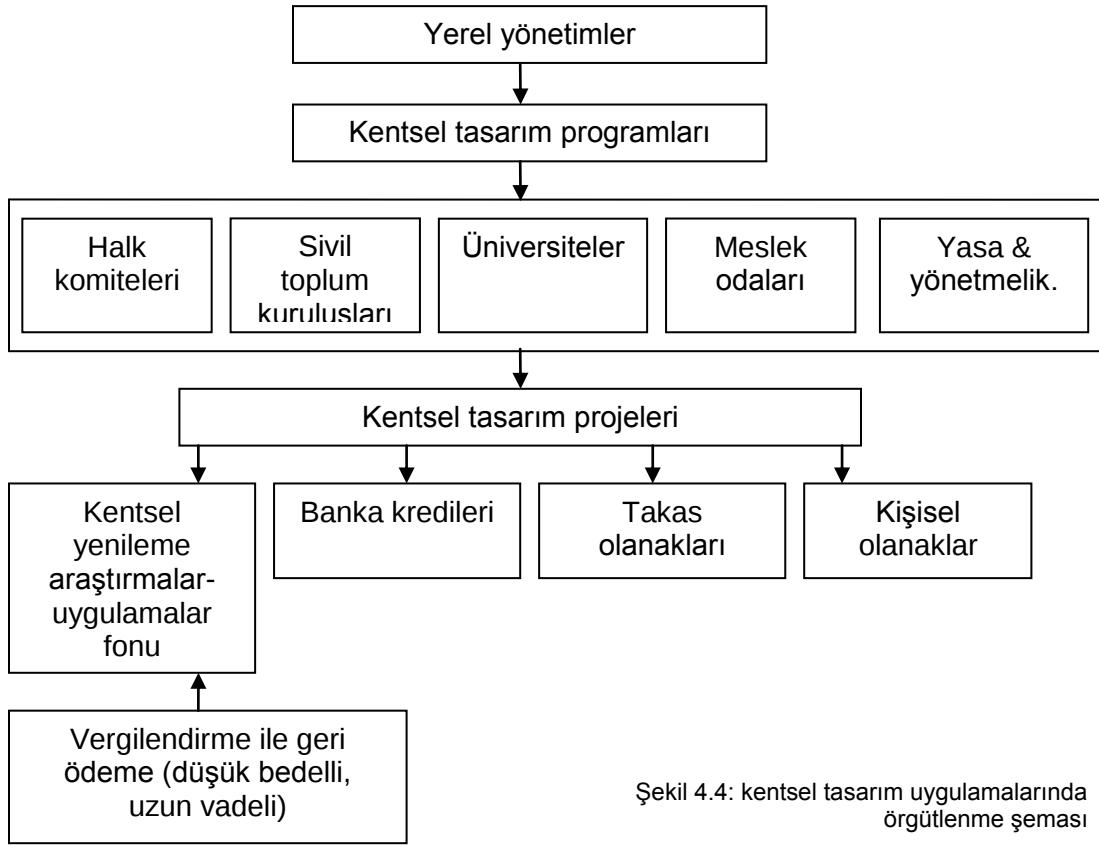
Tasarım Müdürlüğü'nün görevleri, farklı çatılar altında yer almasının nedenleri tartışılmalıdır. Bununla beraber ilgili tüm birimlerin aralarındaki mevcut koordinasyonun yeterliliği sorgulanmalıdır. Mevcut birimlerin karar alma aşamasında diğer kurum ve kuruluşlarla ve özellikle halkla ne derecede fikir alışverişinde bulunduğu da ayrı bir tartışma konusudur.

Tüm bu sorular doğrultusunda, güncel gelişmeleri de bünyesinde barındıracak yeni bir yönetsel yapı arayışına gidilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yerel yönetimlere yasa ile verilmesi gereken yükümlülükleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- 1- Yerel yönetimler, kentlerin sağlıklı ve dengeli gelişimini sağlamak amacı ile, kentlerin çöküntü bölgelerinde kentsel yenileme projeleri ve gelişime açık bölgelerde kentsel gelişim projeleri hazırlamakla yükümlü olmalıdırlar.
- 2- Bu görevi gerçekleştirmek üzere, kendi bünyelerinde "kentsel tasarım & yenileme birimleri" kurmalıdırlar. Bu birimlerde mimarlar, şehir plancılar, peyzaj mimarları, inşaat ve çevre mühendisleri, sosyologlar, hukukçular ve ekonomistler yer almalıdırlar.
- 3- Kentsel tasarım projelerini gerçekleştirmek üzere, yerel yönetimler bir kentsel tasarım programı oluşturmalıdırlar. Bu program oluşturulurken ilgili diğer kuruluş ve organizasyonlarla işbirliği içinde çalışmalıdırlar.
- 4- Bu amaç doğrultusunda karar alma ve uygulama aşamasında, fikir ve önerilerinden yararlanılacak bir danışma komitesi oluşturulmalıdır. Bu komitede, üniversiteler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve halktan temsilciler yer almalıdır.
- 5- Kentsel yenileme projelerinin uygulama aşamasında ortaya çıkacak finansal sorunları çözümlmek üzere, bir "Kentsel tasarım araştırma ve uygulama fonu" oluşturulmalıdır. Araştırma ve proje maliyetleri bu fondan karşılanabilir. Yenileme alanlarında artan değerler karşılığında mülk sahiplerinden alınacak vergiler yine bu fona aktararak fonun devamlılığı sağlanır (Özden, Turgut 2002: 59-60).

Kentsel tasarım uygulamalarında örgütlenme ve yararlanılabilecek finansal kaynaklar aşağıdaki gibi olabilir:

Şekil 4.4: kentsel tasarım uygulamalarında örgütlenme şeması

4.3.3. Gerekli kuruluşlar arası koordinasyon sağlanması

Kentsel tasarım söz konusu olduğunda, kullanıcısı tarafından benimsenen, çeşitli sektör profesyonellerinin görüş ve destekleri doğrultusunda daha yaşanabilir çevreler yaratmak öncelikli amaç olmalıdır. Bu nedenle; ilgili meslek odaları, üniversiteler, halk komiteleri, sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili kurullar arasında koordinasyon ve işbirliği yaratılmalıdır. Yerel yönetimler bünyesinde, bahsedilen kuruluşların temsilcilerini barındıracak ve kentsel tasarım sürecine, ve sürecin denetimine etkin ve bilinçli katılımı sağlayacak olan 'kentsel tasarım danışma komitesi' oluşturulmalıdır.

Özel sektör ve kamu sektörü arasında yetersiz kalan iletişimin de artırılması gerekmektedir. Bu amaçla, kentsel tasarım konusunda çalışmalar gerçekleştiren özel sektör çalışanlarının belirli zamanlarda biraraya gelip fikir alışverişinde bulunabilecekleri ve kamusal faaliyetlere de katılabilecekleri aracı bir kuruma gereksinim vardır.

4.5. Bölüm sonucu ve değerlendirme

Görüldüğü üzere ülkemizde, kentsel tasarımın kuramsal yapısına yönelik pek çok çalışmanın var olmasına rağmen, kentsel tasarım uygulamaları açısından değerlendirildiğinde mevcut koşulların yetersizliği dikkat çekmektedir. Kentsel tasarım kuram ve uygulamasındaki farklılaşmanın giderilebilmesi için, öncelikle sürece ilişkin kuramsal yapının netleştirilmesi ve yasalarla desteklenmesi gerekmektedir.

İçinde yaşadığımız zamanın koşullarına uyan ve geleceğe taşınabilecek sürdürülebilir çevreler yaratmak için, gelişmiş ülkelerdeki çalışmalardan da faydalanarak konu üzerinde daha fazla durulmalı, gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Bu bağlamda;

1. Kentsel tasarımda ilgili konularda, yerel yönetimlerin örgütlenerek kurumsallaşması,
2. Kentsel tasarımın sürecine yönelik kuramsal altyapının oluşturulması, yasal ve yönetsel zeminin hazırlanması, somut bir kentsel tasarım politikasının araç ve stratejilerinin belirlenmesi,
3. Kentsel sorunların niteliğine göre uzmanlaşma gruplarının oluşturulması,
4. Kullanıcı katılımı, sürdürülebilirlik gibi kavramların önemsenmesi ve yerel yönetimlerin bu konularda gerekli organizasyonel zemini sağlaması,
5. Meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, medya başta olmak üzere ilgili tüm çevrelerin sürece ve sürecin denetimine bilinçli ve etkin katılımının sağlanması,
6. Yerel halkın bilinçlendirilmesi, sürekli bilgilendirilmesi, böylelikle interaktif, biliçli katılım ve denetimin sağlanması, sistemin 2 yönlü sorgulanmasının gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

5. GENEL SONUÇLAR, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

İlk bölümde de değinildiği gibi kentsel tasarım; kentsel çevreleri şekillendiren ve organize eden-yöneten disiplinlerarası bir aktivitedir. Bir bütün olarak bu şekillendirmenin süreci ile olduğu kadar bu sürecin sonucunda ortaya çıkan kentsel mekanlarla da ilgilidir. Kentsel tasarımcılar, teknik-teknolojik, sosyal ve dışavurumcu değerleri birleştirerek, iletişimin görsel ve sözel anlamlarını kullanırlar.

Kentsel tasarımın temel amacı, hangi ölçekte olursa olsun fiziksel mekanların sosyal ve ekonomik hayatla bütünleştirilerek nitelikli, yaşanabilir kentsel çevreler yaratmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için;

- uygulamaya dönük değerlendirilecek kentsel tasarım kuramlarının tek yönlü değil, sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlarıyla beraber bir bütün olarak ele alınması;
- kentlerdeki mevcut sosyal, kültürel, ekonomik, politik dönüşümlerin, değişen yaşam koşulları ve beklentilerin göz ardı edilmeden dikkate alınması, tasarımın her boyutuna yansıtılması, bu bağlamda ilgili kişilerin vizyon sahibi olması;
- kentsel tasarımın her sürecinde günümüzün teknolojik olanaklarından yararlanılması, tasarımda sürdürülebilirliğin hedef olarak değerlendirilmesi ve bu doğrultuda diğer ülkelerdeki mevcut çalışmalardan yararlanılması, çevre ve insan bilincinin birleştirilmesi;
- tasarımda estetik değerlerin önemsenmesi, estetiğin sadece formal değil, duysal ve sembolik anlamlarının da içinde bulunduğu çağdaş tasarım anlayışına sahip olunması;
- kentsel tasarımın ürünü olan kentsel çevrelerin kullanıcılarının, tasarımın her sürecine etkin katılımlarının desteklenmesi ve bu sayede kullanıma dönük daha doğru kararların alınması, kentsel çevrelerin sahiplenilmesinin sağlanması;
- kentsel tasarımın ideolojik çerçevesi ile politik çerçevesinin bütünleştirilmesi, ideolojik çerçeve bileşenlerinin, politik çerçeve sonuçlarına yansması;

- kentsel tasarımın sürecine dönük kuramsal ve kurumsal yapılanmanın önemszenmesi, Bu bağlamda yasal, yönetsel ve kuramsal çerçevenin, mevcut çalışmalardan yararlanarak ve gerekli araştırmalar yapılarak oluşturulması;
- yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının, kentsel tasarım ve kentsel dönüşüm gözetilerek yeniden tanımlanması, bu bağlamda yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması;
- kentsel tasarımın interdisipliner boyutu itibariyle farklı disiplin profesyonellerinin birarada ortak çalışmalar yürütebilecekleri bir çatının oluşturulması;
- konuyla ilgili kişi, kurum, kuruluş ve topluluklar arasında işbirliğinin sağlanması, mevcut sistemin çok yönlü sorgulanmasına ve farklı fikirler üretilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirebilecek özel kuruluşların desteklenmesi ve sürece katılımının sağlanması

gerekmektedir.

KAYNAKLAR:

- [1] **Alexander, C.**, 1977. '*A Pattern Language*', Oxford University Press, NY.
- [2] **Alexander, C.**, 1987. '*A New Theory of Urban Design*', Oxford University Press, NY.
- [3] **Auböck, M.**, 1996. '*Open Spaces: The City*', Planbox Edition, Wien.
- [4] **Banerjee, T., Southworth, M.**, 1990. '*City Sense and City Design: Writings and Projects of K. Lynch*', MIT Press, London.
- [5] **Baycan, T.**, 2003. Globalization and Development Strategies for İstanbul, 39. *ISOCARP Kongresi*, http://www.isocarp.org/data/case_studies/359.pdf
- [6] **Basatemür, B.**, 2001. Londra'nın Eski Liman Alanları: Docklands, *XXI*, **7**, s.148-161.
- [7] **Bilsel, C., Erkal, N.**, 2000. Büyük Projeler-Paris, *XXI*, **4**, s. 116-135.
- [8] **Bilsel, A., Bilsel, G., Türkoğlu, K., Erkal, F.N., Erciyes, F., Kaplan, H.**, 1992. Kent Planlamada Değişen Öncelikler ve Kentsel Tasarım, 2. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, M.S.Ü Matbaası, İstanbul, 21-22 Mayıs 1992.
- [9] **BCN.**, 2004. <http://www.bcn.es/22@bcn/engl/presentacion/index.html>
- [10] **BRA (Boston Redevelopment Authority).**, 2004. <http://www.bra.gov>
- [11] **Broadbent, G.**, 1990. '*Emerging Concepts in Urban Space Design*', Van Nostrand Reinhold, NY.
- [12] **CABE(Commision for Architecture and the Built Environment).**, 2004. <http://www.cabe.org.uk/library/casestudy.asp?id=117>

- [13] **Cin, A. D.**, 2002. The Role of Urban Design in Creating the Urban Environment, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 53-72.
- [14] **CNU (Congress for the New Urbanism)**., 2004. '*Charter of the New Urbanism*', <http://www.cnu.org/charter.html>.
- [15] **Cowan, R.** 1997. 'The New Urban Design Agenda', *Urban Design Quarterly*, **63**, s. 18-23.
- [16] **Çubuk, M.**, 2002. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 1-10.
- [17] **Çubuk, M.**, 2004. MSÜ 'Şehirciliğin Doğuşu – Gelişimi' Ders Notları. <http://www.msu.edu.tr/~sehir/onculer3.htm>
- [18] **Ellin, N.**, 1999. '*Postmodern Urbanism*', Princeton Architectural Press, New York.
- [19] **Eryılmaz, Y., Akın, D.**, 2002. Bilgi Teknolojilerinin Şehirlerin Gelecekteki Formlarına Etkileri, *10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi*, İstanbul, 17-18 Ekim, s. 355
- [20] **Gehl, J., Gemzoe, L.**, 2000. '*New City Spaces*', Danish Architectural Press, Copenhagen. <http://www.rudi.net>
- [21] **Gilbert, R.**, 1996. '*Making Cities Work: The Role of Local Authorities in the Urban Environment*', London: Earthscan
- [22] **Greed, C. & Roberts, M.**, 1998. '*Introducing Urban Design: Interventions & Responses*', Longman Ltd.
- [23] **Gökbayrak, P.**, 2004. Kentsel Dönüşüm Projeleri, *Betonart*, **1**, s. 57-73.
- [24] **Günay, B.**, 1999. '*Urban Design is a Public Policy*', ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- [25] **Günay, B.**, 2002. Bir Varlıkbilim Sorunu Olarak Gökkafes, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 109-125.

- [26] **Harvey, D.**, 1996. '*Postmodernliğin Durumu*', Metis Yayınları.
- [27] **Hiss, T.**, 1990. '*The Experience of Place*', New York: Knopf.
- [28] **İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi)**., 2004. <http://www.ibb.gov.tr>
- [29] **İncedayı, D., Tercan, A., Köksal, G.**; 2002. Bir Kentsel Dönüşüm Projesi Olarak Sydney Olimpiyat Köyü, *Mimar.ist*, **6**, s. 79-82.
- [30] **Karaman, A.**, 2002. Kentsel Tasarımda Kuramsal Yapı, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 49-52.
- [31] **Kelbaugh, D.**, 2001. Three Urbanisms and the Public Realm, *1. Uluslararası Mekan Sentaksı Sempozyumu*, Atlanta.
- [32] **Koolhaas, R.**, 1994. '*Delirious New York: A Retroactive Manifesto For Manhattan*', Rotterdam: 010 Publishers.
- [33] **Kostof, S.**, 1991. '*The City Shaped*', Thames & Hudson, London.
- [34] **Krier, R.**, 1988. '*Urban Space*', Academy Editions, London.
- [35] **Krier, R.**, 1990. '*Typological Elements of the Concept of Urban Space*', Academy Editions: UK.
- [36] **Kumar, K.**, 1999. '*Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*'; dost kitabevi yayınları.
- [37] **LDA (London Development Agency)**., 2004. <http://www.lda.gov.uk>
- [38] **Lang, J.**, 1994. '*Urban Design: The American Experience*'; Van Nostrand Reinhold.
- [39] **Lang, J.**, 2002. Global Local Conditions and Urban Design, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 40-48.
- [40] **Lynch, K.**, 1960. '*The Image of the City*', MIT Press, Cambridge.
- [41] **Madanipour, A.**, 1996. '*Design of Urban Space: An Inquiry into a Socio-spatial Process*'; John Wiley & Sons Ltd., England.

- [42] **Oktay, D.**, 2002. Sürdürülebilirlik Bağlamında Planlama ve Tasarım, *Mimar.ist*, **6**, s. 67-71
- [43] **Önal, Ş.**, 2001. Kentsel Tasarım Kuramında ve Uygulamasında Ele Alınması Gereken Koşullar, *Yapı*, **230**, s. 51-56
- [44] **Öncül, D.**, 2002. Kamusal Alanların Dönüştürülmesinde Bir Araç Olarak Kentsel Tasarım Yarışmaları ve Uygulanabilirlikleri, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 229-246.
- [45] **Özden, P., Turgut, S.**, 2002. Avrupa Birliği ile Uyum ve Bütünleşme Sürecinde Yerel Yönetimler ve Planlama, *10. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlama Kongresi*, İstanbul, 17-18 Ekim, s. 51-61.
- [46] **Özden, P. P.**, 2001. Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, **no: 23-24** (Ekim 2000 – Mart 2001)
- [47] **Rossi, A.**, 1982. *'Architecture of the City'*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- [48] **Rowe, C., Koetter, F.**, 1978. *'Collage City'*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- [49] **Schulz, C. N.**, 1971. *'Existance, Space and Architecture'*, Studio Vista, London.
- [50] **Sigler, J.(ed.)**, 1998. *'S, M, L, XL: Office for Metropolitan Architecture, Rem Koolhaas & Bruce Mau'*, NY: Monacelli Press.
- [51] **Stein, N.**, 2003. Urban Design Between Theory and Practice. 3. *AESOP – ACSP Konferansı*, Leuven, Belçika, 8-12 Temmuz. <http://www.aarhus.dk/welfarecity>
- [52] **SUD (Senate Department of Urban Development).**, 2004. <http://www.stadtenwicklung.berlin.de>
- [53] **Şahin, Ş., Özer, M.N.**, 2002. Kentsel Tasarımda Ekolojik Etik, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 280-295.
- [54] **Thomas, D.**, 2002. *'Architecture and the Urban Environment'*, Architectural Press, London.

- [55] **Trancik, R.**, 1986. *'Finding Lost Space:Theories of Urban Design'*, New York: Van Nostrand Reinhold.
- [56] **Tschumi, B.**, 1996. *'Event-Cities'*; The MIT Press.
- [57] **Tunçer, M.**, 2000. *'Türkiye'de Bölge – Kent Planlaması ve Kentsel Tasarım: Uygulama Sorunları ve Görüşler'*.
http://www.haberbilgi.com/bilim/cevre/mehmet_tuncer/kentplanlamasi.html
- [58] **UDAL (Urban Design Alliance).**, 2004. <http://www.udal.gov.uk>
- [59] **Urry, J.**, 1999. *'Mekanları Tüketmek'*; Ayrıntı Yayınları (Routledge/1995 basımından çeviri).
- [60] **Velibeyoğlu, K.**, 1999. *'Urban Design In the Postmodern Context'*,
<http://www.angelfire.com/ar/corei/ud.html>
- [61] **Velibeyoğlu, K., Gençel, Z.**, 2002. Enformasyon Çağının Değişen Kamu Mekanlarında Kentsel Tasarım, *1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, İstanbul, Türkiye, 22-29 Eylül, s. 247-265.

ÖZGEÇMİŞ:

Nur Ulushan, 1980’de İzmir’de doğdu. Orta öğretimini 1998’de Bornova Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 1998-2002 yılları arasında eğitimini sürdürdüğü İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık bölümünden üçüncülükle mezun oldu. 2001’de İstanbul ve Fransa’da uluslararası workshop çalışmalarına katıldı. 2002 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi disiplinlerarası Kentsel Tasarım programında yüksek lisans eğitimine başladı. Çeşitli mimarlık ofislerinde tasarım ve uygulama projeleri çizerek başladığı meslek hayatına uluslararası bir tasarım şirketinde devam etmektedir.